

Høgskulen på Vestlandet

Pedagogikk og elevkunnskap 2b 5-10

LU2-PEL415

Predefinert informasjon

Startdato:	05-05-2017 09:00	Termin:	2017 06
Sluttdato:	19-05-2017 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinnskala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave	Studiepoeng:	15
SIS-kode:	LU2-PEL415 1 B-1		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltakar

HVL-id: 135809@hul.no

Informasjon frå deltakar

Tal på ord *: 10933

Tru- og loverklæring *: Ja

Gruppe

Gruppenamn: (Anonymisert)
Gruppenummer: 6
Andre medlemmer i gruppa: Deltakaren har levert inn i enkeltmannsgruppe

Eg godkjenner avtalen om tilgjengeleggjing av bacheloroppgåva mi *

Ja

**Høgskulen
på Vestlandet**

BACHELOROPPGAVE

Begrepslæring i samfunnsfag

Conceptual learning in Social Science

Grunnskolelærerutdanning 5-10

Emnekode: LU2-PEL415

Avdeling for lærarutdanning og kulturfag

Høgskulen på Vestlandet campus Stord

Innleveringsdato: 19. mai 2017

Antall ord: 10933

ØYSTEIN LANGELAND

Veileder: Hein Berdinesen

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jfr. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Bekreftelse

Jeg gir med dette samtykke til at Bacheloroppgaven min kan publiseres på internett gjennom biblioteket sitt elektroniske system (Bibsys) – merket med mitt navn.

Publisering er aktuelt for oppgaver med karakteren A eller B, samt unntaksvis for oppgaver der veileder/sensor måtte mene at tema/innhold er såpass spesielt at oppgaven bør offentliggjøres selv om ikke karakterkravet oppfylles.

Publisering – JA: X

Publisering – NEI:

Tittel på oppgaven:

Begrepslæring i samfunnsfag

Conceptual learning in Social Science

Navn: Øystein Langeland (Kandidat nr. 23)

År: 2017

Kull: Grunnskolelærerutdanning 5-10 2014-2018

Dato: 10.05.17 **Signatur:** Øystein Langeland

Begrepslæring i samfunnsfag

EN KVALITATIV OPPGAVE OM BEGREPSLÆRING I
SAMFUNNSFAG PÅ UNGDOMSTRINNET

ØYSTEIN LANGELAND

Sammendrag

Begrepsforståelse og -læring er en forutsetning for læring i samfunnsfag. I denne oppgaven har jeg sett nærmere på begrepslæring i samfunnsfag på ungdomstrinnet.

Et begrep har en betydning, både et innhold og et omfang. Forståelse og læring av de samfunnsfaglige begrepene er derfor en viktig forutsetning for dybdelæring og økt forståelse i samfunnsfag, og i andre fag. Det er også viktig med tanke på samfunnsfagets formål, og generelt sett samfunnsutvikling.

Hvilke metoder bruker lærere for å fremme begrepslæring i samfunnsfag?

Jeg ønsket å lære mer om hvordan lærerne fremmer begrepsforståelse og -læring i samfunnsfag, men også hvordan begrepsforståelse og -læring inkluderes i relevante styringsdokumenter, samt innenfor teori og forskning i forhold til temaet.

I oppgaven trekker jeg frem styringsdokumenter som læreplanen i samfunnsfag, Ludvigsenutvalgets utgreiinger om fremtidens skole, jamfør *dybdelæring*, og den nye læreplanen i 2020. Sentrale teoretikere i min oppgave er Piaget, Vygotskij og Ausubel.

Piaget hadde et mål å oppdage «kunnskapens struktur», mens Vygotskij videreførte den kognitive tradisjonen etter Piaget, med et syn på læring som en sosial prosess i et samspill mellom «tenkning og tale». Ausubels «meaningful learning» knytter begrepslæring til «advance organizers» med tanke på «strukturelle forbindelser».

Lærerne er enige om at dybde- og begrepslæring vil øke elevenes *forståelse* i samfunnsfag, og at dybdelæring kan skape et større fokus på *læring* i skolen. Men de gir noe forskjellige svar med tanke på arbeidet *med* begrepene. Lærerne har også ulike erfaringer med begrepslæring, selv om deres oppfatninger av elevenes læringsutbytte har flere likhetstrekk.

Elevene bekrefter at begrepslæring er viktig for forståelsen, og de løfter frem begrepsforståelse innenfor lesing som svært viktig. De mener også at begrepene har en «overføringsverdi» med tanke på andre sammenhenger eller kontekster.

Eksperten, Nora E. Hesby Mathé, mener at varierte metoder fremmer begrepslæring i samfunnsfag, og påpeker en systematisk variasjon mellom kjente arbeidsmåter.

Jeg vil hevde at begrepslæring i samfunnsfag bør være mer systematisk, fordi systematisk begrepslæring er en forutsetning for dybdelæring i skolen, i forhold til økt forståelse i faget. «Meningsfull» begrepslæring krever også en systematisk tilnærming med tanke på variasjon mellom arbeidsmåter og metoder, og begrepene innenfor forskjellige kontekster.

Summary

Understanding of concepts and conceptual learning is a prerequisite for learning in Social Science. In this assignment, I have studied conceptual learning in Social Science at the youth step.

A concept has a meaning, both a content and an extent. Understanding and learning of societal concepts is therefore an important prerequisite for «deep learning», cf. Ludvigsenutvalget, and increased understanding in Social Science and other subjects. It is also important given the purpose of Social Science, and generally Social development.

What methods do teachers use to promote conceptual learning in Social Science?

I wanted to learn more about how teachers promote conceptual understanding and learning in Social Science, but also how understanding of concepts and conceptual learning is included in relevant documents, and theory and research in relation to this theme.

In this assignment, I draw documents such as the subject curriculum in Social Science, the Ludvigsen Committee's thesis on «the future school» and «deep learning» in education, and the new subject's curriculum in 2020. Central theoreticians in my assignment are Piaget, Vygotsky and Ausubel.

Piaget had a goal to discover the «Structure of knowledge», while Vygotsky continued the cognitive tradition after Piaget, with a view of learning as a social process in an interaction between «thinking and speaking» (language). Ausubel's «meaningful learning» associates conceptual learning to «advance organizers» regarding «structural relations».

The teachers agree that «deep learning» and conceptual learning will increase the students' understanding of Social Science, and that «deep learning» can create a greater focus on learning at schools. But they provide somewhat different answers in view of working with concepts. Teachers also have different experiences with conceptual learning, although their perceptions of pupils' learning outcomes have more similarities.

The pupils confirm that conceptual learning is important for understanding and they promise understanding comprehension within reading as very important. They also believe that the terms have a «transfer value» given other contexts.

The expert, Nora E. Hesby Mathé, believes that varied methods promote conceptual learning in Social Science, and point out a systematic variation between known methods.

I would argue that conceptual learning in Social Science should be more systematic because systematic comprehension is a prerequisite for «deep learning» in school, in comparison to increased understanding in Social Science. «Meaningful» conceptual learning also requires a systematic approach regarding the variation between methods, and the concepts in various contexts.

Forord

Jeg startet tidlig med å tenke over hva jeg ville skrive om i min bachelor. Det finnes så mye interessant å undersøke og skrive om, og valget falt på begrepslæring i samfunnsfag.

Begreper er en sentral del av samfunnsfag og andre fag. Dette er noe jeg har erfart gjennom mine fagfordypninger, men også i praksis. Begrepsforståelse er en forutsetning for læring!

Nå har jeg snart fullført fire gode år på lærerstudiet ved Høgskulen på Vestlandet campus Stord. Det har vært kjekt og lærerikt! Nå ser jeg frem til å bli ferdig utdannet som lærer!

Jeg vil gi en stor takk til min veileder, Hein Berdinesen! Takk for god veiledning og støtte! Jeg vil også takke min biveileder, Ieva Kuginyte-Arlauskiene.

Det har vært en lærerik prosess!

Åkrehamn, mai 2017

Øystein Langeland

«Ordets forhold til tenkning og dannelse av nye begreper er en meget komplisert, gåtefull og sart prosess i sjelen» (Tolstoj, 1903, s. 143)

Innholdsliste

1.0	INNLEDNING	1
1.1	BAKGRUNN OG MOTIVASJON.....	1
1.2	FORMÅL OG PROBLEMSTILLING.....	1
1.3	AVGRENSNING.....	2
1.4	DISPOSISJON.....	2
2.0	TEORI	3
2.1	BEGREPSAVKLARING.....	3
2.2	BEGREP OG BEGREPSLÆRING.....	5
2.3	TIDLIGERE FORSKNING.....	6
2.3.1	<i>Ausubel</i>	6
2.4	STYRINGSdokumenter.....	8
2.4.1	<i>Læreplanen i samfunnsfag</i>	8
2.4.2	<i>Ludvigsenutvalget</i>	9
2.4.3	<i>Den nye læreplanen i 2020</i>	10
2.5	LÆRINGSTEORI.....	10
2.5.1	<i>Piaget</i>	10
2.5.2	<i>Vygotskij</i>	11
2.6	DIDAKTIKK.....	14
3.0	METODE	15
3.1	KVALITATIV METODE.....	15
3.2	INTERVJU.....	15
3.3	INTERVJUGUIDE.....	17
3.4	INFORMANTER.....	17
3.5	GJENNOMFØRING AV UNDERSØKELSENE.....	18
3.6	BEARBEIDING AV DATA.....	18
3.7	VURDERING AV RESULTAT.....	18
4.0	RESULTAT	19
4.1	HOVEDFUNN.....	19
4.1.1	<i>Dybdelæring</i>	20
4.1.2	<i>Begrep og begrepslæring</i>	20
4.1.3	<i>Hvorfor lære begreper i samfunnsfag?</i>	22
4.1.4	<i>Hvordan lære begreper i samfunnsfag?</i>	23
4.1.5	<i>Erfaringer med begrepslæring i samfunnsfag</i>	23
4.1.6	<i>Læringsutbyttet</i>	24
5.0	DRØFTING	25
5.1	SYSTEMATISK BEGREPSLÆRING ER EN FORUTSETNING FOR DYBDELÆRING I SKOLEN.....	26
5.2	MENINGSFULL BEGREPSLÆRING KREVER EN SYSTEMATISK TILNÆRMING.....	29
5.3	ERFARINGER MED BEGREPSLÆRING OG LÆRINGSUTBYTTE AV BEGREPSLÆRING.....	32
6.0	KONKLUSJON	34
	KILDE- OG LITTERATURLISTE	36
7.0	VEDLEGG	XI
7.1	SAMTYKKE: REKTOR.....	XI
7.2	SAMTYKKE: FORESATTE.....	XII
7.3	INTERVJUGUIDE: LÆRERE.....	XIII
7.4	INTERVJUGUIDE: FOKUSGRUPPE.....	XV
7.5	SPØRSMÅL: EKSPERT.....	XVII
7.6	TRANSKRIBERT INTERVJU: LÆRER 1.....	XVIII
7.7	TRANSKRIBERT INTERVJU: LÆRER 2.....	XXX
7.8	TRANSKRIBERT INTERVJU: LÆRER 3.....	XXXVIII
7.9	TRANSKRIBERT INTERVJU: FOKUSGRUPPE (ELEVER).....	XLVI
7.10	SPØRSMÅL OG SVAR: EKSPERT.....	LVI
7.11	KATEGORISERING AV DATA.....	LVIII

1.0 Innledning

I denne oppgaven skal jeg undersøke begrepslæring i samfunnsfag. «Mottoet» for denne oppgaven er Tolstojs sitat: «Ordets forhold til tenkning og dannelse av nye begreper er en meget komplisert, gåtefull og sart prosess i sjelen» (Tolstoj, 1903, s. 143). Sitatet skildrer begrepsforståelse og -læring på en god måte. Det er en prosess mellom språk og tenkning.

1.1 Bakgrunn og motivasjon

Jeg har lenge vært interessert i samfunnsfag. Jeg har også ofte reflektert over de samfunnsfaglige begrepene. Et begrep har en betydning, et innhold og et omfang. Begrepsforståelse og -læring er en forutsetning for økt forståelse i samfunnsfag.

Samfunnsfaget er et omfattende fag i skolen med et viktig formål. Det er også et svært viktig fag med tanke på samfunnsutviklingen. Faget skal blant annet gi elevene *evne* til å diskutere, resonnerer og løse problemer i samfunnet, det skal gi *forståelse* og *oppslutning* om verdier og prinsipper i samfunnet, det skal «stimulere til og gi *erfaring* med aktivt medborgarskap og demokratisk deltaking» og det skal gi den enkelte elev *forståelse* av seg selv og andre for å kunne *mestre* og *påvirke* verden (Utdanningsdirektoratet, 2006).

For at elevene skal få *evne* og forutsetning for å delta i samfunnet, så er de nødt til å forstå og lære de samfunnsfaglige begrepene, både i geografi, historie og samfunnskunnskap. Dette gir også grunnlag til livslang læring på flere områder, og innenfor ulike forhold i samfunnet.

1.2 Formål og problemstilling

Jeg ønsker å lære mer om hvordan lærerne fremmer begrepsforståelse og -læring i samfunnsfag. Men jeg ønsker også å se på hvordan begrepene blir «ivaretatt» av relevante styringsdokumenter, samt begrepslæring i forhold til teorier og forskning.

Piaget hadde et mål om å oppdage «kunnskapens struktur» med et fokus på tenkning, altså kognitive strukturer og representasjon i indre skjemaer. Mens Vygotskij fulgte opp den kognitive tradisjonen med et syn på læring som en sosial prosess hvor språket er et medierende verktøy i læringsprosessen. Han ville utvikle en holistisk teori, altså se menneskets utvikling som en helhet.

Vygotskijs *mikrogenese*, læring som foregår i sekvenser, er relevant i forhold til begrepslæring. Ausubels teori om «meaningful learning» med «advance organizers» er også relevant i forskning på begrepene, altså at læringen skal være meningsfull for elevene med «strukturelle forbindelser» eller «kognitive bruer».

Disse teoriene skal jeg se i forhold til min problemstilling og hovedfunn om begrepslæring. Min problemstilling er: «**Hvilke metoder bruker lærere for å fremme begrepslæring i samfunnsfag?**»

1.3 Avgrensning

Forskning og teori som handler om begrepsforståelse og -læring er til dels abstrakt og svært omfattende. Derfor har jeg vært nødt til å gjøre flere avgrensninger i min bacheloroppgave.

Jeg fokuserer på *begrepslæring i samfunnsfag på ungdomstrinnet*, med et fokus på lærernes valg av metoder, samt lærernes erfaringer, forståelse og *tanker* rundt begrepslæring.

Forskning på begrepsforståelse og -læring har en lang tradisjon innenfor språkfag, og innenfor det spesialpedagogiske feltet, men jeg skal som sagt undersøke nærmere en slags «samfunnsdidaktisk» forståelse av begrepslæring.

1.4 Disposisjon

I kapittel 2.0 *Teori* presenteres det teoretiske rammeverket for min bacheloroppgave. Først kommer begrepsavklaringen. Deretter greier jeg ut om forskning og teori av Ausubel, Piaget og Vygotskij. Jeg greier også ut om relevante styringsdokumenter. Til slutt forklarer jeg didaktikk, i korte trekk.

Kapittel 3 handler om det metodiske opplegget for mine undersøkelser. 3.0 *Metode* begrunner og forklarer valg av metode, men også gjennomføring, bearbeiding av data og vurdering av resultat.

Mine hovedfunn fra undersøkelsene presenteres i 4.0 *Resultat*. Her er all data/informasjon bearbeidet og samlet inn i seks aktuelle kategorier.

Til slutt i min bacheloroppgave, drøftes mine hovedfunn i kapittel 5.0 *Drøfting*, i lys av teorien i kapittel 2.0 *Teori*. Min påstand om at begrepslæring i samfunnsfag bør være mer systematisk, drøftes i underkapitlene til 5.0 *Drøfting*.

Opgaven avsluttes med en avsluttende konklusjon, 6.0 *Konklusjon*.

2.0 Teori

I dette kapitlet presenteres sentrale forskere, styringsdokumenter og teoretikere. Oppgaven handler om begrepslæring i samfunnsfag, og derfor forklares begrepslæring både i seksjon 2.1 *Begrepsavklaring* og i seksjon 2.2 *Begrep og begrepslæring*.

2.1 Begrepsavklaring

Begrep og concept

Begreper kan uttrykke et emne, en idé eller en betydning i et fag (Henriksen, 2012). *Concept* er den engelske oversettelsen av ordet «begrep».

Ifølge Oxford Dictionary kan *concept* defineres som «an abstract idea» og/eller en idé eller et mentalt bilde som tilsvarende en selvstendig enhet eller en klasse av enheter (2017). Flere fagområder, som filosofi og psykologi, har egne definisjoner av ordet *begrep* (Henriksen, 2012).¹

Videre kan *concepts* også utgjøre grammatiske funksjoner i språket og/eller bestemme anvendelsen av andre fagbegrep, og spiller dessuten en viktig rolle i argumentasjon, altså i «the use of reason» (Oxford Dictionary, 2017).

Læring

Læring er et *fenomen*, og kan ifølge kognitiv læringsteori defineres som «en relativt varig endring i opplevelse og atferd som følge av tidligere erfaring» (Svartdal, 2016). Et forhold mellom språk og tenkning er en forutsetning for læring, vil teoretikerne innenfor kognitiv tradisjon si, fordi de mentale strukturene utvikles under læringsprosessen (Svartdal, 2016).

¹ Se 2.2 *Begrep og begrepslæring* for andre definisjoner av *begrep*.

Det finnes også andre læringsteorier som behaviorisme og sosiokulturell læringsteori, men innenfor den enkelte teori finnes også et større «omfang» av ulike læringstyper, som for eksempel begrepslæring.

Språk

Språk er en generell betegnelse av kommunikasjon mellom mennesker. Kommunikasjonen består av ytringer i form av tale, symbol eller tegn (Faarlund, Kjøll & Simonsen, 2014). En ytring sendes mellom en avsender og en mottaker, og ytringen inneholder informasjon.

Vi kan også forstå språk som et system av regler for å skape felles ytringer (Faarlund, Kjøll & Simonsen, 2014). Fonem, morfem og syntaks er sentrale begreper innenfor språkvitenskapen. Et fonem er en funksjonell språklig lydenhet, et morfem er en funksjonell grammatisk ordenhet og syntaks er «setningslære».

Tenkning og tale

Tenkning er et eget forskningsfelt innenfor kognitiv psykologi og kan defineres som en «(...) indre prosess som gjør det mulig å arbeide med mentalt representert informasjon» (Endestad, 2012). Informasjon som er mentalt representert kan være bilder, følelser eller sanser, men også verbale symbol/tegn som for eksempel begreper.

Mentalt representert informasjon kan deles inn i verbal representasjon og visuell representasjon (Endestad, 2012). Den verbale representasjonen består av både hverdagsbegreper og fagbegreper, mens visuell representasjon kan være bilder (Endestad, 2012).

Tenkning kan også være «frittflytende» eller «dirigert», altså assosiativ eller målrettet (Endestad, 2012). Målrettet tenkning er tenkning som er *problemløsningsorientert*.

Problemløsning

Problemløsning er en aktivitet innenfor tenkning hvor «(...) ytre atferd ... avspeiler tankeprosessenes resultater» (Endestad, 2012). Det er relevant med tanke på begrepslæring, fordi problemløsning er en målrettet aktivitet som forsøker å «løse» det «ukjente», altså sentralt innenfor kognitiv læringsteori. For eksempel *refleksjon* over begrepene.

2.2 Begrep og begrepslæring

Ifølge neobehavioristen Gagné, vil det å lære et begrep være som å la et verbalt uttrykk, altså et ord, stå i stedet for en gruppe med ting eller hendelser som har noe til felles (Imsen, 2014, s. 93). Begrepslæring blir dermed en ferdighet i å lage gode generaliseringer.

Innenfor filosofien defineres et begrep som en bestemmelse eller et kompleks av bestemmelser, noe tilsvarende min avklaring av begrepet concept (Tjønneland, 2011). En bestemmelse kan være egenskaper, trekk eller kjennetegn, mens et kompleks av bestemmelser definerer «en klasse av ting», altså ved å karakterisere eller avgrense noe på et mer overordnet nivå, for eksempel «læring» (Tjønneland, 2011).

Et begrep kan videre skilles mellom intensjon (innhold) og ekstensjon (omfang) hvor innholdet omfattes alle egenskaper, trekk eller kjennetegn (bestemmelser) og omfang «(...) er klassen av alle de ting som faller inn under begrepet» (Tjønneland, 2011). Derfor vil begrepene «motivasjon» og «vurdering for læring» være innholdet til begrepet «læring», og begrepene «behaviorisme» og «kognitivisme» vil falle inn under begrepet «læring».

«Psykologiske begreper kan ha en betydning i dagliglivets språkbruk, men en annen og mer presis betydning i fagpsykologien» (Svartdal, 2017). Disse begrepene kan altså både være dagligdagse og vitenskapelige begreper, som for eksempel «læring». Ofte er disse psykologiske begrepene abstrakter eller «konstrukter» som ikke kan observeres eller måles, men de kan operasjonaliseres for å undersøkes, og dermed måles (Svartdal, 2017).

Stipendiat ved Universitetet i Oslo, Nora E. Hesby Mathé, forsker på begrepsforståelse i samfunnsfag, og hun skrev i sin masteroppgave *Det handler om å gi elevene byggesteiner* at betydningen av lærerens hensikter, valg og språk i introduksjonen av sentrale begreper er svært viktig med tanke på begrepsforståelsen (Hesby, 2010, IV).

Hesby Mathé har også skrevet en vitenskapelig artikkel om begrepsforståelse i samfunnsfag, «*Begrepsforståelse i samfunnsfag – Hva vil vi med begrepene?*». I denne artikkelen hevder Hesby Mathé at begrepsforståelse i samfunnsfag er en sentral oppgave for læreren med tanke på fagets formål (Hesby Mathé, 2015).

Videre sier hun at det finnes lite kunnskap om hvordan lærere arbeider med begrepsforståelse, men at forskning viser at «arbeid med fagspråk er nært knyttet til og fremmer læring» (Hesby Mathé, 2015). Hesby Mathé avslutter med å si at «(...) en mer helhetlig tilnærming til begrepsforståelse (...)» er viktig for å fremme læring i samfunnsfaget (2015).

2.3 Tidligere forskning

2.3.1 Ausubel

David P. Ausubel er en sentral teoretiker innenfor begrepslæring. «Advance organizers» eller «kognitiv bru» (strukturelle forbindelser) er relevant i hans teori om «Meaningful learning», altså at læring skal være meningsfull og ikke mekanisk for eleven.

I boka *The Acquisition and Retention of Knowledge – A Cognitive View*, sier Ausubel at kunnskap i seg selv er meningsfull (Ausubel, 2000, s. vi), men kunnskap må være knyttet til en indre, kognitiv struktur som aktiviseres gjennom en «advance organizer» (Imsen, 2014, s. 135). «Det meningsfulle produktet», «å vite», dannes gjennom en samhandling av kulturelle idéer (logikk), forankring eller elevenes mentale strukturer av kunnskap, og deres forutsetninger for meningsfull læring (Ausubel, 2000, s. vi).

«Meningsfull læring» er altså idéen om at lagring og tilegnelse av kunnskap er et produkt av en aktiv, integrerende og interaktiv prosess mellom fagstoffet og relevante idéer i elevens mentale strukturer, samt elevens forutsetninger for nye idéer (Ausubel, 2000, s. ix). For at ny kunnskap skal lagres og tilegnes av eleven, må fagstoffet være potensielt meningsfullt for eleven, altså «logisk».

Ausubel skiller mellom tre typer for meningsfull læring, altså resepsjonslæring (Ausubel, 2000, s. 1). Den første typen for resepsjonslæring er å gi navn til objekter, altså representasjonslæring (Ausubel, 2000, s. 1).

Den andre typen er begrepslæring, enten som begrepsformasjon eller begrepsassimilasjon (Ausubel, 2000, s. 2). Begrepsformasjon er når begreper dannes hos barn i ung alder, mens begrepsassimilasjon er den dominerende formen for begrepslæring i dagens skole (Ausubel, 2000, s. 2).

Den siste typen for resepsjonslæring er læring av proposisjoner, for eksempel meningsfull læring av verbale proposisjoner (Ausubel, 2000, s. 2). Proposisjonslæring er noe mer enn å lære betydningen av ord, som at en ny idé kan knyttes til en ny mening, altså at de mentale strukturene knytter sammensatte idéer til sammensatte meninger (Ausubel, 2000, s. 3). Proposisjonslæring kan også enten være underordnet, overordnet eller kombinert, og dette bestemmes av elevens mentale strukturer (Ausubel, 2000, s. 3).

Det finnes også noen betingelser for meningsfull læring i forhold til potensiell meningsfullt, logisk meningsfullt og psykologisk meningsfullt. For at læring skal være potensielt meningsfullt for eleven, må det være «logisk meningsfullt», altså oppnåelig innenfor de menneskelige rammer, og «tilgjengelig» i elevens mentale struktur (Ausubel, 2000, s. 69).

«Advance organizers» eller «kognitiv bru» (strukturelle forbindelser) er Ausubels bidrag til det praktisk-pedagogiske (didaktikk), og utgjør grunnlaget for meningsfull læring (Imsen, 2014, s. 135). «Advance organizers» kan forklares som bruk av introduksjon til et materiale på et høyere abstraksjons- og generalitetsnivå, og som inkluderer mer enn selve læringsoppgaven (Ausubel, 2000, s. 62).

Ifølge Imsen, danner «[kognitive bruer] et kognitivt bindeledd mellom ny informasjon og de kunnskapsstrukturene elevene har fra før» (2014, s. 135). «The advance organizer is, therefore, introduced to bridge this gap», som Ausubel sier (Ausubel, 2000, s. 63). Læringsstrategien tankekart, eller «concept maps», er gode eksempler på en «advance organizer», altså «kognitiv bru» (se 2.6 *Didaktikk*).

Videre skiller Ausubel «advance organizers» mellom to typer for organisatorer, nemlig «expository organizer» og «comparative organizer» (Ausubel, 2000, s. 149). En «expository organizer» beskriver de overordnede kategoriene i de mentale strukturene slik at ny kunnskap kan lagres og tilegnes, mens en «comparative organizer» sammenlikner nye idéer med eksisterende idéer i de mentale strukturene (Ausubel, 2000, s. 149).

For å oppsummere begrepene «meningsfull læring» og «kognitiv bru»: «Hovedkriteriet er det meningsfylte ankerfestet i en indre helhetsstruktur, det vil si at eleven ser større sammenhenger i det de driver med» (Imsen, 2014, s. 136).

2.4 Styringsdokumenter

2.4.1 Læreplanen i samfunnsfag

Læreplanene skal gi retningslinjer for opplæringen i grunnskolen og den videregående opplæringen, og de er derfor ett av lærernes sentrale styringsdokument. Den enkelte læreplan inneholder formål, en omtale av grunnleggende ferdigheter, hovedområder, kompetansemål, timetall, og bestemmelser om vurdering i faget.

Læreplanen i samfunnsfag (SAF1-03) skal gi retningslinjer for opplæringen i samfunnsfag, og den gir en oversikt over innholdet og opplæringsmålene i faget. Formålet med faget er at det skal arbeide mot forståelse og oppslutning om grunnleggende menneskerettigheter, demokratiske verdier og likestilling (Utdanningsdirektoratet, 2006).

Samfunnsfag skal også arbeide med verdier og prinsipper som er viktige forutsetninger i et demokratisk samfunn. Begrepene «medvirkning» og «likeverd» er gode eksempler på verdier og prinsipper som vi møter i faget (Utdanningsdirektoratet, 2006). Dessuten skal samfunnsfaget også «(...) stimulere [elevene] til og gje erfaring med aktivt medborgarskap og demokratisk deltaking i samfunnet» (Utdanningsdirektoratet, 2006). For å kunne fremme læring i samfunnsfag, må elevene forstå begrepene vi bruker i faget.

Fagområdet samfunnsfag består av fagdisiplinene historie, geografi og samfunnskunnskap, samt «utforskeren» som skal utvikle samfunnsfaglig forståelse gjennom alle disiplinene. Disse fagdisiplinene utgjør hovedområdene i faget, og de inneholder ulike kompetansemål.

Kompetansemålene etter 10.trinn, krever at elevene skal «formulere spørsmål», «drøfte funn og resultat», «bruke samfunnsfaglige begrep», «beskrive (...)», «reflektere (...)», «skape (...)», «analysere (...)», «finne (...)» og «gjøre greie for (...)» mfl. (Utdanningsdirektoratet, 2006). For å ha en høy måloppnåelse i samfunnsfag, må elevene bruke ulike verktøy og ha en progresjon i begrepsforståelsen, fordi kompetansemålene er svært «begrepstunge».

Som fremtidig samfunnsfagslærer, mener jeg at begrepslæring er en sentral oppgave i samfunnsfag for å oppfylle kompetansemålene, i tillegg til å arbeide mot formålet med faget. Hvis elevene forstår begrepene, vil de ha bedre forutsetninger for å lære i faget, og samtidig utvikle en samfunnsfaglig forståelse.

2.4.2 Ludvigsenutvalget

Ludvigsenutvalget er et offentlig utvalg, nedsatt den 21. juni 2013 av Stoltenberg II-regjeringen, som skal «(...) vurdere grunnopplæringens fag opp mot krav til kompetanse i et fremtidig samfunns- og arbeidsliv» (NOU 2015:8).

I sine utredninger, bruker Ludvigsenutvalget et bredt kompetansebegrep, og anbefaler at fire kompetanseområder skal vektlegges i fremtidens skole. Disse kompetanseområdene er fagspesifikk kompetanse, kompetanse i å lære, kompetanse i å kommunisere, samhandle og delta, og kompetanse i å utforske og skape (NOU 2015:8). Ludvigsenutvalget sier videre at læreplaner «(...) er både styringsverktøy og faglige og pedagogiske verktøy for å planlegge og gjennomføre undervisning» (NOU 2015:8). I fremtidens skole, kompetanseområder og læreplaner er dybdelæring en forutsetning for å oppnå kompetansemålene.

Ludvigsenutvalget hevder at dybdelæring er tett knyttet til utvikling av kompetanse, og at: «(...) kompetanse er anvendelse, det vil si kapasitet til å ta i bruk kunnskap og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver» (NOU 2015:8). Problemløsning i fremtidens samfunns- og arbeidsliv, krever at elevene kan ta i bruk kunnskap og ferdigheter fra læringsutbyttet.

Forhåpentligvis vil dybdelæring i fremtidens skole gi elevene denne helhetlige forståelsen når de fire kompetanseområdene skal vektlegges. Motsatt av dybdelæring er overflatelæring, altså «pugging», noe som er et resultat av «vide» læreplaner med for mange kompetansemål.

Stortingsmelding nr. 28, *Fag – Fordypning – Forståelse*, mener også at dybdelæring betyr «(...) at elevene gradvis og over tid utvikler sin forståelse av begreper og sammenhenger innenfor et fag», altså at dybdelæring fremmer begrepslæring (2015-2016). Dybdelæring omhandler også kvaliteten på læringsprosessen og elevenes læringsutbytte, samt at den gir en viss bredde og helhet i opplæringen (Meld. St. 28 (2015-2016)). Å se faget/fagene i et større perspektiv vil også kunne gi økt motivasjon.

Kjennetegn på dybdelæring er at elevene får fordype seg i lærestoffet over tid med tilbakemeldinger og tilpassede utfordringer (Meldt. St. 28 (2015-2016)). Men ifølge Stortingsmelding 28, må elevene også få reflektere over egen læring og få hjelp til å se de

større sammenhengene eller helhetene (2015-2016). «Dybdelæring krever at det er et bevisst samspill mellom bredde og dybde i opplæringen» (Meld. St. 28 (2015-2016)).

2.4.3 Den nye læreplanen i 2020

Skolen utvikles i takt med samfunnet. Kunnskapsløftet skal fornyes for å gjøre læreplanene mer relevante for fremtiden (Utdanningsdirektoratet, 2017). «Målet er å styrke utviklingen av elevenes dybdelæring og forståelse» (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Fagene skal få et mer relevant innhold, tydeligere prioriteringer og en bedre sammenheng med andre fag (Utdanningsdirektoratet, 2017). Gjennom tverrfaglighet og nye kompetanseområder som demokrati og medborgerskap, bærekraftig utvikling, og folkehelse og livsmestring, skal verdigrunnet løftes frem i skolen.

Læreplanene vil fremdeles ha kompetansemål og et fokus på grunnleggende ferdigheter, men disse skal tydeliggjøres mer i selve faget. De nye læreplanene vil også ha et fokus på progresjon i elevenes læring (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Det er også et ønske om mer kreativitet i skolen, styrking av praktiske og estetiske fag, og ikke minst evne til kritisk tenkning og refleksjon (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Det vil jobbes med innhold, gode sammenhenger mellom fag og kjerneelementer i den nye læreplanen frem mot sommeren 2018. Så vil læreplanene utvikles i skoleåret 2018-2019, før de til slutt vil implementeres frem mot et nytt skoleår i 2020 (Utdanningsdirektoratet, 2017).

2.5 Læringsteori

2.5.1 Piaget

Jean Piaget var utviklingsorientert og hadde et konstruktivistisk perspektiv på læring, jamfør Piagets verk, *Psykologi og pædagogik*. Kunnskap var et menneskelig produkt, fordi mennesker prøvde å forstå og forklare verden (Imsen, 2014, s. 145).

Piaget hevdet også at læring kunne forstås som lagret kunnskap, enten som figurativ kunnskap (fakta) eller operativ kunnskap (anvendbar), fra en ytre påvirkning, og at læring som krevde forståelse kunne forstås som utvikling (Imsen, 2014, s. 147 og 154).

Piagets teori er en teori om intellektuell og kognitiv utvikling hvor menneskets tenkning utvikler seg fra fødsel til voksen alder (Imsen, 2014, s. 147). Denne utviklingen foregår i ulike stadier eller perioder: i sensorimotorisk (ca. 0-2 år) utvikles organiserte atferdsmønstre, i preoperasjonell (ca. 2-7 år) utvikles «handlinger på det mentale planet», i konkretoperasjonell (ca. 7-11 år) utvikles en mer «fullstendig» logikk, og i formaloperasjonell (fra ca. 11 år) frigjøres tanken og evnen til kritisk vurdering (Imsen, 2014, s. 155-161).

De kognitive strukturene eller de indre representasjonene (skjema) forandrer seg i denne utviklingen gjennom egenaktivitet, altså assimilasjon/tilpasning og akkomodasjon/tolkning av skjemaene (Imsen, 2014, s. 151-152). Motivasjonen bak disse prosessene er å oppnå kognitiv likevekt (ekvilibrum) mellom representasjonene eller skjemaene på «det indre planet».

Målet til Piaget var «(...) å finne fram til kunnskapens struktur» (Imsen, 2014, s. 148). Men noe av kritikken mot Piagets teori er undervurderingen av språket, altså språkets betydning og språklig påvirkning i utviklingen, og den sosiale konteksten (Imsen, 2014, s. 164).

På grunn av denne kritikken, og andre årsaker som relativt svak empiri og begrensninger i dagens skole, har noen hevdet at teorien egner seg mest for drøfting (Imsen, 2014, s. 168). Likevel er teoretikeren Vygotskij inspirert av Piaget, og har inkludert språket som et medierende redskap eller verktøy og «den sosiale konteksten» i sitt sosiokulturelle perspektiv på læring: «Det sosiale kommer først, deretter det individuelle» (Imsen, 2014, s. 183 og 188).

2.5.2 Vygotskij

Lev Vygotskij hadde et sosiokulturelt perspektiv på læring. Læring forstås som en sosial prosess med vekt på samspill og kultur, og språket som et medierende redskap (Imsen, 2014, s. 183).

Målet til Vygotskij var å utvikle en holistisk teori (helhet) om menneskets sosiokulturelle utvikling, altså en kontekstuell forståelse av mennesket (Rodina, 2016). Vygotskij mente videre at denne utviklingen foregikk som en kontinuerlig, interaktiv og meningsdannende prosess bestemt av sosiale og kulturelle kontekster (Rodina, 2016).

Tenkning og tale var et av Vygotskijs hovedverk, og denne boka omhandler temaer som begrepslæring, bevissthet og språkbruk hos mennesker. Det vitenskapelige begrepet «den proksimale utviklingszone» var også en gjeldende tanke fra Vygotskij i boka.

Aktivitet er et annet omfattende begrep i hans teori. Begrepet kan også forklares som virksomhet, og for eksempel er skolen et av mange aktivitets- eller virksomhetssystemer. «Et aktivitetssystem i sosiokulturell betydning er et større eller mindre system hvor mennesker samhandler i forhold til visse mål, slik at de forholder seg til et sett av motiver og regler for å nå målet» (Imsen, 2014, s. 205).

Vygotskijs læringssyn har et historisk perspektiv på menneskelig utvikling på grunn av sin marxistiske tilnærming (Vygotskij, 2014, s. 9). Aktivitet, både mediert eller formidlet aktivitet, er et relevant begrep i hans kulturhistoriske oppfatning.

Videre om aktivitet la Vygotskij til grunn «et dialektisk perspektiv på forholdet mellom ytre aktivitet og indre psykiske funksjoner» (Vygotskij, 2014, s. 9). Med hans dialektiske perspektiv, mener vi at han så «det ytre» og «det indre» som en helhet, mens et dualistisk perspektiv studerer ytre aktivitet/observerbar atferd og indre mentale representasjoner hver for seg. Vygotskij mente at den dualistiske oppfatningen etter Descartes innenfor tidligere psykologi hadde vært en krise for utviklingen av psykologien (Vygotskij, 2014, s. 9).

Aktivitet forutsetter redskap eller verktøy, *kulturelle verktøy*, som for eksempel språket i en sosial kontekst, og videre kan aktivitet enten være i form av mediert eller formidlet aktivitet. Mediering betyr at «redskapet» eller «verktøyet» er en «hjelper» for handlingen, mens ved formidlet aktivitet tilegner én seg samtidig aktiviteten som er en forutsetning for å kunne bruke «verktøyet» (Imsen, 2014, s. 205-206). Aktivitet er også «(...) en sosial og kulturell *tolkning* eller *utforming* som blir påført miljøet av deltagerne i aktiviteten» (Imsen, 2014, s. 208). Dette er på grunn av at det foregår en «(...) språklig samhandling mellom deltagerne i et sosialt fellesskap» (Imsen, 2014, s. 201).

Språket er dermed en sentral del av Vygotskijs teori, som et medierende «redskap», og i dette samspillet i en sosial kontekst, aktivitets- eller virksomhetssystem, foregår det læring og utvikling. I boka *Tenkning og tale* beskriver Vygotskij forholdet mellom ord og tanke som

«(...) en prosess, en kontinuerlig bevegelse frem og tilbake fra tanke til ord og fra ord til tanke», altså som to enheter som «løser et problem» (Vygotskij, 2014, s. 190).

I likhet med Piaget, mente også Vygotskij at forholdet mellom «ord og tanke» utvikler seg i stadier, men heller som en funksjonell og kontinuerlig utvikling (Vygotskij, 2014, s. 190). Talen som enhet er komplisert, og «de ytre og de indre sidene av talen utvikler seg i motsatt retning av hverandre – den ene fra den enkelte til helheten, fra ord til setning, og den andre fra helheten til det enkelte, fra setning til ord» (Vygotskij, 2014, s. 191).

I de vitenskapelige undersøkelsene til Vygotskij, ville han se på hvordan begreper utvikler seg i menneskets sinn. Piaget viste at barns begrepsforståelse kjennetegnes av mangel på bevisst forståelse for relasjoner, fordi barnets tenkning ikke er bevisst med et årsak-virkningsforhold (Vygotskij, 2014, s. 147-148).

«Å beherske en operasjon på den språklige tenkningens høyere nivå innebærer de samme vanskelighetene som den tidligere beherskelsen av samme operasjon på handlingsplanet» (Vygotskij, 2014, s. 148). Bevisstheten om forskjeller oppstår også før bevisstheten om likhet, og denne «konflikten med de voksnes tenkning», ifølge Piagets teori om stadier, vil skape et behov for å forstå begrepene, altså likevekt mellom «det ytre» og «det indre» (Vygotskij, 2014, s. 148).

Menneskets utvikling var altså et gjeldende fokus i Vygotskijs teori. Han ville undersøke de mentale funksjonene ved å ha en genetisk innfallsvinkel, og det var særlig de høyere mentale funksjonene som Vygotskij var interessert i: «(...) de høyere intellektuelle funksjonene [i tidlig skolegang] (...) som kjennetegnes av reflekterende bevissthet og bevisst kontroll, kommer i første rekke i utviklingsprosessen» (Vygotskij, 2014, s. 150). For å finne disse, brukte han genetisk analyse for å finne opphavet og utviklingen.

Vygotskij mente at det var fire former for denne psykologiske utviklingen av de høyere mentale funksjonene, men han hadde et fokus på barnets utvikling (ontogenese), biologisk utvikling med fokus på evne til problemløsning ved hjelp av medierende «verktøy» som språket (fylogeneese) og mikrogenese, samt sosiokulturell historie (Hesby, 2010, s. 10).

Mikrogenese er tett knyttet til den proksimale utviklingszone, men også språklig utvikling og tenkning. Mikrogenese handler om «(...) at utvikling, eller læring, kan være en sekvens på noen sekunder eller minutter» (Hesby Mathé, 2015).

Begrepslæring kan være et eksempel på mikrogenese, og i en undervisningssammenheng vil en eventuell «ufullstendig» forståelse av begreper hos elever, få mulighet til å utvikle seg, altså gjennom mikrogenese eller sekvenser fremmes eller modnes «de høyere psykologiske funksjonene» (Vygotskij, 2014, s. 168). Målet med mikrogenese innenfor begrepslæring «(...) må være å utvikle forståelse hos eleven» (Hesby, 2010, s. 10).

Begrepsforståelse og -læring, foregår nemlig som et gjensidig samspill med undervisningen (Vygotskij, 2014, s. 164). Resultatet er at eleven «(...) tilegner seg visse vaner og ferdigheter på et visst felt før det lærer å bruke dem bevisst og vilkårlig» (Vygotskij, 2014, s. 164). Når en elev lærer et vitenskapelig begrep i et fag, har utviklingen av «(...) begrepet bare så vidt begynt» (Vygotskij, 2014, s. 168).

Med «utviklingen av et vitenskapelig begrep», mener vi at eleven får muligheten til å bruke «redskap» som forklaringer, definisjoner eller eksempler i læringsprosessen. «Redskapene» brukes videre i egenaktiviteten og veiledning fra læreren, altså i den proksimale utviklingszone (Hesby, 2010, s. 10). Vygotskij sier at «(...) utviklingen av vitenskapelige begreper foregriper utviklingen av spontane [dagligdagse] begreper (Vygotskij, 2014, s. 168).

2.6 Didaktikk

Didaktikk kan forklares som «undervisningslære» (Skagen & Tjeldsvoll, 2015). Det kan også forståes som en sammenheng mellom pedagogikk og undervisningsfaget.

Et fag har flere didaktiske begrensninger/forutsetninger. Disse kan være elevenes psykiske, sosiale, kulturelle og/eller faglige forutsetninger, men de kan også være lærerens forutsetninger eller rammefaktorer.

Samfunnsdidaktikk hjelper oss til å «forstå» samfunnsfaget, fordi elevene skal blant annet utvikle en kritisk samfunnsforståelse. «Concept Map» (tankekart) er en relevant læringsstrategi, og bygger faktisk på Ausubels teori med «advance organizers (Imsen, 2014, s. 136).

3.0 Metode

Innenfor forskning kan vitenskapelige metoder enten være kvalitative eller kvantitative i form av ulike typer undersøkelser som har et formål om å innhente data, altså informasjon. Jeg har gjennomført kvalitative undersøkelser i form av intervju og spørsmål i min oppgave.

3.1 Kvalitativ metode

«Kvalitativ metode er en måte å innhente data om den vanligvis komplekse virkeligheten fra de som lever i og opplever den aktuelle virkeligheten» (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Innenfor pedagogisk forskning, studerer vi i hovedsak kvalitative fenomener og prosesser (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 41).

Skolen er i dette tilfellet den aktuelle virkeligheten, og lærere, elever og forskere, lever i og opplever skolehverdagen. Begrepslæring i skolen er et omfattende fenomen som vi kan studere nærmere innenfor pedagogikk og fagdidaktikk. Min problemstilling åpner opp for at jeg innhenter informasjon både fra lærere, elever og en ekspert.

3.2 Intervju

Intervjuet er en kvalitativ metode for å samle inn informasjon fra informanter, altså intervju-personene i den aktuelle virkeligheten (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Denne dialogen eller samtalen er målrettet med et bestemt formål eller ønske om å få en spesiell type informasjon (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 62).

Innenfor forskning må vi ta flere hensyn, både etiske og praktiske, men også flere valg som valg av informanter, intervju-type og -form, altså struktur i dialogen. Jeg gjennomførte både individuelle intervjuer med lærere og et fokusgruppeintervju med elever, samt stilte noen spørsmål til en ekspert over e-post.

Et individuelt intervju er åpent, sterkt og ærlig, fordi informantene kan få være anonym og trekkes ut fra en sosial sammenheng (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 65). De individuelle intervjuene var i en ansikt-til-ansikt-situasjon hvor nærheten til informantene gav muligheter for en aktiv og åpen dialog mellom forsker og informant.

En av fordelene med et individuelt intervju er denne personlige relasjonen, fordi studier viser at konteksten gjør det vanskeligere for informanten å snakke usant (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 68). Nærheten gjør det også mulig å observere informantens ansiktsuttrykk, kroppsspråk og lignende (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 68).

Mens noen av ulempene med et individuelt intervju kan være praktisk begrunnet eller mangel på ressurser (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 68). Nærheten, både personlig og fysisk, kan dessuten «svekke» informantens følelse av anonymitet. Dette kan føre til at informanten er mer forsiktig i sine svar (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 68).

«Ekspertintervjuet» var også et individuelt intervju, men det ble gjennomført via e-post, altså et asynkront medium (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 70). Ulempen med et «elektronisk» intervju er at noe av spontaniteten forsvinner, fordi intervjuet foregår asynkront, ikke i «samtid», og er skriftlig (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 70).

Men samtidig er fordelen at intervjuet blir mer reflektert på denne måten (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 70). Studier viser at informanter er mer åpne med tanke på tema hvis intervjuet gjennomføres via e-post, fordi nettbaserte undersøkelser oppfattes som mer anonyme (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 70). Dessuten kan det også oppleves som mer naturlig enn en ansikt-til-ansikt-situasjon, jamfør «intervjuereffekten» (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 70).

Likevel må vi ta flere etiske hensyn med tanke på «elektroniske» intervjuer som lærer-elevkontakt over internett (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 70). Jeg gjennomførte kun «ekspertintervjuet» via e-post, fordi det var høyst relevant med tanke på denne type informant eller «målgruppe» (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 70).

Elevene ble intervjuet som en fokusgruppe med utgangspunkt i en egen intervjuguide. En fokusgruppe vil ha ulike oppfatninger og synspunkter. Disse oppfatningene vil bli diskutert og utdypet, og synspunktene vil bli begrunnet og forklart (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 65). En stor fordel med et fokusgruppeintervju er at informantens egne oppfatninger og synspunkt, blir utfordret i fellesskap. Så informasjonen formes av hele målgruppen.

3.3 Intervjuguide

Intervjuguidene og spørsmålene til Nora E. Hesby Mathé ble utarbeidet i god tid i forveien av gjennomføringen av undersøkelsene.

Mine intervjuer var i utgangspunktet strukturerte intervjuer, fordi «alle» fikk de samme spørsmålene som var utformet i forkant av intervjuet (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 74). Men spørsmålene var selvfølgelig ulike fra intervjuet med lærerne og intervjuet med elevene, og jeg var åpen for innspill fra informantene (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 75).

3.4 Informanter

Jeg hadde både lærere, elever (fokusgruppe) og en ekspert, Nora E. Hesby Mathé, som informanter i mine undersøkelser.

Lærerne hadde en variert bakgrunn med flere års erfaring. Lærer 1 og Lærer 2 hadde en bakgrunn fra universitetet, og Lærer 2 hadde en bakgrunn fra vanlig lærerutdanning. Alle lærerne underviste i samfunnsfag og hadde språkkompetanse.

Fokusgruppen bestod av syv elever fra ungdomstrinnet. Det var både jenter og gutter blant elevene, og disse representerte en vanlig klasse på ungdomstrinnet.

Nora E. Hesby Mathé er stipendiat ved Institutt for lærerutdanning og skoleforskning ved Universitetet i Oslo hvor hun forsker på begrepsforståelse (Universitetet i Oslo, 2017).

Hun skrev om bruk av samfunnsfaglige begreper i faget Politikk og menneskerettigheter i sin mastergrad i samfunnsfagsdidaktikk. For tiden skriver hun en doktorgrad om begrepsbruk og -forståelse blant studenter innenfor «social studies» (Universitetet i Oslo, 2017).

Hesby Mathé bruker mye politisk teori i sitt arbeid, men forholder seg til flere teoretiske perspektiver i sin forskning (se 7.10 Ekspert). Hun har også erfaring som lektor på videregående skoler (Universitetet i Oslo, 2017).

3.5 Gjennomføring av undersøkelsene

Intervjuene med lærerne foregikk individuelt på et eget grupperom. Mens intervjuet med elevene ble utført som et gruppeintervju. «Undersøkelsen» med Nora E. Hesby Mathé ble gjennomført via e-post, men dette var avtalt og klargjort i forkant.

3.6 Bearbeiding av data

Etter intervjuene har jeg transkribert all data/informasjon fra undersøkelsene. Disse ligger som vedlegg i denne oppgaven, jamfør 7.6 *Transkribert intervju: Lærer 1*, 7.7 *Transkribert intervju: Lærer 2*, 7.8 *Transkribert intervju: Lærer 3*, 7.9 *Transkribert intervju: Fokusgruppe (Elever)* og 7.10 *Spørsmål og svar: Ekspert*.

Mitt datamateriale fra undersøkelsene var nokså omfattende, så jeg var nødt til å kategorisere data/informasjonen videre inn i egne kategorier hvor jeg samlet alle informantene. Alle transkriberte intervjuer utgjorde nesten 16 000 ord, men disse ble som sagt kuttet ned i kategoriseringen til omtrent 4 800 ord, jamfør 7.11 *Kategorisering av data*.

3.7 Vurdering av resultat

Relabilitet (pålitelighet) i oppgaven handler om «håndverket» i forbindelse med mine undersøkelser (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 129). Forskeren kan på en måte ikke *garantere* for sin egen pålitelighet, men h*n kan reflektere over prosessen og dermed *vurdere* sin egen pålitelighet.

Jeg kan reflektere over prosessen med gjennomføring og bearbeiding (Postholm & Jacobsen, 2014, s. 129). Jeg kan også reflektere over intervjuene, fordi konteksten er verdiladet og kan påvirkes av forskeren (Kuginyte-Arlauskiene & Lone, 2017). Eventuelle feilkilder i mine undersøkelser vil knyttes til min egen problemstilling med tanke på funn/resultat og/eller meg som forsker.

I den forbindelse må jeg ha et kritisk blikk på datamaterialet ved analyse og/eller fremstilling av resultatet samt drøftingen, jamfør 3.6 *Bearbeiding av data* samt 4.0 *Resultat* og 7.11 *Kategorisering av data*.

Validitet (gyldighet) er «... dataenes relevans for å belyse problemstillingen ... at dataene man har fremskaffet representerer det fenomenet som man har ment å undersøke» (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.).

Gyldigheten kan være intern og/eller ekstern, altså troverdig og/eller overførbar (Kuginyte-Arlauskiene & Lone, 2017). Men den kan også angå «begrepene», altså begrepsvaliditet som handler «... om relasjonen det generelle fenomenet som skal undersøkes, og de konkrete dataene» (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 24).

Den interne validiteten (troverdighet) handler om hvordan fremgangsmåter og funn reflekterer formålet på en korrekt måte, og eventuelt representerer «den aktuelle virkeligheten» (Kuginyte-Arlauskiene & Lone, 2017).

Mens den eksterne validiteten (overførbarhet) dreier seg om funnene/resultatet og liknende fenomener eller studier, altså overføring av «eksisterende» kunnskap med formål «... å etablere beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer» (Kuginyte-Arlauskiene & Lone, 2017).

Med tanke på intern og ekstern validitet i min oppgave, jamfør *3.0 Metode* og *4.0 Resultat* samt *7.0 Vedlegg* for utfyllende informasjon.

4.0 Resultat

I dette kapitlet skal jeg presentere mine resultater fra undersøkelsene. Disse funnene kan også dokumenteres gjennom vedlegg i oppgaven, både som transkriberte intervjuer i seksjon *7.6 Lærer 1*, *7.7 Lærer 2*, *7.8 Lærer 3*, *7.9 Fokusgruppe* og *7.10 Ekspert*, og i seksjon *7.11 Kategorisering av data* hvor all informasjon er samlet.

4.1 Hovedfunn

Hovedfunn er vitenskapelige data (funn) fra undersøkelser som beskriver og representerer fenomenet eller «den aktuelle virkelighet» som undersøkes (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.å.). Mine hovedfunn presenteres innenfor seks kategoriser hvor hovedtrekk, likheter og ulikheter i funnene beskrives og trekkes frem i hver sin kategori.

4.1.1 Dybdelæring

Det er en felles enighet blant lærerne om dybdelæring som et fenomen og et mål i skolens fag. Lærerne hevder at dybdelæring er en «dypere» form for læring innenfor et tema i et fag, men også en dypere eller større forståelse for et fag. Dybdelæring krever aktivisering av elevenes forkunnskaper og tid, mener lærerne.

Videre fastslår lærerne at dagens skole har utfordringer i forhold til størrelsen på pensum med tanke på dybdelæring, samt et «feil» fokus ved «å lese noen sider i samfunnsfagsboka og så finne svaret på noen spørsmål», jmfør 7.7 Lærer 2 og 7.8 Lærer 3.

På spørsmål 1a i intervjuguiden for lærerne, fikk jeg flere interessante svar, men med enkelte likheter. Lærer 1 beskriver «kompetanse i å lære» som en bevissthet eller en interesse for å lære, altså metakognisjon (7.6 Lærer 1). Mens Lærer 2 argumenterer for mer tid og mindre pensum, samt et større fokus på læring (7.7 Lærer 2). «Vi blir *dårlige* på mye i stedet for *gode* på noe», hevder Lærer 2 (7.7 Lærer 2). Lærer 3 påpeker at fordypning og variasjon innenfor et tema vil øke elevenes «forståelsesfront» i faget (7.8 Lærer 3).

4.1.2 Begrep og begrepslæring

Lærerne har en nokså lik forståelse av begrepslæring. De forklarer begrepslæring som «ordlæring», «ordets betydning» og «en forståelse av ord som ligger bak kunnskap», jmfør transkriberte intervjuer. Men Lærer 3 skiller seg noe ut ved at h*n i tillegg knytter begrepslæring opp mot kontekst, altså ulike sammenhenger. Lærer 3 understreker at elevene må lære å bruke begrepene på ulike måter og innenfor ulike sammenhenger (7.8 Lærer 3). H*n skiller også mellom generelle og fagspesifikke begreper, og muntlig og skriftlig bruk, samt poengterer at begreper er en sentral del av språket (7.8 Lærer 3).

Elevene mener at begreper er ord som er viktige for å forstå et tema eller en tekst (7.9 Elever). De løfter også frem leseforståelse, at begrepslæring er det «å lære en tekst», og at «sentrale begreper er begreper som er helt *basic* i et tema» (7.9 Elever). Lærer 1 bekrefter at sentrale begreper danner et grunnlag for forståelse, samt videre utvikling av forståelsen (7.6 Lærer 1). Mens Lærer 2 og Lærer 3 uttrykker at sentrale begreper er begreper som ofte brukes utenfor klasserommet, og som kan gjenfortelle innholdet i et kapittel (7.7 Lærer 2 og 7.8 Lærer 3).

Nora E. Hesby Mathé mener at samfunnsfaglige begreper skiller seg på flere måter fra en del naturfaglige begreper (7.10 *Ekspert*). Hun argumenterer for at begreper i samfunnsfag er ofte abstrakte og refererer til komplekse forhold, institusjoner og prosesser som enten er «nære» eller «fjerne» fra oss (7.10 *Ekspert*). Mens elevene på sin side, hevder at naturfaglige begreper «muligens» er viktigere enn begrepene i samfunnsfag (7.9 *Elever*).

Hesby Mathé påpeker videre at fagbegrep hører til fagets kjerne og språk, samt at anvendelse og forståelse av begrepene har en sammenheng med dyktighet i faget (7.10 *Ekspert*). Mens lærerne bekrefter at anvendelse og forståelse av begreper i forklaringer, kjennetegner et fagspråk, jamfør transkriberte intervjuer. Lærer 3 hevder at alle fag har sin egen jurisdiksjon eller «fagområde» med en diskurs og «fagbegrepsbase» for å være mer spesifikk rundt temaer innenfor faget (7.8 *Lærer 3*).

Nettopp dette skiller begrepslæring fra annen språkopplæring, fordi begreper er meningsbærende enheter i språket og begrepsforståelse vil knytte noe generelt til noe mer spesifikt (7.8 *Lærer 3*). «Språklærere» bruker tid og forklarer nye ord, men i skjønnlitteratur leser vi mer «mellom linjene» og i samfunnsfag arbeider vi med fagspråket (7.7 *Lærer 2*).

Arbeider lærerfellesskapet eller skolen systematisk med begrepslæring? Lærerne påpeker flere satsningsområder som «Lesing i alle fag» og «Ungdomstrinn i utvikling», samt samlinger om «lesebestillinger» og læringsstrategier. Lærer 3 anser også systematikken innenfor begrepslæring som en «kollektiv» forståelse blant kollegaene (7.8 *Lærer 3*). Mens Lærer 1 uttrykker et ønske om mer systematikk i arbeidet med begreper, og Lærer 2 påpeker tid som en begrensende og vesentlig rammefaktor innenfor begrepslæring, jamfør 7.6 *Lærer 1* og 7.7 *Lærer 2*. Dessuten svarer Lærer 3 på spørsmålet om begrepslæring foregår over tid og på ulike måter at h*n er usikker på dette, fordi det er avhengig av temaet (7.8 *Lærer 3*). Men Lærer 1 og Lærer 2 bekrefter at det er viktig på grunn av spiralprinsippet og variasjon, og konstaterer at de begge arbeider med begrepslæring over tid og på ulike måter.

Det er en felles enighet blant lærerne om at elevene er aktive i arbeidet med begrepene, men elevene påpeker at begrepslæringen i stor grad er styrt av lærerne (7.9 *Elever*). Likevel understreker elevene at de elevene som vil bidra i arbeidet med begrepene, får lov til det (7.9 *Elever*). Men både elevene og Lærer 2 poengterer at det ofte er de samme elevene som er

aktive i dette arbeidet, jamfør transkriberte intervjuer. Lærer 3 hevder likevel at konteksten i form av gruppearbeid, krever at alle elevene er aktive (7.8 Lærer 3).

Lærerne og elevene er enige i at begreper settes inn i en sammenheng eller kontekst. Lærer 2 gjentar aktivisering av forkunnskaper og spiralprinsippet (7.7 Lærer 2). Mens Lærer 3 løfter frem problematisering av begrepene som en metode hvor h*n kopler begreper fra «common sense»-verden til fagspesifikke begreper (7.8 Lærer 3). Videre påpeker h*n også at å sette begreper inn i en kontekst/sammenheng, er noe de bruke mye tid på (7.8 Lærer 3).

Men i det «teoretiske» spørsmålet om *strukturelle forbindelser* som har en forbindelse med å sette begreper i en sammenheng eller kontekst, ble lærerne noe usikre. Lærer 1 anser det som å se hvordan «ting» henger sammen, men er usikker på om h*n gjør det (7.6 Lærer 1). De to andre lærerne hevder at de gjør det, men gir ulike forklaringer på hva det vil si å legge til rette for strukturelle forbindelser, jamfør transkriberte intervjuer. Det er noe tankevekkende at metoden *tankekart* ikke ble nevnt i undersøkelsene.

4.1.3 Hvorfor lære begreper i samfunnsfag?

Hesby Mathé mener at fagbegreper er essensielle i samfunnsfag, fordi de er verktøy for å snakke om, analysere og forklare forhold i samfunnet (7.10 Ekspert). «Dyp forståelse av sentrale begreper henger derfor tett sammen med forståelse av temaer i faget og, i forlengelse, samfunnet» (7.10 Ekspert).

Lærerne mener at det er en forutsetning for dybdelæring og videre utvikling i faget, og en måte for å kunne forklare, forstå og diskutere en faglig kontekst, men også for å få en større forståelse av faget, jamfør transkriberte intervjuer. Elevene påpeker at det hjelper dem til å forstå tekstene bedre, begreper i andre tema og fag, men også nyhetene (7.9 Elever).

Hesby Mathé slår fast at kompetansemålene i dagens læreplan benytter en rekke begreper, og den spesifiserer flere begreper som elevene skal kunne gjøre rede for m.m. (7.10 Ekspert). Hun mener også at lærerne bruker begrepene i undervisningen, men påpeker den store valgfriheten til lærerne og lærebøkene (7.10 Ekspert). Det varierer nok i hvor stor grad lærerne, arbeider med elevenes begrepsforståelse samt varierer arbeidet med begrepene, mener Hesby Mathé (7.10 Ekspert).

Hun mener også at den nye læreplanen i 2020 vil understreke noen sentrale fagbegreper med tanke på målet om dybdelæring. Den vil også muligens «(...) svekke oppfatningen av begrepene i samfunnsfag som noe man bare skal kunne pugge og definere» (7.10 Ekspert).

4.1.4 Hvordan lære begreper i samfunnsfag?

Lærerne foreslår flere ulike metoder som fremmer begrepslæring i samfunnsfag. Alt fra ordforklaring, begrepskort, klasseromssamtale, «tegnspråk», definere, kunnskapskort, «problematisering» av hverdagsbegreper, kolonneskjema, «lese med blyant», begrepsalias, begrepsprøver, leker og spill (digitale), tekstproduksjon og gjenfortelling, jmfør 7.6 Lærer 1, 7.7 Lærer 2 og 7.8 Lærer 3. Elevene løfter frem metoder som begrepsalias, «skrive ned/sette en strek», forklaringer i lærebok, begrepsprøver, tekstproduksjon og Kahoot (7.9 Elever).

Lærer 1 påpeker hvor viktig det er å aktivisere forkunnskaper og visualisere begrepene når elevene møter på nye begreper i samfunnsfag (7.6 Lærer 1). «I dag skal vi jobbe med begrepstrening» blir kjedelig, mener Lærer 2, og trekker frem variasjon og samtale i fellesskap som viktig i arbeidet med begreper (7.7 Lærer 2).

Men Lærer 3 hevder at begrepene må pugges på lik linje som gloser i engelsk, og deretter settes inn i en sammenheng (7.8 Lærer 3). Hun mener også at nedskrivning av begreper gir lite læringsutbytte, fordi begrepene må inkluderes i elevenes ordforråd (7.8 Lærer 3). Altså, at begrepene må bearbeides med elevenes egne ord og setninger både individuelt og gjennom gruppearbeid, konstaterer Lærer 3.

Hesby Mathé mener at varierte metoder som for eksempel modellering, begrepsmodeller, anvendelse både skriftlig og muntlig m.m. fremmer begrepslæring i samfunnsfag (7.10 Ekspert). Hun påpeker også at en systematisk variasjon med flere arbeidsmåter som er kjente for elevene er «en god vei å gå» (7.10 Ekspert).

4.1.5 Erfaringer med begrepslæring i samfunnsfag

«Det [opplegg med «begrepslæring»] blir ikke alltid gjennomført på den måten som jeg hadde håpet på» (7.6 Lærer 1). Mens Lærer 3 påpeker at begrepslæring er en sentral del av faget hvor kompetansemål styrer en del av undervisningen, men også at vurderinger hvor elevene må bruke en del begreper bestemmer inkluderingen av begreper (7.8 Lærer 3).

Lærer 3 slår også fast at et fag uten begreper, ville ha vært et «fattig» fag (7.8 Lærer 3). Men elevene er mer delte i forhold til erfaringene med begrepslæring i samfunnsfag. De har også flere interessante synsvinkler. Flere av elevene synes «begrepslæring» er interessant, fordi de får en større forståelse av faget (7.9 Elever). Men arbeidet med begreper kan også være kjedelig på grunn av lite variasjon, påpeker elevene (7.9 Elever).

Elevene belyser sine erfaringer med at «(...) å få begrepene til å *henge*» kan ta tid (7.9 Elever). Dessuten kan det være vanskelig for enkelte elever å lære seg nye begreper med tanke på mengden av begreper i samfunnsfag, jamfør 7.9 Elever.

Lærernes oppfatning av elevenes opplevelse av begrepslæring i samfunnsfag, er ulik fra lærer til lærer. Lærer 1 peker på den økte forståelsen og mener at elevene synes det er spennende, mens Lærer 2 hevder at elevene ikke er bevisst over begrepslæringen (7.6 Lærer 1 og 7.7 Lærer 2).

Men Lærer 3 sammenfatter at elevenes opplevelse er veldig individuell, og løfter frem «skolelei», ytre motivert ungdom (7.8 Lærer 3). H*n uttrykker også at h*n har *litt* tro på «god, gammeldags tvang» med tanke på å ha tydelige forventninger til elevene. Likevel mener h*n at elevene synes det er meningsfullt å bruke begrepene (7.8 Lærer 3).

Det er flere faktorer som lærerne synes er utfordrende med begrepslæring. Enkelte «svake» elever er ikke ærlige med seg selv i sin egen vurdering av begrepsforståelse (7.6 Lærer 1). Lærer 1 understreker også at h*n ikke har mulighet til å undersøke elevenes svar i gruppearbeid og lignende (7.6 Lærer 1). Lærerne slår fast at det er vanskelig å vite hvilke begreper som elevene synes er vanskelige, jamfør transkriberte intervjuer.

4.1.6 Læringsutbyttet

Lærerne konstaterer at det er en forventning om at elevene skal lære sentrale begreper på ungdomsskolen med tanke på videregående opplæring, jamfør transkriberte intervjuer. Men elevene møter også begrepene i aviser, nyheter og «over alt» (7.6 Lærer 1). Lærer 2 fastslår også at elevene må kunne lese og forstå fagspråk, og bruke læringsstrategier for å lære nye begreper (7.7 Lærer 2).

Lærer 3 belyser en interessant debatt mellom begreper i samfunnsfag og naturfag. H*n mener at begrepene i samfunnsfag er sterkt undervurdert i forhold til naturfag eller matematikk (7.8 Lærer 3). «Hvis elevene er *begrepsfattig* i samfunnsfag, så får de et dårlig abstraksjonsnivå ... og vil kun ha mulighet til å snakke generelt om termer (7.8 Lærer 3). Evne til kritisk tenkning og refleksjon i samfunnsfag, forutsetter at elevene kan begrepene.

«Elevene må *oppleve* læringen», hevder Lærer 1 med henvisning til James Notting, altså at elevene øker begrepsforståelsen (7.6 Lærer 1). H*n mener også at elevene utvikler språket av å arbeide med begrepene (7.6 Lærer 1). Lærer 2 argumenterer for at skolen må bevege seg «vekk» fra puggingen mot mer forståelse av begrepene i faget (7.7 Lærer 2).

Mens Lærer 3 argumenterer mot et *større* fokus på begrepslæring, fordi h*n mener at det er viktig å se andre sammenhenger selv om begrepsforståelse og -læring gir et stort læringsutbytte (7.8 Lærer 3).

5.0 Drøfting

I dette kapitlet skal jeg diskutere hovedfunnene i lys av teorien, presentert i seksjon 2.0 *Teori*. Som tidligere nevnt i seksjon 4.0 *Resultat*, så var mine hovedfunn at lærerne er enige om at dybde- og begrepslæring vil øke elevenes *forståelse* i samfunnsfag. Lærerne påpeker også at dybdelæring kan endre retningen i skolen mot et større fokus på *læring*.

Men lærerne gir noe forskjellige svar med tanke på arbeidet *med* begrepene. De uttrykker også ulike erfaringer med begrepslæring. Selv om lærernes oppfatninger av elevenes læringsutbytte *av* begrepslæring har flere likhetstrekk.

Elevene fastslår at begrepslæring er viktig for forståelsen i faget. De løfter frem begrepsforståelse innenfor lesing som svært viktig. Begreper er også overførbare i andre kontekster, fordi begrepene «dukker» opp i andre tema i samfunnsfag og andre fag, men også i nyhetene. Likevel påpeker elevene at arbeidet med begreper i stor grad er lærerstyrt med lite variasjon. Elevene hevder også at begrepslæring kan være utfordrende for enkelte elever.

Nora E. Hesby Mathé mener at varierte metoder som modellering og begrepsmodeller, samt skriftlig og muntlig bruk av begrepene, fremmer begrepslæring i samfunnsfag. Hun mener også at en form for systematisk variasjon mellom flere «kjente» metoder er effektivt.

Så hvilke metoder bruker lærere for å fremme begrepslæring i samfunnsfag? *Jeg vil hevde at begrepslæring i samfunnsfag bør være mer systematisk.* Dette skal jeg forsøke å drøfte frem mot en avsluttende konklusjon.

5.1 Systematisk begrepslæring er en forutsetning for dybdelæring i skolen

Dybdelæring er som tidligere nevnt en forutsetning for å oppnå kompetansemålene i den nye læreplanen, jamfør 2.4.2 *Ludvigsenutvalget* og 2.4.3 *Den nye læreplanen i 2020*. Ludvigsenutvalget hevder at dybdelæring skal sikre kvalitet i utdanningen, fordi den skal gi en viss bredde og helhet i faget (2.4.2 *Ludvigsenutvalget*).

Lærerne mener at dybdelæring er læring som gjør at elevene får en dypere forståelse for et emne (4.1.1 *Dybdelæring*). De understreker at arbeid med et lite tema i samfunnsfag over tid, vil gi «en større forståelsesfront» i faget (4.1.1 *Dybdelæring*). Men lærerne hevder at tid er en vesentlig rammefaktor som gjør at dybdelæring er vanskelig å få til i skolen på grunn av et stort pensum. Angående begrepslæring så påpeker Lærer 3 at anvendelse av begreper innenfor en bestemt kontekst eller en annen kontekst «på en annen måte», handler om begrepsforståelse (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*).

Dette er også noe Nora E. Hesby Mathé påpeker, jamfør Lærer 3 sin kontekstuelle forståelse av begrepene, at «... forståelse av og evne til anvendelse av slike begreper [fagbegreper] kan derfor ofte henge sammen med dyktighet i faget» (7.10 *Ekspert*). Altså, elevenes anvendelse og «kontekstuelle»-forståelse av begrepene kan ha en sammenheng med elevenes grad av måloppnåelse. I denne sammenheng er evnen knyttet til en «høy måloppnåelse».

Ludvigsenutvalget knytter nemlig begrepslæring til dybdelæring, fordi her utvikles elevenes forståelse av begreper og sammenhenger innenfor et fag (2.4.2 *Ludvigsenutvalget*). Mine funn understreker at fordypning og variasjon innenfor et tema vil øke forståelsen i faget, jamfør 4.0 *Resultat*. Men lærerne påpeker samtidig at dybdelæring krever aktivisering av elevenes forkunnskaper, samt tid til fordypning (4.1.1 *Dybdelæring*). Variasjon er en sentral faktor med

tanke på dybdelæring, mener lærerne. Men dermed gjelder også «variasjonsaspektet» i aller høyeste grad, begrepslæring.

Hesby Mathé hevder at «det er grunn til å tro at noen sentrale fagbegreper blir viktige i sammenheng med målet om dybdelæring» angående den nye læreplanen (7.10 *Ekspert*). Hun påpeker også at den nye læreplanen kan bidra til å svekke oppfatningen om at samfunnsfaglige begreper er noe som skal «pugges og defineres» (7.10 *Ekspert*).

Det er interessant å se dette utsagnet i lys av resultatene, fordi Lærer 3 løfter frem at begrepene i samfunnsfag er *sterkt* undervurdert i forhold til naturfaglige begreper (4.1.6 *Læringsutbyttet*). Mens elevene på sin side hevder at naturfaglige begreper er viktigere enn begrepene i samfunnsfag (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*). Sett fra mitt ståsted som fremtidig samfunnsfags- og naturfagslærer, så forutsetter kanskje naturfagsdidaktikken at læreren arbeider mer konkret og systematisk med begrepene?

Hesby Mathé mener at de samfunnsfaglige begrepene er abstrakte og refererer til komplekse forhold, institusjoner og prosesser i samfunnet (7.10 *Ekspert*). Jeg vil si meg enig i hennes argumentasjon, fordi de samfunnsfaglige begrepene er noe som angår alle mennesker på et eller flere plan i samfunnet. Det kan være et nyhetsinnslag, offentlig byråkrati eller systemer i samfunnet som rettsvesenet eller skolevesenet. Kanskje dette kan ha noe med elevenes og allmenhetens oppfatning av begrepene? At de samfunnsfaglige begrepene er «mer» abstrakte, og ikke er «bygget» opp av konkreter på samme måte som naturfaget?

Men selvfølgelig, lærerne er jo fagpersoner og reflekterer på en annen måte enn elevene. Likevel er det interessant å reflektere rundt allmenne antagelser om samfunnsfaget. Ikke minst at et såpass omfattende fag som samfunnsfag, blir «undervurdert» på den måten.

Videre vil jeg hevde at lærerne i skolen er positive til målene i «fremtidens skole», jamfør 4.1.1 *Dybdelæring*. Dessuten er lærerne bevisste på hvilke utfordringer som ligger i dagens skole med tanke på dybdelæring. Størrelsen på pensum og tidsbruken, er noe som flere av lærerne nevner. Men de hevder også at skolen ikke har et fokus på læring. Fokuset ligger på neste vurdering, tentamen eller eksamen.

For eksempel så er det «... å lese noen sider i samfunnsfagsboka og finne svaret på noen oppgaver», noe som «går igjen» i samfunnsfagundervisningen (4.1.1 *Dybdelæring*). I den forbindelse hevder Lærer 2 at «... vi blir *dårlige* på mye i stedet for *gode* på noe ...», jamfør 7.7 *Lærer 2*. Jamfør også teorikapitlet om styringsdokumentene, altså dybdelæring.

Slik jeg vurderer det, så bekrefter Ludvigsenutvalgets utgreiinger om dybdelæring, og den nye læreplanens mål om «... å styrke utviklingen av elevenes dybdelæring og forståelse», jamfør 2.4 *Styringsdokumenter*, og hovedfunn fra mine undersøkelser rundt dybde- og begrepslæring at begrepslæring i samfunnsfag bør være mer systematisk.

Jeg vil hevde at en systematisk begrepslæring, er en av flere forutsetninger for å drive med dybdelæring i samfunnsfag på en god måte. Med «systematisk begrepslæring», mener jeg anvendelse og forståelse av begrepene innenfor ulike sammenhenger med en systematisk tilnærming, altså en «meningsfull» utvikling av elevenes forkunnskaper.

Sett fra min side så vil en mer systematisk tilnærming til begrepene i samfunnsfag, fremme variasjon i arbeidet med begrepene, og ikke minst øke dybdelæring (forståelse) i faget. Det krever også at læreren tar utgangspunkt i forkunnskapene rundt begreper slik at eleven får «knagger» til å henge kunnskap på (7.1 *Lærer 1*).

Elevene påpeker også at «... å få begrepene til å *henge*», kan ta tid (4.1.4 *Erfaringer med begrepslæring i samfunnsfag*). Som tidligere nevnt, var dette noe lærerne også vektla som en utfordring i dagens skole med tanke på fordypning. Det er klart at tid *er* og *kommer alltid* til å være en rammefaktor i skolen, men gode systemer pleier som regel å lette arbeidsmengden slik at tidsfordelingen blir bedre. Ingenting er så «praktisk» som en god «teori»!

Til slutt angående dybdelæring og systematisk arbeid med begrepslæring, så vil jeg hevde at en systematisk tilnærming til begrepene vil bidra til elevenes «kompetanse i å lære», jamfør 2.4.2 *Ludvigsenutvalget*. Gode systemer for begrepslæring i undervisningen vil gi elevene større tilgang til verdifulle læringsstrategier. Dette bevisst- og synliggjør læringen, som Lærer 1 henviser til med James Nottingham, jamfør 7.6 *Lærer 1*.

I det hele tatt vil jeg hevde at en systematisk tilnærming til begrepslæring vil kvalitetssikre undervisningen i tråd med dybdelæringens ambisjoner.

5.2 Meningsfull begrepslæring krever en systematisk tilnærming

Lærerne beskriver begrepslæring som «ordlæring», «ordets betydning» og «en forståelse av ord som ligger bak kunnskap» (4.0 Resultat). Disse beskrivelsene stemmer godt overens med avklaringen av *begrep* og *concept*, men også med neobehavioristen Gagnés beskrivelse av begrepslæring, altså at det å lære et begrep er som å erstatte «... en gruppe med ting eller hendelser som har noe til felles» med et verbalt uttrykk (Imsen, 2014, s. 93).

Men det er interessant å se at Lærer 3 skiller seg noe fra Lærer 1 og Lærer 2 angående «forståelsen» av begrepslæring, fordi h*n knytter også begrepslæring opp mot en kontekst, altså at begrepene hører til en kontekst (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*). H*n mener også at begrepene må kunne brukes på en annen «måte» innenfor en annen kontekst, jmfør 7.8 *Lærer 3*.

Dette samsvarer med elevenes utsagn om at begrepene har en «overføringsverdi», altså at begrepene enten kan ha lik betydning innenfor to ulike kontekster eller ulik betydning innenfor «samme» kontekst, jmfør 7.9 *Elever*. Dessuten hevder elevene at *sentrale* begreper er helt «basic» i et tema, mens lærerne mener at sentrale begreper «danner et grunnlag for forståelse og videre utvikling av forståelsen», «... begreper som kan brukes utenfor klasserommet» og «... gjenfortelle innholdet i et kapittel» (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*).

At begreper kan brukes innenfor ulike kontekster, samsvarer også med en filosofisk definisjon eller forståelse av *begrep*. Et begrep er «... en bestemmelse eller et kompleks av bestemmelser (Tjønneland, 2011). De samfunnsfaglige begrepene kan nemlig både ha et innhold og et omfang, jmfør 4.1.2 *Begrep og begrepslæring*.

Elevene mener videre at begreper er ord som er viktige for å forstå et tema (7.9 *Elever*). De løfter også frem at begrepsforståelse er viktig for «å lære en tekst», altså leseforståelse (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*). Å forstå en fagtekst med flere begreper krever begrepsforståelse og en allerede etablert «base» med begreper slik som lærerne nevner, jmfør 4.0 *Resultat*. Lærer 3 hevder at alle fag har sin jurisdiksjon og diskurs hvor fagbegrepene er en forutsetning for å være spesifikk rundt forskjellige temaer i samfunnsfag (7.8 *Lærer 3*).

Jeg vil hevde at elevene opplever begrepslæring i samfunnsfag som meningsfull, altså «meaningful learning». Det er også interessant å høre på elevenes resonnement angående begreper og lesing hvor Vygotskijs *Tenkning og tale* blir så tydeliggjort.

Innenfor samfunnsfag og fag generelt, er det språket som fungerer som et medierende redskap hvor læring, også begrepslæring, skjer i en sosial prosess (Imsen, 2014, s. 183). Både mellom lærer og elev, og mellom elevene. Begrepslæring i samfunnsfag foregår også både skriftlig og muntlig. Kanskje i aller størst grad muntlig? Altså, at begrepene blir definert muntlig av læreren?

Ausubel sier at læring skal være meningsfull, og han sier at kunnskap i seg selv er meningsfull (Ausubel, 2000, s. vi). Elevene må oppleve at begrepslæring i samfunnsfag er logisk og meningsfull for at den skal være «potensiell» (Ausubel, 2000, s. 69). Det kognitive produktet etter meningsfull begrepslæring vil være «å vite» (Ausubel, 2000, s. vi).

Elevene hevder at begrepslæring er interessant, fordi de øker forståelsen i faget. Så utgangspunktet for meningsfull begrepslæring er bra. Men elevene påpeker også at liten variasjon i arbeidet med begrepene, kan gjøre det kjedelig (4.1.5 *Erfaringer med begrepslæring i samfunnsfag*).

I denne sammenheng kan vi støtte oss på Piagets teori om indre, mental representasjon hvor skjemaene, kognitive strukturer, «utsettes» for «ulikevekt», altså det er ikke samsvar mellom de «indre» representasjonene og «ytre» representasjonene, skjemaene.

Når elevene opplever at et begrep er uforståelig, så er det ikke lenger likevekt mellom de ytre og de indre skjemaene. For å oppnå likevekt igjen, må elevene enten tilpasse eller tolke representasjonen gjennom egenaktivitet, jamfør Vygotskij om aktivitet, for å lære begrepene (Imsen, 2014, s. 151-152). Derfor er det viktig at lærerne for eksempel problematiserer begrepene, slik at elevene fatter en interesse for begrepene, jamfør 7.8 *Lærer 3* om «... familien kan både være *familie* og familien som *institusjon* i samfunnet».

Først av alt bekrefter elevene at de får være aktive i «begrepslæringen», slik som lærerne hevdet. Begrepene blir også alltid satt inn i en sammenheng eller kontekst (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*). Men det er ofte de samme elevene som er aktive i timene, og på spørsmålet

om arbeid med sentrale begreper over tid og på ulike måter, jamfør 7.9 *Elever spørsmål 3b*, så sier elevene at «læreren forklarer begrepene» (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*).

Jeg vil hevde at begrepslæring i samfunnsfag må ha en systematisk tilnærming for å være meningsfull for elevene. Anvendelse og forståelse av begrepene må settes inn i en kontekst hvor både læreren og elevene er aktive læringsdeltakere, slik at fordypning og variasjon kjennetegner begrepslæringen i samfunnsfag.

Den systematiske begrepslæringen i samfunnsfag i dagens skole, baserer seg på ulike satsningsområder som *Lesing i alle fag* og *Ungdomstrinn i utvikling*, og fokus på læringsstrategier (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*). Lærer 3 påpeker at «systematikken» ligger i en «kollektiv» forståelse av begrepslæring (7.8 *Lærer 3*).

Men bruken av læringsstrategier er avhengig av klassetrinn, og satsningsområdene «bestemmer» ikke at begrepslæring i samfunnsfag skal preges av variasjon med en systematisk tilnærming med tanke på anvendelse og forståelse av begrepene.

På det teoretiske spørsmålet «Jeg legger til rette for strukturelle forbindelser med begrepslæring?», ble lærerne veldig usikre (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*). Det er forståelig, men jeg hadde forventet mer refleksjon rundt «strukturelle forbindelser». Lærerne resonnererte seg frem til «... å se hvordan ting henger sammen», men flertallet av de tre lærerne hevder at de «ser på [eller] setter ord inn i en sammenheng», jamfør 4.1.2 *Begrep og begrepslæring*.

Det er betenkelig at ingen nevnte metoden tankekart i løpet av intervjuet. Ausubels teori er utgangspunktet for tankekartets opprinnelse. Jeg har også observert en del gjennom praksisopplæringen, og har nesten aldri sett tankekartet. Selv om undervisningen preges av variasjon mellom flere metoder, jamfør 4.1.4 *Hvordan lære begreper i samfunnsfag?*, så brukes ikke *tankekartet* i den grad som det ble før.

Hva skjedde med tankekartet? Har IKT-satsningen erstattet tankekartet? Dette er en interessant problemstilling, fordi tradisjonelt sett så har tankekartet hatt en relativ sterk posisjon innenfor samfunnsfag og andre fag.

Anvendelse og forståelse av begrepene innenfor begrepslæringen, danner et viktig og interessant grunnlag for Vygotskijs «mikrogenese». «Mikrogenese» er en lærings- eller utviklingssekvens på noen sekunder eller minutter (Hesby Mathé, 2015). Hvor målet med tanke på begrepslæring må være å utvikle forståelse hos elevene, hevder Hesby (2010, s. 10).

Jeg vil hevde at meningsfull begrepslæring med en systematisk tilnærming, må også ta hensyn til Vygotskijs små «mikrogenese»-øyeblikk. Sett fra min side, så er disse sekvensene verdifulle læringsprosesser som det finnes mange av i skolen. Vygotskij sier også at forholdet mellom «ord og tanke» er en funksjonell og kontinuerlig utvikling, jamfør Tolstojs sitat, mitt «motto», i *1.0 Innledning* (Vygotskij, 2014, s. 190).

Meningsfull begrepslæring krever en systematisk tilnærming, fordi den trenger begrunnede valg av metoder som fremmer fordypning og variasjon med tanke på begrepene i samfunnsfag. Jeg har en mistanke om at valg av metode for begrepslæring, velges fra en allerede «gjenganger» eller i «siste øyeblikk» uten refleksjon.

5.3 Erfaringer med begrepslæring og læringsutbytte av begrepslæring

Som tidligere nevnt i seksjon *4.0 Resultat*, så hadde lærerne noe ulike erfaringer med begrepslæring, men enigheten var stor om at læringsutbyttet er godt.

Lærer 1 hevder at begrepslæring «... ikke alltid blir gjennomført slik som jeg ønsker», jamfør *4.1.5 Erfaringer med begrepslæring i samfunnsfag*. Her sier læreren klart og tydelig i fra om at begrepslæring i samfunnsfag kan være utfordrende, og at det ikke alltid gjennomføres på en lik måte som var planlagt. Kan vi si at det systematiske ikke er tilstede?

Alle lærerne slutter seg som sagt til betydningen av begrepsforståelse og -læring i samfunnsfag. Lærer 2 hevder at vi ikke kan være lærere i samfunnsfag uten å arbeide med begrepene, noe som jeg vil si meg enig i. Dessuten mener Lærer 3 at «... et fag [samfunnsfag] uten begreper, ville ha vært et fattig fag», jamfør transkriberte lærer-intervjuer.

Lærer 3 påpeker også at begrepene anvendes av elevene i forklaringer på vurderinger, noe som kan sees i sammenheng med både Hesby Mathés utsagn om at anvendelse og forståelse

av begrepene har en sammenheng med dyktighet i faget, men også at skolen bør gå i retning mot et større fokus på læring, og ikke «pugging», jmfør 7.7 Lærer 2.

Angående metoder som «fremmer» begrepslæring, så er min oppfatning at lærerne har sin «egen» metodebase i likhet med annen «repertoar» ellers. Likevel påpeker alle lærerne viktigheten av variert undervisning, men metoder som definisjon, «kort», skjemaer, lesestrategier, læringsstrategier, tekstproduksjon, gjenfortelling og problemløsning eller problematisering går igjen.

Det som er mer interessant i den sammenheng er lærernes *tanker* rundt det didaktiske og metodiske i samfunnsfag med tanke på begrepslæring. Lærer 1 understreker hvor viktig det er å aktivere forkunnskaper, jmfør 2.5.2 *Vygotskij* om den proksimale utviklingszone, men også visualisering av begrepene og «tegnspråk som metode», jmfør 7.6 Lærer 1.

Mens Lærer 2 løfter frem at aktivitetene må være spennende, noe som er en forutsetning for elevenes «interesse». Dette kan sees i sammenheng med både Piagets «ekvilibrum» og Ausubels teori om «meningsfull læring». Jeg vil hevde at «potensiell» meningsfull læring, også må være interessant for elevene i utgangspunktet (Ausubel, 2000, s. 69). H*n understreker også samtalen i klasserommet, muntlig anvendelse, og ulike erfaringer som norsklærer, altså språkets betydning i arbeidet med begreper, jmfør 7.7 Lærer 2.

Lærer 3 skiller seg nok en gang ut hvor h*n konstaterer at begrepene må pugges (4.1.4 *Hvordan lære begreper i samfunnsfag?*). H*n sammenfatter begrepslæring med «pugging» av glosene i engelskfaget. Videre slår h*n fast at både individuelt og gruppearbeid er viktig med tanke på begrepslæring, og ikke minst utvikling av elevenes ordforråd (7.8 Lærer 3).

Lærernes oppfatning av elevenes opplevelse er også svært interessant. Lærer 1 mener at elevene synes det er spennende å arbeide med begrepene, fordi det øker begrepsforståelsen. Mens Lærer 2 hevder at elevene ikke er klar over begrepslæringen i samfunnsfag, noe som «strider» i mot elevenes egne utsagn angående begrepslæring (4.1.2 *Begrep og begrepslæring*).

Lærer 3 plasserer seg i mellom Lærer 1 og Lærer 2, og uttrykker at elevenes opplevelse er veldig individuelt (7.8 Lærer 3). H*n understreker viktige poeng som at umotiverte ikke

nødvendigvis vil motiveres av begrepslæring. Men h*n mener også at «... god, gammeldags tvang» med tanke på tydelige forventninger om «pugging» og lignende er «en god vei å gå» (7.8 Lærer 3). Likevel mener h*n at elevene synes det er meningsfullt å kunne bruke begrepene, noe som tidligere er drøftet med tanke på Ausubels teori.

Utfordringer med begrepslæring i samfunnsfag, kan være at «svake» elever ikke er helt ærlige med seg selv i forhold til egenvurdering av sin egen begrepsforståelse (7.6 Lærer 1), det er liten mulighet for å «sjekke» elevenes begrepsforståelse under gruppearbeid (7.6 Lærer 1) og det er vanskelig å vite hvilke begreper som er vanskelige for elevene (7.7 Lærer 2). Lærerne er veldig enige i det store læringsutbyttet med begrepslæring i samfunnsfag. Lærer 3 poengterer med at «... hvis du er begrepsfattig i samfunnsfag, så får du et dårlig abstraksjonsnivå» (7.8 Lærer 3).

Jeg vil hevde at dette er argumenter for å gjøre begrepslæring mer systematisk på lik linje som leseopplæringen i skolen. Selv om begrepslæring er en del av dagens «leseopplæring», så burde samfunnsfaglærerne være bevisst på det systematiske oppdraget med begreper, også i samfunnsfag. Videre vil jeg også hevde at elever med læringsutfordringer kan ha nytte av mer systematisk begrepslæring. Men hvor systematisk *bør* begrepslæring være?

6.0 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på begrepslæring i samfunnsfag med problemstillingen: Hvilke metoder bruker lærere for å fremme begrepslæring i samfunnsfag?

Først av alt, så vil jeg trekke inn min påstand om at begrepslæring i samfunnsfag bør være mer systematisk.

Begrepslæring må foregå over tid og på ulike måter for å sikre kvalitet i undervisningen, samt for å sikre anvendelse og forståelse av begrepene innenfor ulike kontekster. Begrepslæring må også være en «meningsfull» utvikling av elevenes forkunnskaper.

Lærerne må også fremme variasjon i arbeidet med begrepene for å sikre «meningsfull læring» av begrepene. Dessuten er det, ifølge Hesby Mathé, grunn til å tro at *sentrale fagbegrep* vil ha

en større rolle i faget, i «fremtidens skole». Derfor er det viktig med en systematisk begrepslæring som øker elevenes forståelse i samfunnsfag.

I dagens skole bruker lærerne til en viss grad varierte metoder, men disse er ofte «de samme metodene» som muntlige avklaringer av læreren, skriftlig anvendelse av elevene som enten foregår individuelt eller i grupper, eller ulike typer «spill», både «kort» og digitalt.

Men fremmer disse metodene begrepslæring i samfunnsfag? Både ja og nei, men jeg vil hevde at systematisk begrepslæring med fokus på kontekst og variasjon er en forutsetning for dybdelæring i fremtidens skole, samt at meningsfull begrepslæring krever en systematisk tilnærming. Strukturelle forbindelser mellom kunnskap, må prege denne «systematiske» begrepslæringen i samfunnsfag.

Kilde- og litteraturliste

Ausubel, D. P. (2000). *The Acquisition and Retention of Knowledge – A Cognitive View*.

Nederland: Kluwer Academic Publishers.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (u.å.). *Metode- og forskningsordliste*.

Hentet 20. februar 2017 fra <https://www.bufdir.no/Bibliotek/Ordliste/>

Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*.

Oslo: Abstrakt forlag.

Endestad, I. (2012, 10. februar). *Tenkning – psykologi*.

Hentet fra https://snl.no/tenkning_-_psykologi

Faarlund, J. T., Kjøll, G., & Simonsen, H. G. (2014, 14. februar). *Språk*.

Hentet fra <https://snl.no/spraak>

Henriksen, T. (2012, 2. februar). *Begrep – klassifikasjon og indeksering*.

Hentet fra https://snl.no/begrep_-_klassifikasjon_og_indeksering

Hesby, N. E. (2010). *"Det handler om å gi elevene byggesteiner" – en klasseromsstudie av bruk av samfunnsfaglige begreper i Politikk og menneskerettigheter*

(Mastergradsoppgave, Universitetet i Oslo). Hentet fra

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/32573/MasteroppgavenNEH.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Hesby Mathé, N. E. (2015, 28. januar). *Begrepsforståelse i samfunnsfag – Hva vil vi med begrepene?* Hentet fra <https://utdanningsforskning.no/artikler/begrepsforstaelse-i-samfunnsfag---hva-vil-vi-med-begrepene/>

Imsen, G. (2014). *Elevens verden – innføring i pedagogisk psykologi* (5. utg.)

Oslo: Universitetsforlaget.

Kuginyte-Arlauskiene, I., & Lone, I. (2017, 6. mars). *Kvalitet i arbeidet skriftlig og munnleg*.

Analyse og refleksjon [PowerPoint-presentasjon]. Hentet fra [https://fronter.com/hsh/links/files.phtml/550773388\\$995739092\\$/Glu+3+5+-10+/Pedagogikk+og+elevkunnskap+2+a+og+2+b/Undervisning/Uke+10_prcent_3A+kvalitet+i+arbeidet_prcent_2C+skriftlig+og+muntlig.+Analyse+og+refleksjon/Kvalitativ+og+kvantitativ+analyse+6.+mars.pdf](https://fronter.com/hsh/links/files.phtml/550773388$995739092$/Glu+3+5+-10+/Pedagogikk+og+elevkunnskap+2+a+og+2+b/Undervisning/Uke+10_prcent_3A+kvalitet+i+arbeidet_prcent_2C+skriftlig+og+muntlig.+Analyse+og+refleksjon/Kvalitativ+og+kvantitativ+analyse+6.+mars.pdf)

Meld. St. 28 (2015-2016). *Fag – Fordypning – Forståelse: En fornyelse av Kunnskapsløftet*.

Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e8e1f41732ca4a64b003fca213ae663b/no/pdfs/stm201520160028000dddpdfs.pdf>

NOU 2015:8. (2015). *Fremtidens skole – fornyelse av fag og kompetanser*. Hentet fra

<http://nettsteder.regjeringen.no/fremtidensskole/files/2015/06/NOU201520150008000DDDPDFS.pdf>

Oxford Dictionary. (2017). *Concept*. Hentet 1. mars 2017 fra

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/concept>

Piaget, J. (1973). *Psykologi og pædagogik*. København.: Reitzel.

Postholm, M. B., & Jacobsen, D. I. (2014). *Læreren med forskerblikk*. Kristiansand:

Høyskoleforlaget.

Rienecker, L., & Jørgensen, P. S. (2013). *Den gode oppgaven – håndbok i oppgaveskriving*

på universitet og høyskole (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Rodina, K. (2016, 7. april). *Lev Semjonovitsj Vygotskij*.

Hentet fra https://snl.no/Lev_Semjonovitsj_Vygotskij

Rognasaa, A. (2016). *Bacheloroppgaven – skriveråd og regler for utformingen*. Oslo:

Universitetsforlaget.

Simonsen, H. G. (2015, 20. november). *Tale*. Hentet fra <https://snl.no/tale>

Skagen, K., & Tjeldvoll, A. (2015, 20. oktober). *Didaktikk*. Hentet fra <https://snl.no/didaktikk>

Svartdal, F. (2017, 3. februar). *Begrep – psykologi*.

Hentet fra https://snl.no/begrep_-_psykologi

Svartdal, F. (2016, 15. desember). *Læring – psykologi*.

Hentet fra https://snl.no/læring_-_psykologi

Tjønneland, E. (2011, 10. november). *Begrep – filosofi*.

Hentet fra https://snl.no/begrep_-_filosofi

Tolstoj, L. (1903). *Pedagogitsjeskije statji* (artikler om pedagogikk).

Moskva: Kusjnerev.

Universitetet i Oslo. (2017, 10. mars). *Institutt for lærerutdanning og skoleforskning –*

Nora E. Hesby Mathé. Hentet fra <http://www.uv.uio.no/ils/personer/vit/noraeh/>

Utdanningsdirektoratet. (2006). *Læreplan i samfunnsfag: SAF1-03* (LK06).

Hentet 20. februar 2017 fra <https://www.udir.no/kl06/SAF1-03>

Utdanningsdirektoratet. (2017, 21. februar). *Nye læreplaner i 2020*. Hentet 10. april 2017 fra

<https://www.udir.no/Udir/PrintPageAsPdfService.ashx?pid=123082&epslanguage=no>

Vygotskij, L. S. (2014). *Tenkning og tale*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

7.0 Vedlegg

7.1 Samtykke: Rektor

Øystein Langeland

Grunnskolelærerstudent 5-10
Høgskulen på Vestlandet

Åkrehamn, 30.01.2017

Til rektor

..... skole,

Søknad om å gjennomføre et intervju av lærere og et intervju av en fokusgruppe med elever

Jeg er lærerstudent ved Høgskulen på Vestlandet, og jobber for tiden med en bacheloroppgave i pedagogikk og elevkunnskap med fordypning i samfunnsfag.

Samfunnsfag er et omfattende fag med et stort innhold. Vi møter for eksempel mange begreper i fagområdet, både i geografi, historie og samfunnskunnskap. Begreper har et innhold, og forståelse av begrepene er viktig for å fremme læring i samfunnsfag.

Jeg har valgt å studere begrepslæring i samfunnsfag med problemstillingen:
"Hvilke metoder bruker lærere for å fremme begrepslæring i samfunnsfag?".

Jeg vil be om samtykke til å intervju elever og lærere i samfunnsfag ved skole i Undersøkelsen tar utgangspunkt i begrepslæring i samfunnsfag og metoder for denne type læring.

Intervjuet med lærerne vil ta omtrent 30 minutt og intervjuet med en fokusgruppe/elever vil også ta omtrent 30 minutt. Undersøkelsene er anonyme, og det er frivillig å delta.

Datamaterialet jeg innhenter i undersøkelsene vil kun brukes i bacheloroppgaven min, hvor jeg vil analysere funn og sammenligne resultat med annen forskning på området og fagdidaktisk teori.

Etter at prosjektet er ferdig i mai 2017 vil jeg makulere alle svar jeg har fått. Alle skolene som har deltatt kan, om de vil, få utdelt et eksemplar av oppgaven min.

Dersom dere lurer på noe, kan dere kontakte meg på telefon eller e-post.

Med vennlig hilsen
Øystein Langeland

Tlf:

E-post:

Informasjon til foresatte

Jeg er lærerstudent ved Høgskulen på Vestlandet campus Stord, og jobber for tiden med en bacheloroppgave i pedagogikk og elevkunnskap med fordypning i samfunnsfag.

████████████████████ I min oppgave skal jeg fokusere på begrepslæring i samfunnsfag.

Samfunnsfag er et omfattende fag med et stort innhold. Vi møter for eksempel mange begreper i fagområdet, både i geografi, historie og samfunnskunnskap. Begreper har et innhold, og forståelse av begrepene er viktige for å fremme læring i samfunnsfag.

I min oppgave skal jeg gjøre undersøkelser blant lærere, en ekspert/forsker og en fokusgruppe med elever. Disse undersøkelsene er kvalitative med intervju, altså det vil si at jeg skal intervju en samlet gruppe med 7 elever om begrepslæring i samfunnsfag. Intervjuet vil konsentrere seg rundt dette temaet.

Alle data vil behandles konfidensielt, ingen navn eller kjennetegn på elevene vil bli brukt.

Dette er frivillig, og dersom dere ikke ønsker at barnet deres skal delta i undersøkelsen, ta kontakt med kontaktlærer,

Dersom dere ønsker mer informasjon kan dere ta kontakt med undertegnede.

Med vennlig hilsen
Øystein Langeland
Tlf:

Intervjuguide

(lærere)

1. Hvordan vil *du* definere dybdelæring?
 - a. Hva tror du at *Ludvigsenutvalget* mener med at dybdelæring gir kompetanse i å lære?

2. Hvordan vil *du* definere begrepslæring?
 - a. Hvilke definisjoner av begrepslæring kjenner du til fra før?

3. Hvorfor skal vi arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?
 - a. Hva skiller begrepslæring fra annen språkopplæring?

4. Hvordan arbeider *du* med begreper i samfunnsfag?
 - a. Hva legger *du* i ordet "sentrale begreper"?

 - b. Kan du gi noen eksempler på ulike metoder som fremmer begrepslæring i samfunnsfag, og positive og negative aspekter ved dem?

 - c. Arbeider *lærerfelleskapet/skolen* systematisk med begrepslæring?

5. Hvordan opplever *du* å arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?
 - a. Hva synes *du* er utfordrende med begrepslæring?
(Lærerens *erfaring*, og evne til *problemløsning*)

6. Hvordan tror du *elevene* opplever å arbeide med begrepslæring?
7. Er *du* enig eller uenig i følgende påstander:
- a. Elevene er aktive når vi arbeider med begreper.
 - i. Kan du begrunne svaret ditt?
 - b. Nye begreper settes inn i en sammenheng eller kontekst.
 - c. Vi arbeider med sentrale begreper over tid og på ulike måter.
 - i. Kan du begrunne svaret ditt?
 - d. Jeg legger til rette for *strukturelle forbindelser* ved begrepslæring.
 - i. Kan du begrunne svaret ditt?
8. Hva legger *du* i begrepet "fagspråk"?
9. Hvordan tror du elevenes mestring av fagspråket i samfunnsfag påvirker mulighetene for videre læring og utvikling?
10. Hvordan opplever du *elevenes* læringsutbytte av å arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?
- a. Øker elevenes faglige forståelse i samfunnsfag ved begrepslæring?

Intervjuguide

(elever)

1. Hva er et begrep?
 - a. Hva er «sentrale begreper»?

2. Hva tror dere at «begrepslæring» betyr?

3. Hvordan arbeider dere med begreper i samfunnsfag?
 - a. Kan dere gi noen eksempler på ulike metoder for å lære begrep?
 - i. Hvilken metode foretrekker dere?
 - ii. Hvordan lærer dere begrep på en best mulig måte?

 - b. Arbeider dere med «sentrale begreper» over tid og på ulike måter?

 - c. Når arbeider dere mest med begrep i samfunnsfag?

Alternativ:

 - i. Introduksjon av nytt emne/tema.
 - ii. Hele tiden/perioden.
 - iii. Eget arbeid (lekser).

 - d. Settes nye begreper inn i en sammenheng eller kontekst?

 - e. Er dere aktive når dere arbeider med begreper i samfunnsfag?

- f. Må dere forklare begreper på prøver/vurderinger?
-
- 4. Hvorfor skal vi arbeide med begreper i samfunnsfag?

 - 5. Hvordan opplever dere «begrepslæring» i samfunnsfag?

Spørsmål

(ekspert)

1. Hvilken teoretisk bakgrunn/tradisjon baserer *du* din forskning på?
 - a. Har *du* en foretrukken teori?
2. Hvordan kan begrepslæring fremme en samfunnsfaglig forståelse?
3. På hvilken måte forutsetter dagens læreplan at *lærerne* arbeider med begrepene i samfunnsfag?
 - a. *Ludvigsenutvalget* hevder at begrepslæring en forutsetning for dybdelæring i alle fag. Hva tenker *du* om dette?
 - b. Hvilke forventninger har *du* til den nye læreplanen i 2020 med tanke på begrepslæring?
4. Hvilke metoder fremmer begrepslæring i samfunnsfag?
 - a. Har *du* en foretrukken metode?

7.6 Transkribert intervju: Lærer 1

Intervju: Lærer 1, 20.03.17

Bakgrunn/kompetanse: Bakgrunn fra Universitetet. Språkfag og grunnfag i historie.

Intervjuer: *Hvordan vil du definere dybdelæring?*

Informant: Dybdelæring.. det er jo ikke et begrep som jeg er så kjent med, men det er sikkert det at en må kunne gå litt i dybden.. og kanskje begynne med hva elevene kan fra før.. og så jobbe videre ut i fra det. Gå i dybden innenfor temaet.

Intervjuer: Kjenner du til Ludvigsenutvalget?

Informant: Ja.

Intervjuer: *Hva tror du at Ludvigsenutvalget mener med at dybdelæring gir kompetanse i å lære?*

Informant: Det er kanskje litt.. at det blir litt.. litt sånn metakognitivt. At du er bevisst på hvordan du lærer, og at du må gå i dybden på temaet for.. på en måte.. få en interesse for lære også, kanskje.

Intervjuer: *Hvordan vil du definere begrepslæring?*

Informant: Begrepslæring er vel egentlig læringen.. læring av ord. Læring av begreper, men jeg skal vel kanskje bruke et annet ord enn begrep når du definerer det.. så vil jeg si kanskje ordlæring.

Intervjuer: *Hvilke definisjoner av begrepslæring kjenner du til fra før?* Hvis du kjenner til noen.. det trenger ikke å være noe ordrett..

Informant: Jeg tror ikke at jeg kommer på noen.. så.. men det er vel på en måte kjennskap til ordets betydning. Må det være.

Intervjuer: *Hvorfor skal vi arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?*

Informant: Hvis du ikke kan begrepene så har du vel egentlig ikke noen forutsetning for hverken dybdelæring eller.. å utvikle deg i samfunnsfag, fordi det er jo enormt mye begrep i samfunnsfag. Da forstår du vel ikke alt du leser.. det er jo mange som leser uten at de skjønner hva de leser.

Intervjuer: *Hva skiller begrepslæring fra annen språkopplæring?*

Informant: ... hvis du tenker at du i andre språk sånn som i fransk og engelsk så lærer du deg kanskje mer bare ordet og hva ordet.. altså hvordan du sier det og hvordan du uttaler det, mens i begrepslæring så må du mer gå inn i hva er det egentlig.. hva består dette ordet av.. altså hvordan kan vi bruke dette ordet.. i hvilken sammenheng.. en gjør jo egentlig det i språklæring også, og jeg er jo spesielt bevisst i fransken og engelsken å se på opprinnelsen til ordet.. hvorfor det heter det det gjør.. og det gjør vi jo også i samfunnsfag. Sant. Hvorfor heter det kommunisme.. hvorfor heter det kapitalisme.. sånn at vi deler ordene litt opp.. sånn at det blir lettere å forstå, og det bruker jeg ofte i språkfagene i tillegg. Knagger å henge det på.. uten at det bare blir noen begreper som er der ute.

Intervjuer: Ja, spennende. Det var interessant.. og da for eksempel..?

Informant: Ja, for eksempel ordet «garderobe» på fransk betyr å passe på kjolen.. foran slottet står kongen.. garden.. garden passer på kongen. «Gardé» er å passe på.. på fransk. Så da når jeg lærer de ordet «garderobe» så lærer de seg jo egentlig tre ord.. de lærer seg ordet for garderobe, de lærer seg gardé.. som er et verb.. å passe på.. og «rob» som er kjole. Så jeg prøver ofte å dele ordet litt opp.. hvorfor heter det det.. og det prøver jeg også å gjøre i samfunnsfag.

Intervjuer: Så interessant.

Informant: Ja, det er veldig interessant.

Intervjuer: Jeg har også naturfag.. som fag.. selv. Der er jo latin veldig relevant.. i forskjellige.. for eksempel artslære.

Informant: Ja. Så interessant. Nå er det jo veldig inn i sport å snakke om «randonee» ski.. og det å randonee.. er jo å gå på tur i fjellet på fransk. Da blir det jo også litt kulere for de elevene.. som på en måte liker den type ski.. at de skjønner hvorfor det heter det det gjør. Det er jo ikke alltid du kan gjøre det med et begrep, men prøver å løsne det litt opp.. hvorfor heter det det.. tror jeg er viktig.

Intervjuer: *Hvordan arbeider du med begreper i samfunnsfag?*

Informant: .. jeg prøver å variere det litt. Det som jeg har gjort nå i samfunnsfag.. jeg har en klasse med mye fremmedspråklige.. og så vet jeg at det ligger på Kosmos sine hjemmesider.. så ligger det ordforklaringer, men så kjenner jeg elevene såpass godt at jeg vet at de ikke går inn der.. når de leser leseleksene hjemme.. de går ikke nødvendigvis inn uten at de får beskjed om det. Så da har jeg faktisk printet ut de ordforklaringene til de.. og så lagt de i en mappe, og så prøver jeg å minne de på når de leser.. hvis de skriver.. for eksempel av og til en lekse..

skriv ned fire vanskelige ord.. som du vil enten at læreren eller en medelev skal forklare for deg. Da prøver jeg å oppfordre de til å.. før de spør meg.. å gå inn i den mappen og se i ordforklaringen.. står den der. Men for de fremmedspråklige kan jo en forklaring på et begrep også være vanskelig.. de må jo ofte få forklaring på hva forklaringen betyr. Så da har jeg hatt det som.. i bunn.. og så har jeg gjort det på forskjellige måter. Vi var på et kurs med en som heter James Nottingham.. på en forelesing.. han var veldig flink.. og han sa det at alle elever, uansett hvilket nivå de er på, må kjenne at de har en oppadgående læringskurve. Så da har jeg noen ganger.. i stedet for å gi de alle definisjonene.. så har jeg kanskje skrevet begrepene.. og så har jeg skrevet «kan fra før».. «kan nå».. og så har jeg kanskje skrevet.. at vi skal jobbe med dette i tre uker.. så har de kanskje ikke krysset av mer enn fem begreper på den første uken og neste uke.. hvilke kan dere nå. Så da har de krysset av.. torsdagen da kunne jeg det.. og så kunne jeg det.. og så må de også på en måte kunne forklare at.. altså de må kunne forklare begrepet.. ikke bare krysse av hva det betyr. Men det har jeg ikke alltid gjort.. jeg har gjort det noen ganger.. og så har jeg også kanskje plukket ut at.. disse begrepene skal vi jobbe med.. prøve å finne en forklaring i boken.. hva begrepet betyr. Så har jeg i ettertid.. kanskje.. laget ordkort til de.. hvor det står for eksempel ordet «parlamentarisme».. og da har jeg også vist til «the Parliament» i England.. hva er det.. åja, det er på en måte sånn som vårt Storting.. for hvis du bare sier ordet parlamentarisme så.. henger det på en måte ikke på noen knagger. Så når de tenker the Parliament og Storting så har de på en måte en sånn *klikk*.. noe de kan feste det til. Så har de kanskje vært i grupper på fire.. og så har de trukket lapper.. det trenger ikke bare være begreper, men da har de måttet forklart begrepet for hverandre. Men det som er litt sårbart med den.. det er jo at de kan forklare det feil. Jeg har jo ikke kontroll på at de alltid forklarer det rett, men jeg oppfordrer de til å sjekke.. i den ordforklaringsmappen.

Intervjuer: .. dette skjer i klasserommet?

Informant: I klasserommet, mhm.

Intervjuer: Det blir nesten som en begrepsalias..

Informant: Ja, og så hvis de har.. hvis de sitter sammen og så har de noen lapper.. de ikke skjønner.. så legger de disse opp i hjørnet.. på pulten. Så når jeg går rundt så ser jeg.. åja, her ligger det noen lapper opp i hjørnet.. og så tar jeg de kanskje opp og så står det «inflasjon».. så sier jeg det betyr det og det.. så legger jeg de tilbake i bunken.. og så trekker de på ny. Og så sier de det.. for å.. men det er jo alltid det.. at.. vi har ikke tid som sagt.. til å sjekke at alle de forklaringene de gir på begrepene.. er de rette. Men jeg.. det er.. de vanskeligste begrepene tar jeg ofte i fellesskap.

Intervjuer: Interessant.. da jobber du på forskjellige måter.. og det er interessant å høre på den erfaringen du har med språk.. sant.. du har engelsk og fransk..

Informant: Og så har jeg tegnspråk i tillegg.. som jeg viser til.. når jeg sier da at Storting på tegnspråk er.. *viser tegnspråk for «Storting»*.. så sier jeg: hvorfor tror dere at det heter det.. og da blir det litt interessant for de fremmedspråklige.. for de skjønner kanskje ikke hvorfor jeg gjør sånn.. *viser*.. og for formen på Stortinget.. men når jeg viser på bildet i boken, da.. nå skjønner dere hvorfor det heter Storting.. det er formen på bygget. Så det er utrolig kjekt.. å ha ulike språk og så knytte det opp mot samfunnsfag.

Intervjuer: Det forstår jeg. Det første året mitt.. så var jeg på X skole.. så hadde jeg en klasse med elever som var døve. Jeg kjenner litt til det du.. det du sier.. jeg kjenner meg igjen. Fordi de andre i den klassen kunne jo tegnspråk..

Informant: Ja, fordi tidligere har jeg sagt en stor ting.. og det blir så feil. For det er ikke en stor ting.. det er et Storting. For ellers så blir det bare på en måte en stor ting.. og ingenting å feste det på.. og da blir det litt visuelt.

Intervjuer: *Hva legger du i ordet sentrale begreper?*

Informant: .. altså, sentrale begreper.. hvis vi for eksempel har om.. «mellomkrigstiden» så må jo sentrale begreper der være «nazisme», «fascisme».. «nasjonalisme».. altså.. de mest sentrale begrepene de må ha i bunn for å kunne forstå.. videre forståelse i temaet. Det er jo enkelte ganger vi ikke kan ta alt, fordi da drukner de jo litt i begrep.. men det er vel egentlig også ord som står i kursiv.. de mest sentrale.

Intervjuer: *Kan du gi noen eksempler på ulike metoder som fremmer begrepslæring i samfunnsfag, og positive og negative aspekter ved dem?*

Informant: Nå har jeg jo nevnt allerede dette her med hva de kan og hva de må jobbe videre med.. for eksempel.. «unionsoppløsning»-kapitlet er det veldig mye vanskelige begreper.. som «embetsmenn», «byborgerskap», «parlamentarisme».. bare «unionsoppløsningen».. da husker jeg at jeg begynte kapitlet med å skrive unionsoppløsningen i Norge på tavlen.. så sa jeg at nå regner jeg med at dere kan to av disse tre ordene.. og det var.. hvilke to ord kan dere.. jo det var i og det var Norge. Ordet unionsoppløsning skjønnte veldig få.. og det er jo også en klasse med mye fremmedspråklige.. og så måtte vi dele det ordet opp. Hva er en union.. vi har en europeisk union.. hva er.. hva betyr union, og hva er en oppløsning.. jo det er når noe går fra hverandre. Slik at vi igjen begynner med en knagg.. som de kan henge noe på. Bryte opp ordene. Og slik som ordene «kommunisme».. «kapitalisme» så har jeg kanskje vist.. til

kapitalisme så har jeg kanskje tegnet en stige.. dette her med at du kan klatre opp i samfunnet og at.. du er på en måte din egen.. egen sjef. Mens med kommunisme tegnet jeg bare en strek.. og når de da trakk lapper opp og fant den streken så sa de.. åja, det er kommunisme. Ja, hvorfor det.. jo fordi de vil ikke ha noen klasser som stikker seg opp.. de vil ha en flat struktur.. så det er litt kult.

Intervjuer: Det er rett og slett tegn da?

Informant: Ja. For at det skal bli litt visuelt for de.. og da viste jeg det til en annen kollega.. og så sa jeg.. nå har jeg laget en lapp med bare en strek på.. tror dere at de forstår at det er kommunisme.. nei, det hadde aldri mine elever forstått. Så tenkte jeg.. jeg viste det en gang på tavlen at.. idealet er en flat struktur.. sier kommunismen. Når de trakk den lappen, da.. så sa de det er kommunisme.. fordi det er en flat struktur. Så det trengte ikke å være mer enn en strek.. så skjønnte de det. Jeg tror det er viktig at de får det litt visuelt... slik som «maktfordelingsprinsippet» så har vi brukt en krakk.. da har jeg tegnet en krakk.. den kjenner du sikkert til.. kor krakken.. setet er samfunnet, og så er det jo på en måte.. den utøvende makt.. de tre forskjellige.. så hvis vi tar bort den ene foten.. hva skjer med krakken da.. jo da velter den... og de ordkortene bruker vi mye. Jeg bruker både symboler, navn på personer, årstall og begreper.. på de lappene..

Intervjuer: .. ja. Bare for å oppsummere for min egen del. Da bryter du opp ordene hvis det lar seg gjøre, du visualiserer det.. med tegn for eksempel.. og du bruker begrepskort..

Informant: Ja. Bare for å skyte inn.. for eksempel kapitalisme *viser tegn*.. nei kommunisme.. tegnet kommunisme.. og kapitalisme. Det er også veldig synlig.. for da ser de for seg disse propagandaplakatene.. den hånden som jobber.. og så tegnet kapitalisme. Fordi da kan jeg vise.. hva tror dere.. jo, det må være kapitalisme. (Kommunisme: «skyter» knyttet hånd ut fra skulderen. Kapitalisme: «gnir» fingrene mot hverandre).

Intervjuer: *Arbeider lærerfellesskapet eller skolen systematisk med begrepslæring?*

Informant: Vi har jo hatt dette satsningsområdet.. lesing.. i alle fag. Da har vi fokus på at.. kanskje de må få en lesebestilling når de har leselekser.. at de ikke bare skal lese side 30 til 35, men at de skal for eksempel velge seg ut.. de viktigste ordene, vanskelige ord, nøkkelord.. at de blir opplæring til å finne nøkkelord, fordi det er vanskelig for elevene.. og velge ut.. hva som er viktige ord. Det er jo også bruk av læringsstrategier.. at de også må trekke ut.. men det er dette de må ha trening i.. det er ikke sikkert de blir ferdige med dette før de går i tiende. De begynner med det i åttende.. hva er nøkkelord og hva er et begrep.. og så må kanskje vi

modulere litt.. fordi noen ganger kan elevene trekke ut et begrep som kanskje ikke sier så veldig mye om det avsnittet..

Intervjuer: Det er litt interessant det du sier om lesebestillinger.. fordi det er noe jeg har fått veiledning om. At når du for eksempel gir en lekse.. så er det alltid lurt å ha en bestilling. Det jeg også tenker er at.. du nevnte dette med læringsstrategier.. at du faktisk ser etter de sentrale begrepene.

Informant: Ja.. mhm..

Intervjuer: *Hvordan opplever du å arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?*

Informant: Jeg synes det er kjempeviktig, men jeg ser også at det ikke alltid.. blir gjort slik som jeg hadde håpt. Jeg skulle ønske at for hvert kapittel så hadde jeg gitt de en liste.. disse ordene skal vi lære.. slik som vi gjorde med unionsoppløsningen, men så vet jeg.. åja, jeg hadde denne PowerPointen.. jeg bare bruker den. Så tenker jeg etterpå.. søren og.. de burde fått seg en liste med ord også.. så det er ikke alltid du klarer å oppnå det du ønsker, men jeg har i hvert fall fokus på at de må forstå det de leser.. og slik som tidligere klasser.. så har jeg kanskje lagt de.. i lekse at de skal lese et avsnitt og så skal de bytte overskrift på avsnittet.. for eksempel at avsnittet står arbeiderne kjemper for rettighetene sine.. og så skal de hjemme.. velge nye overskrifter.. for at de på en måte skal skjønne.. det de har lest. I stedet for at de alltid bare skal sitte å skrive finn svar.. i teksten oppgaver. Men jeg jobber alltid med begreper.. men mer eller mindre ut i fra hvilke kapittel vi jobber med. Men nå skal vi begynne med.. med kriminalitet og straff.. og da er det mye begreper. Da må de ha de begrepene i bunn.. sånn aktor, forsvarer.. alt dette her.. eller så forstår de det jo ikke.

Intervjuer: Jeg observerte X nå.. i kriminalitet og straff.. og da merket jeg det at h*n gjentok begrepene og jobbet grundig med begrepene..

Informant: Ja, det er viktig.

Intervjuer: Ja, og det har noe med forståelsen.. som sagt.. da har jeg ett oppfølgingsspørsmål til det.. igjen de går litt inn i hverandre..

Intervjuer: *Hva synes du er utfordrende med begrepslæring?* Da har jeg skrevet her at dette kan være.. din egen erfaring.. og for eksempel... evnen til problemløsning eller at hvis du ser på en måte at det er litt utfordrende.. hvordan løser du det.

Informant: .. jeg tror jo kanskje av og til.. hvis vi leverer den listen.. hvor elevene skal krysse ut kan fra før, ønsker å lære.. i anførselstegn.. men det er ikke alltid de ønsker det, men de skal nå krysse av på den. Så ser jeg jo at noen av de svake elevene ikke er helt ærlige med seg

selv.. de setter kryss på at de kan de.. og så kan de de egentlig ikke. Kanskje fordi de synes det er flaut når de sitter to og to og sette disse kryssene.. og hva de kan og hva de ikke kan.. og også disse ordkortene.. jeg oppfordrer de jo til å kikke på kortene.. hvis ikke de kan de så legger de de til sides. Men det er jo ikke alltid de følger den oppskriften. Så da trekker de kanskje ett kort.. nei den kan jeg ikke.. så lar de den ligge eller ta an du.. jeg orker ikke den forklaringen fra X liksom.. sant vel. Men.. jeg har vært veldig heldig med den klassen jeg har nå.. altså de gjør faktisk mye av det jeg har ønsker de skal.. og så.. av og til minner jeg de på ordforklaringene i heftet.. for eksempel.. og så har jeg sagt at når dere har.. for eksempel.. en muntlig prøve så ser jeg etter om dere kan bruke de rette begrepene. Det står på målplanen at.. for å få høy måloppnåelse så skal dere kunne.. vise meg at dere kan bruke begrepene.

Intervjuer: Disse elvene som på en måte.. ja, leverer kortet i fra seg.. det er kanskje de som scorer litt lavt på måloppnåelse?

Informant: Ja, for det at de.. de orker ikke at jeg skal komme bort og.. og at de skal vise at det ligger lapper der, men flertallet gjør det.. men det er enkelte som på en måte.. årh, vi bare later som vi kan det..

Intervjuer: mhm.. Det var en ting du sa her på spørsmål fem.. så jeg tenkte på. Om jeg forstod deg rett, da. Tid.. er det litt utfordrende?

Informant: Ja.. mhm.. det gjør det.

Intervjuer: Akkurat. Så var det en ting til også.. som jeg tenkte jeg skulle spørre om. Den klassen din i samfunnsfag.. er det kun fremmedspråklige?

Informant: Nei. Men det er vel kanskje den klassen.. på X.. med flest fremmedspråklige. Vi sier at det er ti i den klassen.. kanskje.. åtte, ni som er fremmedspråklige.. av 24.

Intervjuer: Følger du disse opp på X (et spesialopplegg)?

Informant: Jeg har ikke niende trinn på X.. men de har nok.. det er mange av de som har morsmålsopplæring.

Intervjuer: Og det har du?

Informant: Nei. Det har jeg ikke... Men det er vel på grunn av det.. at jeg har kopiert opp denne her ordforklaringens.. det som lå på nettet.. men da var jeg slik at jeg ikke ville vise at det bare var de fremmedspråklige som trengte disse.. og da har jeg med meg den blekken i klassen.. helt i begynnelsen av skoleåret.. og så sier jeg: dette er den som ligger på nettet og jeg er ganske sikker på at den.. denne trenger mange av dere.. men jeg er ikke sikker på at dere går inn jevnlig og ser når dere leser. Så den vil jeg at dere skal ha ved siden av dere når dere leser leksen hjemme. Det er jo også på en måte en ønsketenkning, men det er viktig at vi sier det i hvert fall. Da sa jeg til klassen.. hvem vil ha den.. jeg sa ikke.. de

minoritetsspråklige.. jeg sa hvem vil ha den.. og den klassen da så var det kanskje bare tre stykk som ikke ville ha den. Da ble det på en måte akseptert og ta i mot den. Så hvis jeg bare hadde levert den ut til de fremmedspråklige så tror jeg egentlig at.. det var mange flere som trengte den. For det er mange som kjenner at de har hørt ordet før, men det å forklare det er ikke alltid så lett.

Intervjuer: .. jeg gjør meg bare en tanke nå, men disse fremmedspråklige.. de tar kanskje den mer i bruk når de ser at de andre også.. hvis det bare var de så..

Informant: Det er jo stigmatiserende også på en måte..

Intervjuer: Ja.. det hadde vært lett å legge den opp i ranselen og ikke tatt an.. men hvordan ser denne blekken ut?

Informant: Nei det er.. det er bare sånn abcd.. altså fra a til å. Så er de på en måte organisert etter alfabetet.. og så de begrepene er skrevet med.. med fet skrift og så står bare.. betydningen bak. Med en setning... Forklaring på ordet.

Intervjuer: *Hvordan tror du at elevene opplever å arbeide med begrepslæring?*

Informant: .. jeg tror jo egentlig de synes det er.. spennende, fordi da skjønner de det litt mer. De skjønner mer hva.. altså når vi hadde om «fascisme».. så var det en.. spurte jeg noen som vet hva ordet fascisme egentlig betyr.. da var det en smarting bak der.. så sa han.. ja det betyr en samling av pinner.. ja det er akkurat det det gjør sa jeg.. det er en samling av pinner. Hvis du har en pinne.. så blir den mye lettere å brette.. for da kan du.. hvis jeg gir dere en blyant så kan dere knekke den rett i to.. men hvis dere hadde fått fem blyanter.. og skulle knekt an.. så hadde dere ikke klart det. Så var det.. hvorfor gjorde de det da.. hvorfor heter det det.. og det synes de er spennende. Hvorfor det heter det det gjør.. og da tror jeg også at de ser mer på dette her fellesskapet de skulle ha om.. sant vel.. at det kollektive.. og det.. det er viktig at de.. at de skjønner hvorfor det heter det det gjør.

Intervjuer: Ja. Jeg ser for meg at det blir utrolig mange interessante diskusjoner..

Informant: Ja, det gjør det.

Intervjuer: .. og samtaler i klassen.

Informant: Det gjør det.

Intervjuer: Det er noe av det jeg kjenner når jeg står i samfunnsfagstimene at jeg.. det blir mange gode diskusjoner. Refleksjoner..

Informant: Og det er jo kjempeviktig. Jeg så når jeg spurte klassen.. hva tror dere ordet fascisme betyr.. så så jeg på han ene.. yes.. h*n spurte om det, fordi det har jeg sjekket ut. Det

er italiensk og det betyr en samling av pinner.. sa h*n. Det var jo litt gøy å høre.. at de kunne.. på en måte har litt interesse for det og.

Intervjuer: Da har jeg noen enig, uenig påstander.. så da svarer du rett og slett bare om du er enig eller uenig i de påstandene. *Elevene er aktive når vi arbeider med begrepene.*

Informant: Enig.

Intervjuer: Kan du begrunne.. litt.

Informant: Ja. Dette her med at de.. først på en måte krysser ut.. da er de jo aktive. Så er de jo også aktive når de først har fått en forklaring og.. trekker de lappene.. da er de jo aktive. Så er det.. jeg prøver å ikke overlate de for mye for seg selv med de der sentrale begrepene.. som vi snakket om. Enkelte ganger må jeg kunne si til meg selv.. de kan ikke klare alle begrepene.. spesielt siden det er.. mye fremmedspråklige. Men hvis de leser et avsnitt så er det ikke.. altså de.. de sentrale tingene må de kunne.

Intervjuer: *Nye begreper settes inn i en sammenheng eller kontekst.*

Informant: Ja.. altså jeg er enig.

Intervjuer: *Vi arbeider med sentrale begreper over tid og på ulike måter.*

Informant: Enig.

Intervjuer: Kan du kort begrunne svaret ditt.

Informant: Ja, vi.. fordi vi begynner ofte med.. disse begrepene skal vi lære i dette kapitlet. På slutten.. har de kanskje den økten hvor de trekker lapper.. og da ser de jo om de har lært de. Men igjen, jeg skulle ønske vi hadde enda mer systematikk i det.. men tanken er at vi skal begynne med.. disse begrepene skal vi lære.. og på slutten på en måte anvende de mye mer selv... men det er ikke alltid det blir sånn. Men.. for eksempel når jeg har PowerPoint-presentasjoner har jeg også mye bilder.. og hvorfor har jeg disse bildene.. for eksempel noen arbeidshansker som lå der.. det er på grunn av arbeidsledighet.. ja hvorfor.. jo.. også dette her med.. bilder på kollektivisering.. hva er kollektivisering.. da viser jeg også til at vi bor i et kollektiv når vi studerer.. sant.. og igjen.. hvorfor heter det det.. for ellers tror jeg ofte ordene bare blir noe de pugger, og da husker de de ikke så godt.

Intervjuer: .. er bare litt interessert selv.. når du har disse bildene på presentasjonene.. har du kun ett bilde da eller har du bilde i tillegg til.. punktene.

Informant: Nei, slik som når vi hadde om mellomkrigstiden.. så hadde jeg for eksempel noen bilder som gikk igjen.. dette var første verdenskrig.. og da var det på en måte.. Italia..

Tyskland.. og Russland hadde vi om.. og så var det for eksempel.. et surt bilde gikk igjen på alle.. ja, hvorfor er de sure.. alle disse er sure på en eller annen måte.. ja, Italia fikk ikke de landene de skulle.. og hvorfor er de sure i Russland da.. jo, fordi det er mye arbeidsledighet og.. i Tyskland var jo de sure, fordi.. og så arbeidshanskene gikk igjen i alle bildene. Hvorfor hadde jeg arbeidshansker på alle disse da.. jo, fordi det er arbeidsledighet i alle disse landene. Så er det på en måte en diktator i alle.. Mussolini og.. Lenin.. jeg prøver på en måte å.. si at jeg har fem bilder på en slide, da.. og så når jeg er ferdig da.. så sier jeg okei. Hvilke bilder hadde jeg for Tyskland.. jo, du hadde et bilde av et surt fjes, ja.. hvorfor det.. jo, fordi.. fredsavtalen i Versailles.. ja, hvorfor det.. og så hadde jeg kanskje bilde av Hitler.. sant.. propagandaplakater.. og så oppsummerer de. Når jeg var ferdig med den økten.. så sa jeg nå har jeg hatt bilder om Italia, Tyskland og Russland.. sett dere sammen to.. eller fire og fire.. hvilke bilder husker dere.. da deler de arket inn i tre.. så skriver de Tyskland.. vi hadde noe propagandaplakater.. vi hadde det og det.. så sa jeg hvor mange.. så da får de på en måte noe knakker å henge de på. Hva var felles.. jo, alle hadde surt fjes.. alle hadde disse arbeidshanskene som ikke ble brukt.. sant.. og slik som det pengetårnet i Tyskland og.. slik at de lettere skal huske det.. men det har jo ikke så mye med begreper å gjøre.. men begrepene kommer på en måte inn i bildene.

Intervjuer: På en måte.. er dette en metode så du.. bruker ofte til.. elevene kjenner til at.. slik jobber du?

Informant: Ja, og når jeg kanskje er ferdig med.. den PowerPointen.. den økten.. så trekker jeg ut hva.. hvilke bilder husker dere.. og da hvorfor husker du det.. ja, hva var det.. og så oppsummerer vi på en måte timen. Fordi hvis du bare har en PowerPoint.. med mye skrift.. så tror jeg egentlig ikke at de husker det så godt.. som når du har bilder.. men jeg vil nå fortelle en del, da..

Intervjuer:.. ja. Da har jeg enda en påstand. *Jeg legger til rette for strukturelle forbindelser med begrepslæring.* Kjenner du til..

Informant: .. hva mener de med det, da.. mon tro.. strukturelle forbindelser.. altså at du skal se hvordan ting henger sammen kanskje.. ja. Jeg vet ikke.. om jeg gjør.. jeg gjør sikkert det. Jeg har ikke helt.. strukturelle forbindelser.. begrepsopplæringen.. er det det at de skal se.. begrepene i sammenheng med.. temaene.. jeg vet ikke.

Intervjuer: *Hva legger du i begrepet fagspråk?*

Informant: Fagspråk er vel egentlig også begreper.. er det ikke det da.. å kunne bruke begreper når du skal snakke om noe.. og det er slik jeg sier også når de skal ha en prøve eller en muntlig høring så er det jo viktig at de viser at de kan kunne begrepene. Så jeg er mye mer på.. at et målmerke skal stå.. du kan bruke sentrale begreper enn at.. for å få en sekser.. så skal du kunne bruke disse.. fem begrepene, liksom. Det blir veldig sånn styrt.. at de.. det er en selvfølge for høy måloppnåelse at de kan kunne begrepene..

Intervjuer: Og det er slik du nevnte helt.. tidlig i intervjuet.. at det med metaspråk.. og de har jo.. naturfag har sitt språk.. samfunnsfag har sitt språk.. språkfag har sitt språk. Jeg har norsk også.. og på høgskolen snakker vi mye om grammatikk.. morfologi, fonologi. Det er slik du sier.. tenker jeg.

Intervjuer: *Hvordan tror du elevenes mestring av fagspråket i samfunnsfag påvirker mulighetene for videre læring og utvikling?*

Informant: .. jeg tror jo det er kjempeviktig. Fordi.. det.. når de kommer på videregående så tror jeg kanskje lærerne forventer.. at de kan en del. Altså de skal vite sentrale begreper i samfunnsfag.. det er på en måte det.. det er jo på en måte en del av opplæringen her på ungdomsskolen.. at de skal.. de møter de jo i aviser, de møter de på nyhetene, og de møter de overalt.. så de er jo nødt til å kunne det.. eller så forstår de det ikke. Mange ord.. jeg tror de forstår som de ikke forstår.. som jeg blir litt overrasket over også.

Intervjuer: Jeg la merke til at du sa.. nå.. var at du sa.. at her på skolen.. for eksempel.. så vet dere det at.. de begrepene møter de. Da er det jo systematikk.. på en måte.. at du har det bevisst..

Intervjuer: Hvordan opplever du elevenes læringsutbytte av å arbeide med bergesplæring i samfunnsfag?

Informant: Jeg har fått tilbakemelding på det.. at de.. i hvert fall det der med.. hva kan du fra før, hva kan du nå.. at det.. de ser selv at de lærer.. fordi det var jo det James Nottingham var så opptatt av. Uansett hvor.. hva nivå du er i.. hva nivå du er på.. så skal du se.. dette kunne jeg når jeg begynte.. det kan jeg nå. Jeg tror jo det at når de tar fatt på en leselekse.. når de har hatt den forklaring.. på begrepene først.. så tror jo jeg at de lærer mye mer. Fordi jeg tror det er mange som leser.. leser en leselekse hjemme.. bare for å lese den. Dette her med at de må få en bestilling.. slik at de vet hva de.. hva de skal lete etter... men nå husker jeg ikke helt spørsmålet ditt. Hvordan opplever du..

Intervjuer: Hvordan opplever du elevenes læringsutbytte av å arbeide med bergesplæring..

Informant: Jeg tror jo de får bedre karakterer av det rett og slett.. fordi det at de skjønner mer.. slik som jeg hadde jo erfaring med.. dette er jo ikke et begrep *viser tegn*, men du ser hvor viktig det er å ordlegge seg på ulike måter.. for hvis en gjør.. slik som når du leser for barn også.. så kan du ikke alltid bare si.. hvis det står at han er sliten.. så skal du si han er trøtt.. du må bruke alle de ulike begrepene.. eller så.. lærer de seg jo ikke språk. På en samfunnsfagprøve.. vis til ulike sider ved samfunnsutviklingen.. så gjorde Norge mer demokratisk.. og det er et ganske vanskelig spørsmål.. og da var det en gutt/jente.. som hadde levert prøven til meg.. og så bare så jeg gjennom.. på det spørsmålet, da.. så hadde h*n skrevet 32, 35, 37.. så tenkte jeg.. hva er dette.. da hadde h*n vist til sider.. i boken. H*n tror at jeg mener.. vis til ulike sider.. så sier jeg.. jeg mener ikke ulike sider i boken, men vis til ulike ting.. som gjorde at samfunnet ble mer demokratisk.. åja, sa h*n.. så gikk h*n ned igjen.. så tenker jeg at hvis jeg bare hadde formulert meg med vis til ulike ting så hadde de ikke skjönt at.. en kan si ting på ulike måter.. og slik bygger en også opp et språk.

Intervjuer: Ja.. det var et interessant eksempel.

Informant: H*n ble jo litt flaut, men jeg sa bare.. gå ned å skriv.. så tenker jeg.. hadde jeg gått å sjekket så kan det faktisk være at de sidene.. at hun har lest så mye at de sidene faktisk stemte til det. Men h*n hadde nok aldri blitt.. stilt det spørsmålet på den måten. Men da er det jo viktig når du har en prøve at den sier.. ja, noen spørsmål dere ikke skjønner.. så gi beskjed. Slik som når vi bruker.. hva førte det til.. og føre til.. det er det ikke alle fremmedspråklige som skjønner.. og resultere i.. for eksempel.. konsekvensene av.. og hvis jeg ikke bruker de begrepene i.. på en prøve.. så skjønne de.. det er jo også begrepslæring. På en måte. Hvordan du formulerer spørsmål til prøver.

Intervjuer: Vi snakker jo ofte om.. hva er det det heter nå.. funksjonsord.. og ja.. fagord.

Informant: mhm..

Intervjuer: Øker elevenes faglige forståelse i samfunnsfag ved begrepslæring?

Informant: Ja. Helt klart. Ellers så forstår de jo ikke det de leser..

7.7 Transkribert intervju: Lærer 2

Intervju: Lærer 2, 21.03.17

Bakgrunn/kompetanse: Vanlig lærerutdanning, adjunkt. Fag: norsk, engelsk, samfunnsfag, media og kommunikasjon.

Intervjuer: *Hvordan vil du definere dybdelæring?*

Informant: Dybdelæring er noe vi har altfor lite tid til.. tenker jeg aller først og fremst.. fordi.. dybdelæring er når du tar det tid til å gå i.. rett og slett å stoppe opp og.. setter deg inn i ting på en annen måte enn bare å.. eller sånn.. å flyve raskt over mye pensum. Det er jo noe av problemet i norsk skole.

Intervjuer: *Hva tror du at Ludvigsenutvalget mener med at dybdelæring gir kompetanse i å lære?*

Informant: Jeg tenker kanskje.. litt at.. nettopp det at de trenger tid til å sette seg inn i stoffet.. grundig.. fordi da sitter kunnskapen mer.. enn at det blir en «pugge»-skole. Det tror jeg kanskje ligger litt inne i det begrepet.. at slik.. som tendensen er nå, både lærere og elever, stresser veldig.. for å komme gjennom et pensum og at fokuset er.. enten eksamen eller en vurdering mer enn egentlig.. hva har vi lært. Hva sitter igjen om et år.. det tror jeg kanskje Ludvigsen ser litt på.. at vi favner over for mange ting og dermed blir vi dårlige på mye i stedet for gode på noe.. tipper jeg.

Intervjuer: *Hvordan vil du definere begrepslæring?*

Informant: Det er jo mye, men det er jo det å ta seg tid til å forstå ordene som ligger bak kunnskapen vi skal lære fra oss.. så det er jo.. veldig, veldig viktig.. hvis du skal definere noe om det så er det jo noe av det viktigste vi gjør, kanskje. Bruker tid på begreper og ord.. og ikke bare forklarer de en gang, men kanskje at de får jobbe med de også. Slik at det får satt seg inn under huden.. og at de får brukt de i forskjellige sammenhenger.

Intervjuer: Ja.. så du tenker på forståelse og..

Informant: Ja, forståelsen av begrepene.. ikke bare å pugge.. kunnskap og begreper.. at de lærer seg en definisjon, men at kan si det med egne ord eller at de kan.. hjelpe å fortelle det til andre, fordi da viser du at du har forstått.

Intervjuer: *Kjenner du til noen definisjoner av begrepslæring i fra før?*

Informant: Nei, det har jeg egentlig ikke tenkt på at det finnes en egen definisjon.. jeg føler at den sier seg selv.. begrepslæring er når du tar deg tid til å forstå ord, eller innlæring av ord.

Intervjuer: *Hvorfor skal vi arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?*

Informant: Det er jo fordi det er et fagspråk ofte.. altså samfunnskunnskap er et fag.. et fag med veldig mange fagspråk.. så hvis du ikke forstår ordene så forstår du heller ikke faget.. tenker jeg. Det er flere nye ord som de møter.. som ikke er en del av hverdagspråket, og derfor må du kanskje spesielt stoppe opp.. og definere og ta deg tid til nye ord.

Intervjuer: *Hva tenker du at begrepslæring.. skiller det seg fra andre.. annen språkopplæring?*

Informant: Det henger jo sammen.. når du er språklærer så er du vel kanskje opptatt av å stoppe opp og forklare ord.. hele tiden.. i samtaler, og be om bekreftelse om de forstår deg og sånn.. når du leser en tekst.. det kan være en skjønnlitterær tekst også det.. at du stopper opp.. men da er det kanskje mindre fagspesifikke ord.. da er det kanskje litt det med.. metaforer eller lese mellom linjene.. du er litt opptatt av.. mens her er det fagspråket i seg selv.. tenker jeg mer. Men så slår det meg veldig ofte at de.. de er de mest vanlige ordene.. for oss voksne.. som kan oppleves som hverdagsord, men som.. for de er det kanskje ikke det heller. Det er ikke bare fagspråk.. ofte så tenker jeg.. at dette må være et vanskelig ord.. men det slår meg at.. jammen meg var det mange flere ord som var vanskelige.. enn det jeg hadde trodd på forhånd.

Intervjuer: *Hvordan arbeider du med begreper i samfunnsfag?*

Informant: For å si det slik.. det Ludvigsen som du nevnte.. den styrer oss jo veldig. Vi kunne ønsket vi kunne jobbe mye mer.. veldig mye mer faktisk.. så når vi ser på alt det som står i teorien og alt vi har av skjemaer og kunnskap om begrepstrening.. så er det jo slik at du kunne tatt.. tre ord i løpet av en time og bare jobbet med de.. men det kan du jo ikke. Men det er litt forskjell på hvor du befinner deg i.. i utdanningsløpet til elevene.. hvis du starter med en klasse i åttende klasse så tar du deg mer tid på lære de strategier når det gjelder begreper.. da er det gjerne ordkunnskapskort eller.. veldig mye fokus på egen måte å finne ut av problemer på.. der er jo begrepene sentrale. Så er jo håpet at de tar i bruk disse strategiene mer.. selv.. så jeg kan jo begynne å ramse opp en hel haug.. er du interessert i det?

Intervjuer: Ja.. hvis du bare kort vil nevne de..

Informant: Ja, kort nevne noen.. du har disse ordkunnskapskortene, du bruker veldig mye tabeller.. kolonnenotater som du liksom setter inn.. ord og forklaring på ord, du bruker at du leser med blyant i hånd.. der de streker under ord.. vi lager mye forskjellige spill.. vi har alias.. vi har.. kortleker der du snur.. par-arbeid der de hører hverandre.. vi har egne begrepsprøver der de rett og slett får kanskje.. 40 ord som vi kan.. fra et stort tema.. der de kanskje må definere og forklare og gi eksempler og sånn.. vi lager til spill på tavlen.. vi har både sånn digitale spill.. Jeopardy blant annet.. sånn type spill.

Intervjuer: Jeopardy.. hva var det for noe?

Informant: Da er det jo egentlig at elevene blir.. som et spill i klassen. Der du.. får det på tavlen som et.. visuelt spill der du snur et kort på en måte.. og så.. du får et spørsmål som er verdt 15 poeng.. det er et vanskelig.. og så kommer det et begrep så skal du forklare det kanskje.. så det er veldig mye begreper, da. Det må jo være korte spørsmål og svar.. så det er ikke sånn utdypende.. det er ikke sånn.. refleksjonsspørsmål ofte.. i den type lek.

Intervjuer: .. det jeg trekker litt ut.. du begynte med å si at tid.. det er en vesentlig faktor.

Informant: Ja, det er kjempeviktig.

Intervjuer: .. og så har dere et fokus på strategier.. vi kan nesten si det sånn.. begrepsstrategi, kanskje?

Informant: Ja.. men så er det jo i et klasserom.. så sitter det jo.. veldig forskjellig.. elevkull. Mange kommer jo kanskje fra nye land.. slik at det er ikke bare fagord vi må trekke frem.. vi må trekke frem andre ord også.. hverdagspråk faktisk.. det må bygges opp.. hverdagspråket først.. så vi prøver.. vi prøver liksom å lage forskjellige vinklinger til forskjellige typer ting slik at du favner bredt, da. Slik at de ikke blir for kjedelig for de som er flinke eller.. for vanskelig for de som er.. som mangler begrepene i utgangspunktet.. kanskje.

Intervjuer: *Hva legger du i ordet sentrale begreper?*

Informant: .. sentrale begreper i samfunnssammenheng er jo gjerne sånn ting som du vet at blir brukt veldig mye i.. utenfor klasserommet. Det du leser i aviser eller ser i nyheter.. sånn type ord.. er viktige. Hverdagspråket krydret med fagord.. altså sentrale begreper er jo fagord i akkurat de emnene du holder på med.. men spesielt viktig hvis du vet at det er allmennbegreper.. så du bør kunne.

Intervjuer: *Kan du gi noen eksempler på ulike metoder som fremmer begrepslæring i samfunnsfag, og positive og negative aspekter ved dem? Nå har jo du nevnt noen.. kan du kanskje.. kort nevne positive og negative.. sånn generelt?*

Informant: Ja.. hvis du henger deg opp i.. i dag skal vi jobbe med begrepstrening liksom.. så kan det bli litt kjedelige timer.. det tror jeg nok.. fordi at.. ååh skal vi igjen skrive opp alle kursivord og så gi forklaring.. sant, at det blir jo litt.. spennende.. type ting.. så du må gjerne finne på noe.. utover sånn type aktiviteter.. at du får mer spill eller konkurranser der du kommer inn i det. Men jeg merker jo at det vi bruker aller mest tid på når det gjelder begrep.. det er jo samtale.. klasseromssamtale i fellesskap der.. gjerne vi som lærere.. eller vi kan lese en tekst i lag i klasserommet.. da stopper vi opp når vi ser vanskelige ord.. jeg stiller spørsmål har dere forstått.. hvem vil prøve å gi en forklaring.. så bekrefter jeg eller jeg utfyller forklaringene som elevene kommer med.. slik at vi utvider hele veien begrepene og kommer med nye begreper.. og nye refleksjoner rundt ord for eksempel, fordi det.. at et ord kan.. bety mye i forskjellige sammenhenger. Så jobber vi selvfølgelig(!).. nå er du jo norsklærer også, da.. med synonymer og antonymer.. at vi ser på ja.. hva kunne vært et antonym til dette ordet.. da får du utvidet begrepsfronten på den måten.. eller vi har andre ord som betyr det samme. Og der jobber vi jo helt sånn konkret.. digitalt.. men da er jo jeg litt over på norsk at de kan.. bruke hjelpemidler til å.. høyreklikker.. at de ser at det kommer opp en liste med synonymer.. da har jo plutselig mange ord og velge å bruke..

Intervjuer: Du nevnte at.. noen ganger så har dere egne prøver.. med begreper.. når elevene leser til disse prøvene.. er den en definisjon de fokuserer på da? Og er din opplevelse at de gjengir.. ordrett den definisjonen eller har de.. virkelig forstått?

Informant: .. mhm. Det kan lett bli «pugge»-kunnskap.. av og til så begynner vi timene med at de får en tom liste over alle de kursivordene vi har i et kapittel.. og så skal de prøve å fylle ut selv.. alt det de kan.. og så tar vi den samme listen tilbake igjen på slutten av temaet.. og så prøver de en gang til og så ser de kanskje at her har det skjedd en utvikling. Det er ikke nødvendigvis for å teste.. å gi en vurdering, men det er for å teste de at de ser at her har det skjedd noe læring.. ja. Ellers så.. hva var det du spurte om egentlig nå..

Intervjuer: Det med begrepsprøver..

Informant: Ja, begrepsprøver.. jo(!). Ellers så er jeg vel egentlig litt mer slik at.. jeg gjennomsyrer undervisningen med at jeg er norsklærer.. så når vi skriver tekster på sånn.. samfunnsfag.. så kan det gjerne være vel så mye refleksjonsnotater eller sammendrag eller noe sånn, og da sier jeg at.. veldig lurt å definere ord.. lag problemstillinger.. start med definisjon i innledning.. fortell hvordan du mener dette begrepet skal forståes.. at de lærer denne teknikken, fordi da eier de stoffet på en helt annen måte. Da blir det ikke «pugge»-kunnskap, men de kan samtidig.. slå opp hvis de.. har tilgang til kilder.. og så gjør det om til

sitt eget. Å lage problemstilling.. eller å lage definisjoner.. det synes jeg egentlig er.. lærerikt i mange sammenhenger.

Intervjuer: *Arbeider lærerfellesskapet eller skolen systematisk med begrepslæring?*

Informant: Vi har hatt noen felles.. samlinger om det.. det har kanskje mest vært i forbindelse med hvor viktig det er med før-lesing.. og at vi må stoppe opp, og plukke ut ord på forhånd. Så det er jo begrep.. alt dette er begreper.. men før-lese-strategiene har vi liksom blitt veldig mer bevisste på.. i fellesskap. Det har med Ungdomstrinn i utvikling.. som lese.. ikke prosjekt, men leseopplegg.. nå i halvannet år.. så vi har jo hatt en del samlinger om leseforståelse.. det er jo begrepslæring.

Intervjuer: Du nevnte helt til å begynne med at.. Ludvigsenutvalget styrer dere..

Informant: Altså, ikke Ludvigsen som styrer oss, men det er.. læreplanen som styrer oss. Alt vi skal ha.. inne i fagene våre.. det føler vi jo ofte at vi ikke har tid til. Vi blir jo.. plutselig så er det en dag som forsvinner i aktiviteter som ikke vi styrer.. det er veldig mye pensum som skal dekkes inn.. det styrer oss.

Intervjuer: *Hvordan opplever du å arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?*

Informant: .. du kan ikke være samfunnsfaglærer uten at du jobber med begrepsinnlæring.. så enkelt er det egentlig.

Intervjuer: Hva synes du er utfordrende?

Informant: Det er jo det at du ikke alltid vet.. hvilke begreper som er vanskelige, fordi du får så mange «aha»-opplevelser.. selv om du har jobbet i mange år.. så er det.. åja, skjønnte du ikke det ordet heller. Eller som at.. utviklingen.. er ikke.. det er ikke alltid fagordene som er de vanskelige, men kanskje hverdagspråket kan være vel så vanskelig. Jeg tror ikke de snakker så mye rundt middagsbordet.. eller jeg vet ikke. Det er ett eller annet der som.. de vanlige ordene forsvinner litt.

Intervjuer: *Hvordan tror du elevene opplever å arbeide med begrepslæring?*

Informant: Jeg vet ikke om de ser det slik at nå er det begrepsopplæring eller nå er det samfunnsfag.. sant.. jeg tror egentlig ikke de er så klar over at.. det er det vi gjør.

Intervjuer: De har kanskje en tanke om at i samfunnsfag er det fremmedord?

Informant: Ja.. mhm. Her er det mange ord vi holder på med..

Intervjuer: Nå kommer det noen påstander. Totalt fire. Da kan du svare om du er enig eller uenig.. og så kan jeg spør om du kan begrunne svaret ditt.. påstand 1. *Elevene er aktive når vi arbeider med begreper.*

Informant: Ja. Det er jeg egentlig enig i, fordi det er veldig konkret. Det er veldig sånn.. at vi har fått en bestilling på hva vi skal gjøre nå.. så når det er eget arbeid eller lek eller.. skrivning og sånn.. så er de ganske aktive, men når du har de i fellesskap i klasserommet.. så er det gjerne de samme som rekker opp hånda. Så der er det mange som sitter og ikke.. deltar på samme nivå, men som du kanskje tror kunne bidratt mer.. så.. når de begynner med individuelle oppgaver så ser du kanskje at du.. at de er egentlig flinkere enn det.. du har fått inntrykk av.

Intervjuer: *Nye begreper settes inn i en sammenheng eller kontekst.*

Informant: Mhm.. merker jo det at når du har hatt.. samme fag i mange år.. at det er jo spiralprinsippet på mange ting også.. som bruker.. henter opp det de har gjort og lært før, og så setter vi de inn i sammenhenger.

Intervjuer: *Vi arbeider med sentrale begreper over tid og på ulike måter.*

Informant: Ja.. det er jeg enig i..

Intervjuer: .. svarene går jo litt inn i hverandre, men du har kanskje begrunnet det litt?

Informant: Ja, det var kanskje det jeg sa i stad?

Intervjuer: Ja..

Informant: Spiralprinsippet.. og at variasjon.. også er viktig.. for å få motivasjon. At vi ikke bare.. går til det teoretiske hele tiden, men.. prøver å variere.

Intervjuer: Nå kommer siste påstand.. som er litt teoretisk. *Jeg legger til rette for strukturelle forbindelser med begrepslæring.*

Informant: Ja, hva mener du med det da? Overgangen..

Intervjuer: Ja.. at det er på en måte en struktur.. at de bygger videre på hverandre.. du nevnte spiralprinsippet..

Informant: Ja.. altså jeg prøver alltid å sette ting inn i en sammenheng.. at de ikke bare begynner.. løsrevne ord..

Intervjuer: *Hva legger du i begrepet fagspråk?*

Informant: Det er vel egentlig ord som hører til det temaet vi holder på med.. som er litt typisk for faget. Det motsatte av hverdagspråk på en måte.. andre ville kanskje sagt fremmedspråk, men det trenger ikke nødvendigvis å være.. så fremmed heller. Men kanskje det er en link.. faget har sitt eget.. sin egen sjargong.. altså hvert fag har sitt eget.. type språk.. realfaget er jo mer konkret, mens novellespråket er mer.. annen type ord.

Intervjuer: *Hvordan tror du elevenes mestring av fagspråket i samfunnsfag påvirker mulighetene for videre læring og utvikling?*

Informant: Det er jo viktig å kunne lese og forstå.. og stoppe opp å undersøke.. spør hvis du ikke forstår ord.. og den biten.. er vi jo også litt opptatt av.. det er fint hvis dere spør når dere stopper opp og.. lær dere strategier for å finne ut.. og hvis du ikke gjør det så vil du nok falle fra fort på videregående, fordi der er det jo enorme mengder med ord som er nye og veldig mye fagspråk.. så det er viktig for at de skal kunne klare seg videre.

Intervjuer: *Hvordan opplever du elevenes læringsutbytte av å arbeide med begrepslæring i samfunnsfag? Altså læringsutbyttet til elevene..*

Informant: Det er viktig.. kort og godt. Læringsutbyttet er ikke så stort hvis de ikke har begrepene inne.. så det er vanskelig å forklare hvis du ikke har ord for det. Men jeg tror at det er.. poenget er å komme seg litt bort fra den «pugge»-skolen og heller få den der.. forståelsen at de kan gjenfortelle selv.. at de bruker språket aktivt selv.. det tror jeg litt mer på.

Intervjuer: *Øker elevenes faglige forståelse i samfunnsfag med begrepslæring?*

Informant: Ja.. det gjør det.

Informant: Først.. jeg kom på en ting som jeg kunne skutt inn.. vi har jo noe som heter «littlest»-bøker.. og der er jo egentlig.. mange som tror at.. oi, der var det jo mye lettere å forstå, fordi det er jo en «littlest»-bok. Men akkurat i.. for eksempel samfunnsfag.. så mangler du mye, fordi det er mindre tekst.. det er jo større bokstaver, men de samme bildene og utformingen på sidene er veldig like ut.. men det er mye mindre tekst. Det er ikke nødvendigvis at det er en lettere tekst å lese.. eller forstå.. fordi der mangler du de.. utfyllende.. informasjonene som.. det er veldig sann helsetning på helsetning i stedet for å bygge ut setningene.

Intervjuer: Akkurat. Hvordan opplever du at begrepene blir ivaretatt der?

Informant: De har nok tatt bort noen av de aller mest vanskelige og så tar de jo.. forklare de kanskje litt lettere, men de mangler bakgrunnskunnskap for å forstå de.. så ofte så ber elever om å få.. i tillegg til å kikke i den andre boka, fordi de skjønnte ikke helt sammenhengen. Da er det noe feil med «lettlest»-bøker.. tenker jeg.. vi må være obs på det hvis vi tenker.. at vi bare gir ut en «lettlest»-bok til.. en svak elev.

Intervjuer: Det har vi hatt en liten diskusjon om i norsk faktisk.. didaktikken opp i det.. det er noen som bare fjerner litt av teksten og sier at det er en «lettlest»-bok..

Informant: Ja, og det er det ikke.

7.8 Transkribert intervju: Lærer 3

Intervju: Lærer 3, 21.03.17

Bakgrunn/kompetanse: Bakgrunn fra Universitet med en samfunnsfaglig cand.mag. med mellomfag i statsvitenskap, sosiologi og samfunnsfag. I tillegg noe arbeids- og organisasjonspsykologi, grunnfag i engelsk, noe religionsvitenskap, spesialpedagogikk og praktisk-pedagogisk utdanning (PPU).

Intervjuer: *Hvordan vil du definere dybdelæring?*

Informant: Dybdelæring vil jeg tenke på som læring som vil gå.. altså.. det er kanskje bedre med et eksempel. Hvis du jobber i samfunnsfag hvor du jobber over tid med et lite emne for.. på en måte.. få en dypere forståelse for et emne vil jeg tenke på som dybdelæring.. i forhold til å lese noen sider i en bok for å få svar på noen «finn svar»-spørsmål.

Intervjuer: Kjenner du til Ludvigsenutvalget?

Informant: Jeg har hørt navnet, men ikke noe mer..

Intervjuer: .. men da har jeg et lite oppfølgingsspørsmål. *Hva tror du at Ludvigsenutvalget mener med at dybdelæring gir kompetanse i å lære?*

Informant: Jeg tror det at det.. du.. det kommer helt an på hvordan du skal.. kan du ta det engang til.. altså kompetanse.. dybdelæring gir kompetanse til å lære. Jeg tenker at elever.. altså får lov til å fordype seg i et tema kanskje vil få en større.. altså de vil forstå.. en større forståelsesfront for det de holder på å lære ved å gå.. det er jo ulike måter.. Jeg var i praksis på Steinerskolen hvor de har hovedfag hvor det på en måte er.. vet ikke om det er det du tenker på med dybdelæring.. men hvor de da har over en periode hvor de fordyper seg i et tema over en lang periode, og går inn og er for eksempel en.. forestiller seg at de er en historisk person i en tidsepoke.. i historieundervisning.. og så ser de verden med de øynene. Da vil en.. må forholde seg til lærestoffet på en ganske annen måte hvis du har.. enn hvis du bare sitter å leser og svarer på spørsmål etterpå.

Intervjuer: Interessant.. Er det et tverrfaglig opplegg?

Informant: Ikke egentlig. Det er stort sett historie.

Intervjuer: .. så de har bare et tema?

Informant: Ja, de har et tema.. som de går i dybden på. Selvfølgelig kan det også være tverrfaglig på den måten at hvis du vil skrive en tekst eller du vil.. men jeg tror ikke.. ser ikke på det som et bevisst tverrfaglig prosjekt.

Intervjuer: *Hvordan vil du definere begrepslæring?*

Informant: Begrepslæring tenker jeg at.. du har begreper i språk, du har fagbegreper, men du har også generelle begreper. Så jeg tenker at begrepslæring betyr at elevene forstår begreper hvis de kan.. har en forståelse for begrepet innenfor en kontekst, og så i tillegg kan klare å bruke det begrepet på en annen måte.. i en annen sammenheng. For eksempel å skrive setninger eller bruke det når de snakker.

Intervjuer: *Kjenner du til noen definisjoner av begrepslæring fra før?*

Informant: Lite..

Intervjuer: Ok. Jeg spør ikke etter ordrett, men..

Informant: Neida. Definisjoner av begrepslæring.. jeg vet ikke helt hva man.. altså generelt så tenker jeg med ordet begrepslæring.. men det må være at man har en.. skal vi se.. en.. hvor begrepene.. Jeg pleier å starte.. Ja, det kommer kanskje senere... Så jeg tenker mer at du starter.. jeg bruker ofte tid på det å definere begreper, og så jobber vi ut fra begreper.. Skrive tekster, og så bruke begrepene til gjenfortelling for eksempel.. den type ting.

Intervjuer: *Hvorfor skal vi arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?*

Informant: Jeg tenker at på samme måte som engelsk så har du glosor for å kunne snakke et språk. Så har også alle fag sin.. altså sin diskurs, sitt språk, så derfor tenker jeg at det er viktig at man har et vokabular for å sette ord.. altså mer spesifikke ord i forhold til.. for å forstå mer av.. kunne snakke mer presist om en faglig kontekst.. så er det viktig. Og jeg tenker at elevene som på en måte lærer begrepet for eksempel «den industrielle revolusjon».. så kan man snakke om.. så må man forstå begrepet.. Hva revolusjon innebærer både generelt, og i forhold til den tidsepoken man snakker om.. for å få en større forståelse for.. for faget.

Intervjuer: Interessant.. da har jeg et lite oppfølgingsspørsmål. *Hva skiller begrepslæring fra annen språkopplæring?*

Informant: Begrepslæring er at.. det er viktig.. altså meningsbærende enheter i språket.. tenker jeg. Som ligger i begrepene. Som for eksempel at du har.. du har et uttrykk, du har et begrep som betyr noe, men du har selvfølgelig.. altså hva slags sammenheng man setter det i, men hvis du tar et begrep som for eksempel «revolusjon» så vil jo det i samfunnsfag.. bety en gitt ting og så.. altså du snakker om.. ved å forstå det begrepet så vil man knytte noe generelt til noe mer spesifikt. Slik jeg ser det. Du kan selvfølgelig ha begreper som går på det mer

spesifikke, men revolusjon.. generelle begrep i samfunnsfag vil på en måte kunne brukes på mange forskjellige måter, men elevene vil forstå.. vil på en måte ut i fra en begrepsforståelse, forstå mer.. vil kunne kople flere tråder sammen.. forstå.. forstå større sammenhenger ved å snakke om begreper. Ikke bare det, men selvfølgelig..

Intervjuer: Ja.. spørsmål fire. *Hvordan arbeider du med begreper i samfunnsfag?*

Informant: Varierer veldig etter tema. Ofte har jeg satt det som en.. i hvert fall i åttende.. det kommer an på om det er på åttende eller på tiende trinn. På åttende trinn så har veldig ofte brukt.. altså jobbet med BISON-overblikk hvor da NB-ordene kommer inn, og der har vi på en måte en del sånn viktige begreper som elevene.. altså noterer de ned. Andre ganger så.. som for eksempel i geografi så har vi brukt mye.. bruker veldig mye tid på begrepslæring, fordi der er det begreper elevene ikke kjenner til.. men da skriver vi de ofte ned på begynnelsen av kapittelet og så tar vi de opp i ulike sammenhenger. Vi kan bruke de til spill eller vi kan bruke de til gjenfortellinger eller forskjellige slike ting.

Intervjuer: Kan du gi noen eksempler på de i geografi?

Informant: I geografi for eksempel så har vi.. så har vi laget en oversikt over.. vi holder på med jordas indre tror jeg det var.. da hadde vi mye begrep som mantel, indre/ytre kjerne og slike ting. Så da lagde vi sånn ordspillkort hvor elevene på en måte skriver en forklaring på en side.. hva dette er.. og så på den andre siden står ordet. Da kan vi bruke det i en spørrelek eller slike ting, eller det kan stå på en liste og så kan vi gjenfortelle og spørre.. hva har dette ordet her med det kapitlet å gjøre..

Intervjuer: .. som en kolonne?

Informant: Ja, som en kolonne.

Intervjuer: Du nevnte det at det varierer i forhold til trinn?

Informant: Ja.

Intervjuer: .. men forstår jeg det rett hvis det varierer etter hvilken disiplin og?

Informant: Ja, selvfølgelig gjør det det. Altså i samfunnskunnskap så er det ikke så.. jo, noen kapitler har vi det altså.. når du snakker om valgsystem og slike ting.. men det finnes også mer generelle kapitler som ikke er så begreptunge som de andre.. så det kommer helt an på hva slags type.. hva slags type kapittel det er.

Intervjuer: Kan vi si at det er mer hverdagsbegrep der?

Informant: Det er mer hverdagsbegreper, men altså det går jo an å problematisere hverdagsbegreper.. og si.. hvis du tar for eksempel.. alle vet hva en familie er. Men hva er en

familie som institusjon.. at du spiller.. altså utvider begrepene og setter de inn i en annen kontekst så kan du bruke det på en måte, selvfølgelig.

Intervjuer: Så de har på en måte litt eierskap i det hverdagslige og vitenskapen?

Informant: Ja.

Intervjuer: *Hva legger du i ordet sentrale begreper?*

Informant: Sentrale begreper er de begrepene som.. en av de i temaene, ja.. Jeg tenker at de sentrale begrepene er de.. altså de begrepene som du kan bruke til å gjenfortelle innholdet i et kapittel for eksempel. Så du har for eksempel om.. hvis du skal ha noe om begrepet «velferdsstat» så vil jo på en måte ordet velferd og velferdsstat altså.. trykdeordninger.. altså slike type ting som vil bygge opp rundt det være sentrale begreper for å forklare temaet.

Intervjuer: *Kan du gi noen eksempler på ulike metoder som fremmer begrepslæring i samfunnsfag, og gjerne positive og negative aspekter ved dem?*

Informant: Ja.. elever.. altså begrepstørre.. begrepslæring er jo på en måte.. det er litt slik som gloser også.. det må pugges. Rett og slett. En del av dem. En del definisjoner og ting må pugges.. det må settes i en sammenheng. Det som ikke funker er på en måte å bare skrive ned ordene.. det gir lite læringsutbytte, men jeg tror det.. det når elevene får sette seg ned og gjerne bruker det som gruppearbeid.. putter inn i egne setninger. Så avslører det også fort om elevene har skjønnet begrepet eller ikke.. slik at jeg tenker det er viktig at de får lov til å bruke.. altså.. altså bruke egne setninger og slik at det på en måte gjøres til en del av deres egen vokabular, da. Det funker. Med ulike aktiviteter. Noen vil jo også selvfølgelig synes at det er veldig kjedelig, men.. jeg tror at det er ganske nødvendig.

Intervjuer: Du nevner aktiviteter, har du noe helt konkret?

Informant: Jeg bruker ofte, rett og slett, skriv setninger selv med begreper.. og så skrive begrep på tavla. Så bruker vi å lage begrepstankekart og så bruker vi de på å gjenfortelle.. bruker de ofte i deloverskrifter. Altså hvorfor mener du at dette ordet kan være med på å forklare overskriften.. det ligger ofte temasetninger og slike ting, men.. bruker ofte mye tid på at de gjenforteller ut fra kapitlet.

Intervjuer: *Arbeider lærerfellesskapet eller skolen systematisk med begrepslæring?*

Informant: Ja, det tror jeg ligger egentlig i all pedagogikk. Altså ikke noe sånn at man.. jeg tror alle lærere stort sett bruker.. i hvert fall slik jeg.. jeg er mye inne i spesialtimer og har vært i klasserom og jeg oppfatter i hvert fall at.. folk gjør det på veldig forskjellige måter.

Systematikken i det tror jeg ligger i en kollektiv forståelse av at man jobber med begreper enten det er naturfag eller samfunnsfag eller hva det er, ja. Men det er ikke noe slik at det er uttalt fra ledelsen at nå må dere jobbe med begreper.. det er ikke der vi er.

Intervjuer: *Hvordan opplever du å arbeide med begrepslæring i samfunnsfag? Din opplevelse..*

Informant: Ja, hva tenker du.. altså læringsutbytte eller tenker du..

Intervjuer: Jeg tenker på erfaring med å arbeide med begrepene.. du nevnte at du kan sette de inn i en sammenheng?

Informant: Ja, jeg tror.. jeg tror jo.. jeg pleier ofte å.. i hvert fall i et kapittel.. å sette av to sider til ordforklaringer i kladdeboka så går vi tilbake til de før vi skal ha prøve.. de dukker opp.. i forhold til kompetansemål i samfunnsfag så vil begrepslæring være ganske sentralt.. Så det vil også.. det ligger jo også i vurderingsmatrise som de bruker.. de vil også bruke fagbegreper for på en måte å snakke om et tema. Så jeg tror at det skaper en større forståelse for.. hos eleven som klarer å bruke de ordene for å sette.. sette ting i sammenheng.

Intervjuer: Føler du da at begrepslæring er en naturlig del av det å være samfunnsfagslærer?

Informant: Ja, definitivt. Det.. jeg kan ikke komme på noen faglig setting, altså fag som ikke skal ha begreper.. det vil være et fattig fag.

Intervjuer: .. ja, da går vi litt videre. *Hvordan tror du elevene opplever å arbeide med begrepslæring?*

Informant: Det vil variere veldig.. veldig individuelt.. forskjellig. Noen.. noen er.. hvis du er lei av fag fra før så vil ikke det å jobbe med begreper på en måte øke motivasjonen så veldig.. men jeg tror at.. jeg har litt tro på, rett og slett, nesten litt god gammeldags tvang jeg altså.. det å bruke.. de må.. dette er noe vi forventer at du skal kunne gangetabellen i matte.. så må du pugge begreper i samfunnsfag. Det er selvfølgelig, som du sa, noen kapitler som er veldig begrepstunge og noen som ikke er det, men jeg tror i hvert fall.. sånn som jeg opplever det.. så.. hvis elevene.. forståelse for å bruke begrepene, og at det er en viktig del av undervisninga. Men ikke noe mer enn andre ting, kanskje. Jeg tror i hvert fall at elevene opplever det som meningsfullt å kunne bruke begrep..

Intervjuer: Det er interessant det du sier at dine opplevelser er at elevene ser på det som ett verktøy..

Informant: Ja, de ser på det som ett verktøy for å snakke.. men jeg tror jo.. de fleste elevene på ungdomsskolen er ytre motivasjonsstyrte, og da lærer man ikke begreper for det er kjekt selv.. men fordi det er en forventning... utenfra om at..

Intervjuer: Ja, du sier ytre motivert.. for eksempel på vurderinger.. er det begrepstunge vurderinger?

Informant: Ja.. vi bruker mye begrepstunge vurderinger. Altså som.. vi hadde en prøve nå i tiende klasse hvor de har skrevet en tekst.. da hadde jeg på forhånd laget en.. de skulle skrive om konflikter etter den kalde krigen.. og da hadde vi laget en liste med 15.. ja, 15-20 fagbegreper. Som vi forventet at de skulle bruke i tekstskrivingen.. når de skrev en tekst på skolen.

Intervjuer: Da har vi komnt til spørsmål sju.. og det er fire ulike påstander.. da vil jeg at du skal si om du er enig eller uenig, og så er det noen av påstandene som jeg vil at du skal begrunne svaret ditt. *Elevene er aktive når vi arbeider med begreper.*

Informant: ... ja. Det vil jeg si.

Intervjuer: Kan du begrunne svaret ditt?

Informant: Ja, jeg tror de er aktive.. ved at de blir satt på grupper. For eksempel med oppgaver å jobbe med.. jobbe med begreper.. sette seg ned å snakke om de. På den måten er de aktive, altså.. fordi konteksten forventer at de skal være aktive med det..

Intervjuer: *Nye begreper settes inn i en sammenheng eller kontekst.*

Informant: Det bruker vi mye tid på. Sette begreper i en sammenheng, ofte hvis det er begreper som ligger i dag.. altså i «common sense»-verden.. så har du spesifikke fagbegreper i samfunnsfag.. så kopler vi altså ordet «revolusjon» vil da for eksempel være noe som kan koples til.. hverdagsliv.. på en måte det.. ja, kanskje litt «far fetched».. i hvert fall det å sette det inn i en sammenheng, og familien som institusjon hvis du bruker den som begrep.. til vanlig min familie.. så prøver jeg å sette.. altså problematisere.. begrepsuttrykkene i undervisningen.

Intervjuer: *Vi arbeider med sentrale begreper over tid og på ulike måter.*

Informant: Ja... Jeg tenker av og til jeg.. Jeg vet ikke om jeg skal svare ja eller nei.. vi gjør det av og til.

Intervjuer: Ja. *Kan du begrunne svaret ditt?*

Informant: Ja, ved at noen.. noen fagområder.. går mer på.. generell forståelse. Altså det er de begrepstunge kapitlene hvor det er veldig spesifikke begreper.. vi bruker veldig mye tid på begreper, mens andre som på en måte handler mer om.. hvor det ikke er så begrepstungt, så vil ikke begrepene på en måte bli det helt sentrale i undervisningen over tid. Det kommer helt an på hvilket kapittel det er.

Intervjuer: Akkurat. Så begrepslæring over tid og på ulike måter er avhengig av tema?

Informant: Det er avhengig av tema, slik som jeg tenker det. Det kommer an på hvor mye begrepene ligger.. for ofte så ligger begrepene som et hinder i veien for å forstå lærestoffet.. hvis det gjør det så må du bruke mye mer tid på det.. enn hvis ikke tenker jeg.

Intervjuer: Da har jeg den siste påstanden. Den er litt teoretisk. *Jeg legger til rette for strukturelle forbindelser ved begrepslæring.*

Informant: Ja. Hva du legger i det er jeg ikke helt sikker på, men hvis du tenker strukturelle forbindelser mellom begrepene så..

Intervjuer: Ja..

Informant: Ja.. da jobber vi med det, ja. For vi ser.. altså sammenheng mellom ulike typer begreper for å kunne forklare.. ofte så bryter vi ned ordene og så.. for å snakke om.. du kan snakke om «industri».. som et begrep, du kan snakke om «revolusjon» som et begrep, og så kopler du industri og revolusjon sammen.. jeg vet ikke om det er det du er ute etter.. til et fagbegrep som da vil ha en strukturell forbindelse med de ordene.

Intervjuer: Ja, dette er interessant..

Informant: Ja, så da forklarer du først ordet industri.. hva betyr det.. masseproduksjon, altså produksjon av varer, og så har du revolusjon.. så hva betyr disse.

Intervjuer: Spørsmål åtte. *Hva legger du i begrepet «fagspråk»?*

Informant: Fagspråk er vel ett.. altså alle.. alle fagdisipliner.. for at du skal kunne kalle et fag for et fag så har det sine.. så har det sine.. sitt fagområde, altså sin jurisdiksjon som du snakker innenfor. Alle de vil ha på en måte.. en.. i hvert fall en egen diskurs, og flere av dem vil også ha en egen.. ha en egen.. fagbegrepsbase. For å kunne snakke spesifikt om temaer som angår.. angår yrket eller faget, da.

Intervjuer: Du har jo for så vidt nevnt det tidligere også, men.. du nevnte det med.. at alle fag har sine begreper, naturfag/samfunnsfag.. og du nevnte det med forståelse også.. *Hvordan tror*

du elevenes mestring av fagspråket i samfunnsfag påvirker mulighetene for videre læring og utvikling?

Informant: Nei, jeg tror det er.. sterkt undervurdert i samfunnsfag i forhold til for eksempel fag som matte eller naturfag. Så tror jeg at.. er man begrepsfattig i samfunnsfag så vil du.. du vil kunne snakke generelle termer, men du vil på en måte ikke kunne.. det har veldig mye å si i forhold til abstraksjonsnivået for du får ikke godt abstraksjonsnivå på.. i et fag hvis du ikke.. og evne til refleksjon hvis.. hvis du ikke har begreper å snakke ut fra så vil det bli veldig fattig.

Intervjuer: *Veldig interessant. Hvordan opplever du elevenes læringsutbytte av å arbeide med begrepene i samfunnsfag?*

Informant: Nei, jeg tror.. at det er stort læringsutbytte av å jobbe med begrepet, men på samme måte som man da jobber med begreper så kan man bli for ensporet i bare å tenke begreper, altså.. det er likt med det å se sammenhenger og snakke om.. andre størrelser enn bare konkrete begreper.. som er viktig. Men de er selvfølgelig grunnleggende og viktige for å skjønne resten..

Intervjuer: *.. ja, så da øker elevenes faglige forståelse?*

Informant: Ja.

7.9 Transkribert intervju: Fokusgruppe (elever)

Intervju: Elever (fokusgruppe), 23.03.17

- Syv elever deltar i fokusgruppen/intervjuet.
- Gutter og jenter med ulik grad av måloppnåelse i samfunnsfag.
- Elev 1, Elev 2, Elev 3, Elev 4, Elev 5, Elev 6 og Elev 7 er «tilfeldig».
- *(Flere av elevene nevnte «Kahoot» som metode, i etterkant av intervjuet.)*

Intervjuer: *Hva er et begrep?*

Elev 1: Det.. et begrep er på en måte et.. et ord som er viktig å kunne for å forstå et tema.

Intervjuer: Er dere andre enige?

*flere av elever: Ja.

Intervjuer: Ingen som har noe mer å tilføye?

Intervjuer: Så begreper det er på en måte viktig for å.. forståelse?

*nikker bekreftende..

Intervjuer: Så hvis dere ikke forstår et begrep, da. Hvordan kan det.. påvirke dere? Som for eksempel et begrep som er litt uforståelig.

Elev 2: Du er.. forstår ikke helt teksten siden det er jo viktig et viktig ord. Så.. det er liksom.. får det kanskje til å ikke følge så godt med i teksten, så det er jo viktig å kunne begrepene. Så da kan du jo for eksempel slå det opp i en ordbok eller søke det opp på nettet. For å forstå det.

Intervjuer: *Hva er sentrale begreper? .. hva betyr det?*

Elev 2: Ut i fra det jeg tror.. så er det sikkert.. begreper som er.. helt basic i et tema på en måte. Som liksom er.. sentrale som mange vet om.. på en måte.

Intervjuer: Du sier at.. sentrale begreper det er på en måte basic? Basic begreper?

Elev 2: Ja.. for.. et tema, da. På en måte.

Intervjuer: Kan du utdype det eller.. kan dere andre utdype det? At..

Elev 1: Ja. Jeg kan for eksempel gi et eksempel.. hvis du skal.. forstå på en måte.. en eller annen krig så må du kunne.. vite hva en front er for eksempel.

Intervjuer: Dere *ser mot tre elever på siden, vil dere utdype det mer? Er dere enige?

Elev 3: Ja.

Intervjuer: *Hva tror dere at begrepslæring betyr?*

Intervjuer: Dette driver jeg å forsker på..

Elev 4: Jeg er ikke sikker.. men.. vanskelige ord i tekst liksom.. å lære en tekst.. som de vanskelige begrepene.

Intervjuer: At du lærer de vanskelige?

Elev 4: *nikker

Intervjuer: Hvordan lærer dere best, da? Lærer begreper?

Elev 1: Altså.. jeg synes altså.. det som virker best for meg er.. når temaet er virkelig interessant og jeg.. blir lett hektet på det, da kommer begrepene av seg selv.

Intervjuer: Dere andre? Hvordan.. hva tenker dere om begrepslæring?

Elev 3: Kanskje skrive de ned?

Elev 2: Men i mange av bøkene våre så er det ofte.. i margin.. skrevet ned forklaringer på sånn viktige begreper så.. men det er ikke alle i bøkene, da.. men noen så.. kan vi se det.

Intervjuer: Føler dere at det er til hjelp? At det står i bøkene?

*nokså samstemt: Ja.

Intervjuer: Hvis det ikke står forklaring på de i bøkene, da? Hva gjør dere da?

Elev 5: Det kan være at det står bakerst i boken eller så.. har vi kanskje lov til å søke på ordet.

Elev 4: Hvis vi leser mye i klassen så kan vi bare sette strek.. under det vanskelige.. så kan vi spør læreren.

Intervjuer: Litt generelt først. Nå har dere nevnt noen, men jeg vil jeg bare at dere skal.. fylle med på alt dere tenker rundt det. *Hvordan arbeider dere med begrepene i samfunnsfag?*

*lang pause

Elev 1: ... jeg tenker.. vanligvis å ikke jobbe så mye med de, fordi de henger seg opp.. av seg selv, men det som jeg synes er en helt fantastisk måte å gjøre det på.. det er begrepsalias. Jeg har lagt merke til hver gang.. hver gang vi har hatt det.. folk bare husker det til sånn neste runde.. og det tenker jeg.. at de husker det til prøvene.

Intervjuer: Da blir det litt mengdetrening, da?

*nikker

Intervjuer: Synes dere andre også at det er.. en god metode?

Elev 2: Ja, også får.. på en måte.. du konsentrerer deg om det ene begrepet.. i stedet for å lese en hel tekst og bare.. så glemmer du det ut. Rett etterpå. Men sånn som Elev 1 sa.. om begrepsalias.. på en måte.. du husker det bedre, da. Siden det var kjekt så.. følger du altså mer med..

Intervjuer: Hvordan føler dere at læreren jobber med begrepene, da? Når læreren på en måte skal lære dere et begrep?

*lang pause

Elev 1: Det som er, da.. at... vi får begreper på tavlen.. og hva det betyr.. så skriver vi det i boken.. og det som er at.. det samme begrepet kommer ofte til å gjelde fire timer på rad og.. det kommer spørsmål.. hva betyr det igjen. Så det er på en måte repetisjon hver time.

Intervjuer: Nå har dere nevnt begrepsalias.. det er en metode.. og dere har også nevnt at ordene ofte står forklart i bøkene.. det er ikke en metode, men det er på en måte læreverket sin.. bearbeidelse.. av begrepet. Men kan dere.. det hadde vært fint hvis alle bare har noe.. å komme med, men kan dere gi.. andre eksempler på metoder? Utenom begrepsalias? .. jeg forstår at dette er litt sånn.. abstrakt å snakke om.. og dere må bare bruke noen tenkepauser..

Elev 5: Som vi har hatt?

Intervjuer: Ja, som dere har hatt.

Elev 6: Vi har hatt sånn begrepsprøve før.. men det er kanskje ikke det kjekkeste. Hvis du skal lære deg begreper.. det er kanskje ikke det kjekkeste.

Intervjuer: Hvordan foregår det, da? Begrepsprøve?

Elev 6: Du får.. et sånn ark, da. Der står det.. for eksempel et begrep som du skal forklare.

Intervjuer: Når dere.. på en måte.. øver til en begrepsprøve.. eller får dere vite at det blir en begrepsprøve? At det er viktig å kunne begrepene?

Elev 6: Ja.. eller ja..

Elev 2: Vi har hatt noen prøver der.. det ikke er karakterer på, liksom.. så vi bare får se hvordan vi ligger an i forhold til begrepene.. men vi har også hatt.. prøver med karakter.. sånn begrepsprøver, så..

Intervjuer: Men disse prøvene, får dere vite om de? Eller er det.. på en måte en lekseprøve?

Elev 2: Vi får vite om de på forhånd, liksom..

Elev 1: Vi får vite om de på forhånd.

Intervjuer: Så når dere øver til disse prøvene.. hvordan.. ja, hvordan øver dere da?

Elev 1: Jeg synes at for å lære.. begreper skikkelig.. så nytter det ikke bare å repetere det, men du må.. du må på en måte kople det til.. til noe du allerede kan fra før av. Du må på en måte skape en sånn lenke mellom alle begrepene.. for å.. de skal sitte for resten av livet.

Intervjuer: *sier navnet til noen elever som er mer tilbaketrukne.. hvordan øver dere til begrepsprøver?

Elev 3: Pugger de.. men hvis det er litt vanskelig så kan jeg skrive på sånn ark.. og så bak så står det betydningen.

Intervjuer: Akkurat.. men hvis dere som en gruppe nå.. hvis dere skulle gjort en vurdering på det.. hva tenker dere om begrepsprøver?

Elev 6: Jeg liker ikke så godt begrepsprøver.. det er kjekkere med sånn alias.

Elev 1: Jeg synes at.. det.. den beste måten å vurdere.. om du har forstått bedre begrepene på.. det er hvis du klarer å bruke de i en sammenheng. På en måte klare å skrive.. et avsnitt ved bruk av.. de begrepene.

Elev 2: På prøver og sånn.. så.. i stedet for å kun skrive forklaringen av begrepet.. så vet du hva det betyr, men du vet ikke.. liksom hvordan du skal bruke det.. helt. Så.. sånn oppgaver vi får på prøver.. så kan vi heller flette det inn i.. avsnittene våre. Så har vi.. vise forståelsen av begrepene..

Intervjuer: Skriver dere ofte tekster i samfunnsfag?

Elev 1: Ja. Og prøvene de.. de oppgavene er veldig sånn.. lange og omfattende.

Intervjuer: Bruker dere begrepene, da? I forhold til det temaet dere skriver om?

Elev 1: Ja.

Elev 2: .. mhm.

Elev 3: Ja..

Intervjuer: Er det noe lærerne oppfordrer dere til å gjøre? Eller er det noe dere.. forstår at.. er nødvendig?

Elev 2: Altså.. det er jo på en måte.. for å få best mulig karakter så er det jo.. viktig å ha med de sentrale begrepene.. for å vise forståelse av temaet. Så det er jo på en måte.. de som sikter litt høyt på.. liksom har lyst på en høy karakter.. så det.. det er liksom en selvfølge å ha med begreper i svarene.

Intervjuer: Nå har dere jo.. nevnt noen metoder.. det er kanskje noen metoder som har blitt nevnt mer enn andre.. men hvis dere.. som en gruppe nå.. skulle blitt enige om en måte å jobbe med begrepene på.. som alle liker best.. hvilken måte hadde det vært? .. dere kan godt snakke litt i lag også..

Elev 2: Vi.. hvilke har vi da? Vi har jo begrepsalias.. så har vi også.. sånn lapper opp i konvolutt.. der vi sitter to og to.. med svaret bakpå. Så.. på en måte.. pigger vi.. sammen.

Elev 1: Jeg vil si vil stemme for begrepsalias.. det er min favoritt.

Elev 2: Ja. Jeg også.. vi sitter i en gruppe og.. liksom.. jeg tror nok begrepsalias er favoritten.

Intervjuer: Akkurat. Da føler dere at dere lærer begrepene på en best mulig måte også?

*flere sier ja/nikker

Intervjuer: *Arbeider dere med sentrale begreper over tid og på ulike måter?*

Elev 1: Altså.. hvis jeg kan.. liker jeg ofte å gjenfortelle.. det jeg har lært til de hjemme. Sånn på en egen måte.. og da bruker jeg ofte.. de begrepene for å.. for at de skal forstå det bedre.

Intervjuer: Hvis dere tenker på skolen.. nå har jo jeg hatt dere i samfunnsfag.. og vi vet jo at i samfunnsfag så er det en god del begreper.. føler dere at lærere jobber med begrepene over hele perioden? For eksempel.. nå har dere om rettssystemet.. føler dere at begreper er noe som blir tatt opp underveis.. hele tiden?

Elev 2: Ja.

Elev 1: .. det kommer en rekke begreper.. og spørsmål..

Elev 2: Det er jo på en måte.. lærerne spør ofte om.. liksom, ja.. hva betyr dette begrepet eller.. for eksempel.. så.. så har vi plenum i klassen, da. Men så.. så kan vi for eksempel.. utdype svaret.. og så skjer det ofte over flere timer.

Intervjuer: Jobber dere med det på ulike måter også? Eller er det helst lærerstyrt?

Elev 1: Lærerstyrt.

Intervjuer: Men dere bidrar dere også, eller? Spør lærere om dere kan forklare begrepene?

Elev 2: ... jeg vet ikke helt. Det er.. eller.. det er kanskje ikke.. eller.. det er jo for det meste lærerne som spør oss. Vi.. vi er vel ikke så.. spør læreren.

Intervjuer: Da har jeg et nytt spørsmål til dere. Her er det ulike alternativ.. tre ulike alternativ. De skal jeg lese opp til dere.. og så kan dere diskutere litt i lag.. og komme fram til en av de alternativene.. som dere.. er enige om. Spørsmålet det er.. *Når arbeider dere mest med begreper i samfunnsfag?* Er det i *introduksjonen av et nytt emne eller tema?* Er det *hele tiden eller over hele perioden?* Eller er det ved *eget arbeid*.. som for eksempel lekser? .. altså når arbeider dere mest med begreper.. er det i introduksjonen, hele perioden eller eget arbeid?

Elev 2: Altså.. vi bruker egentlig alle tre tingene.. men jeg vet ikke hva vi bruker mest jeg..

Elev 1: Jeg føler ofte at.. når vi begynner på et nytt kapittel, så kommer det en.. en haug med begreper som.. forklares etterhvert.

Elev 2: Ja.. så vi jobber egentlig med begrepene over hele perioden, men.. så har vi ofte lekser.. for eksempel i KRLE og.. naturfag.. og sånn ting. Men.. jeg vet ikke helt.. kanskje.. alternativ to..

Elev 3: Ja..

Elev 2: .. er det beste. Har dere andre noe å si?

Elev 7: Alternativ to.. tror jeg.

Elev 1: .. mhm.

Intervjuer: Hele perioden?

Elev 7: Ja.

Elev 3: Ja.

*andre nikker

Intervjuer: Nå hørte jeg at du nevnte.. KRLE og naturfag også?

Elev 2: Ja.. vi jobber.. eller leksene vi får i de fagene der, er ofte.. å klare det begrepet eller.. ja, på en måte jobbe med begreper, da. Men det kommer selvfølgelig i andre fag.. det er ikke.. kun de leksene vi får i KRLE og naturfag, men.. ja.

Intervjuer: Nå har jo jeg et fokus på.. samfunnsfag, men det er.. det er litt interessant å høre om.. hvordan dere tenker rundt andre fag også. Jeg har også naturfag som fag.. nå har jeg ikke hatt det med dere, men.. hvordan tenker dere.. tenker dere at begreper er viktig i naturfag også?

Elev 1: Jeg vil egentlig si at.. begrepene i naturfag er.. like viktig som.. i samfunnsfag, hvis ikke viktigere.

Elev 2: Jeg er helt enig, fordi.. naturfag er på en måte.. mer konkrete fakta, da. Så.. for å forstå.. temaene.. så er du på en måte nødt til å forstå begrepene. Hvis du ikke forstår de så.. forstår du nesten ingenting av.. teksten på en måte.

Intervjuer: Hvis jeg skulle spurt dere nå.. kan dere ramse opp alle fagene som er begrepstunge? Forstår dere hva jeg mener med det?

Elev 2: Mhm.

Intervjuer: .. at det er mye begreper i de fagene.

Elev 2: Naturfag..

Elev 1: Det er naturfag, KRLE og samfunnsfag.. det er vel de tre?

Elev 2: Ja... er det noen andre fag, da? I Engelsk er det jo ikke så mye..

Elev 1: Nei.. kanskje bittelitt i norsk?

Elev 3: Ja.

Elev 1: I noen temaer..

Elev 2: Ja.. i noen temaer..

Elev 1: I analyse og sånn..

Elev 2: Ja.. men i analyse er det jo ganske mye begreper, egentlig. Men... altså det er jo ikke så mye annet.. i norsk..

Elev 6: Musikken da?

Elev 2: Musikk? Jo, det er.. ja, på en måte.. når vi lærer om... vi hadde sånn prøve i musikk..

Elev 1: Det som jeg synes at.. det er veldig mange begreper i sånn musikk, men.. det er på en måte ikke sånn at.. det er fokuset vårt i musikktime.

Elev 2: Nei.. det er jo på en måte.. enten så lærer vi om musikk.. altså musikkhistorie eller.. så har vi lært noen begreper, men det er ikke så mye..

Intervjuer: *Settes nye begreper inn i en sammenheng eller kontekst?*

Elev 1: Det er mange begreper.. det er da det.. det er da de henger best.

*virker som det er en felles enighet (stille)

Intervjuer: *Føler dere at dere er aktive når dere jobber med begrepene i samfunnsfag?*

Elev 2: Er det aktive i timen, da? På en måte.. og..

Intervjuer: Ja, aktive i timen.

Elev 2: .. og svarer på spørsmål og sånn på en måte?

Intervjuer: Ja.. eller føler dere at dere læreren inkluderer dere.. i undervisningen.. at.. at det ikke er læreren som står at.. unionsoppløsning betyr det.. at dere føler at dere på en måte får.. snakke litt og drøfte litt rundt begrepene?

Elev 2: Ja.. vi..

Elev 1: Ja. De som vil får lov til det.

Elev 2: Ja. Men det blir jo mye de samme også, da.. men læreren pleier ofte å ta med.. å liksom spør i klassen.. det skjer jo nesten i alle fag.

Intervjuer: Da kommer vi snart til spørsmål fire.. jeg har ett.. ett oppfølgingsspørsmål til.. det har dere for så vidt gitt svar på allerede.. men jeg spør igjen. *Må dere forklare begreper på prøver og vurderinger?*

*elevene nikker

Intervjuer: Det må dere.. det har dere gitt svar på. Er alle de prøvene like? Nå har dere nevnt sånn begrepsprøver og.. da går jeg ut i fra at det står et begrep og så skal dere.. forklare det? Har jeg forstått det rett, da?

Elev 3: Ja..

Elev 1: Altså.. de samfunnsfagsprøvene.. alle de samfunnsfagsprøvene vi har fått i år, er veldig like.. det er slik at vi får.. en oppgave og så får vi en halv side å skrive..

Elev 2: Ja.. så er det på en måte..

Elev 1: Mye skriving.

Elev 2: Ja. Det er veldig omfattende spørsmål.. og så mye informasjon og.. det kommer begrepene inn.. så..

Elev 1: Det er liksom.. flere begreper du klarer å pushe inn i den teksten.. bedre score får du.

Elev 2: Mhm..

Intervjuer: .. vet dere hva som forventes av dere for å få.. en høy måloppnåelse? På en sånn prøve.. er det nok å bare kunne definisjon.. den som står i boken?

Elev 2: Altså, du må jo kunne formulere selv.. på en måte.. ut i fra det som står i boken og.. du må vise at du forstår.. tema og.. teksten. Så liksom.. drøfte litt om det, da.. på en måte.. og for eksempel på noen prøver, komme med eksempel og.. sånn. Så det er ikke bare å.. skrive rett av boken..

Elev 1: Og så på de.. prøvene er det ofte mye sånn.. refleksjonsoppgaver.

Elev 2: Ja.. du må på en måte tenke litt selv.. hva du mener og.. litt sånn hva din forståelse av dette her er..

Intervjuer: Spørsmål fire. Det er et.. det er et litt sånn.. her kan dere godt diskutere litt i lag. Så er jeg.. jeg hører hva dere diskuterer.. så det kan jeg jobbe videre med. *Hvorfor skal vi jobbe med begreper i samfunnsfag?* Altså hvorfor arbeider vi med begrepene.. tror dere..

Elev 2: Altså..

Elev 4: Du forstår tekstene bedre..

Elev 3: Mhm..

Elev 2: Det er jo på en måte.. ganske.. viktig for å forstå tekstene.

Elev 1: Så er det ofte.. at de begrepene vi lærer.. i sånn.. historie og geografi.. og ikke minst samfunnskunnskap.. de kommer sånn igjen.. ikke bare i samfunnsfag og timene, men også sånn.. der ute.

Elev 2: Ja. Det er jo på en måte.. videre.. liksom.. for så vidt. Det kan jo komme samme begreper i.. et tema og så i neste tema er det de samme begrepene om igjen. Vi har jo noen begreper vi hadde i åttende.. som vi også har nå i niende.

Intervjuer: Så det er på en måte en progresjon?

Elev 2: Ja.. så er det jo på en måte viktig.. det er liksom noe du alltid får bruk for. Viktige begreper i samfunnsfag.. det er på en måte.. noe du alltid kommer til å få bruk for. Så da er det veldig viktig å..

Intervjuer: Og du *ser på elev 1, sier der ute.. hva mente du med det?

Elev 1: Når jeg.. for eksempel nyheter.. det som skjer ute i verden. Det er.. det er ofte brukt sånn begrep.. sånn som.. provokasjon, sant. Da er du nødt til å vite hva det betyr.. og hva det innebærer.

Intervjuer: Da er vi kommet til det siste spørsmålet. Det er enda et sånn.. som dere godt kan diskutere med hverandre. *Hvordan opplever dere begrepslæring?* Det er altså deres egen opplevelse.. og da tenker jeg, er det.. er det interessant, er det litt vanskelig.. er det litt kanskje.. er det litt kjedelig, kanskje? *Hvordan opplever dere å jobbe med begrepene i samfunnsfag?* Altså hvordan opplever dere.. begrepslæring?

Elev 4: Jeg synes det er interessant, fordi.. du lærer nye ting, liksom. Du forstår mer og mer, liksom. Mer.. du spør jo.. mer forståelse.

Elev 1: Jeg synes det er en kombinasjon av kjekt og kjedelig.. siden.. vi lærer jo nye ting hele tiden, men det går på en måte.. den læringen er på en måte ganske lik. Så liksom.. det er ganske likt hele tiden.

Elev 2: Ja.. også..

Intervjuer: Du kunne ønske mer variasjon?

Elev 1: Ja.. mhm.

Elev 2: Ja, det blir på en måte.. for hvert tema vi begynner på, så er det både.. akkurat det samme.. samme prosessen.

Elev 1: Mhm.

Elev 2: .. og det er liksom.. det kan av og til være litt kjedelig.. og så er det mange begreper vi skal kunne.. det kan sikkert.. for mange være litt vanskelig. Å huske alle begrepene. Fordi, det er jo.. ja..

Intervjuer: Du nevner at det er mye begreper å lære. Tenker dere at det tar litt tid? At det kan ta tid og.. jobbe med begrepene?

Elev 1: Mhm.. det er noen begreper som ikke henger seg.. sånn med en gang, men liksom.. du lærer.. de som faller ut, sorterer du igjen.. og så bare glemmer du de igjen.. så de krever ofte mye tid.

*lengre pause

Intervjuer: Hva tenker dere *ser mot noen elever.. hvordan opplever dere begrepslæring?

Elev 7: Det kan være kjekt.

Intervjuer: Ja... som sagt det er ingen fasit.. jeg bare.. ja, har mye å jobbe med. Sånn.. er det ellers noe dere vil.. si? Synes dere det gikk greit.. sånn.. ja. Jeg forstår det altså.. det er mange spørsmål og jeg.. spør kanskje om.. det samme.

Elev 2: Det gikk greit.. det var.. det var liksom..

Elev 1: Det var veldig interessant. På en måte.. drøfte og.. om sånn begreper.

Elev 2: Det er på en måte.. en stor del av læring vår. Ja, egentlig i alle fag.. så.. det er greit å..

Elev 1: Jeg synes faktisk det intervjuet.. faktisk kan være litt nyttig.

Elev 2: Mhm..

7.10 Spørsmål og svar: Ekspert

Hvilken teoretisk bakgrunn/tradisjon baserer *du* din forskning på?

Jeg bruker mye politisk teori, men for tiden ikke mye teori om begrepslæring/forståelse.

Har *du* en foretrukken teori?

Nei, jeg forholder meg til flere teoretiske perspektiver i min forskning, først og fremst de perspektivene som kan belyse mine data.

Hvordan kan begrepslæring fremme en samfunnsfaglig forståelse?

Jeg ser på fagbegreper som essensielle i samfunnsfag. De er verktøy for å snakke om, analysere og forklare forhold i samfunnet rundt oss. Dyp forståelse av sentrale begreper henger derfor tett sammen med forståelse av temaer i faget og, i forlengelse, samfunnet.

På hvilken måte forutsetter dagens læreplan at *lærerne* arbeider med begrepene i samfunnsfag?

Kompetansemålene benytter en rekke begreper, og den spesifiserer flere begreper elevene skal kunne redegjøre for, diskutere mm. Lærerne er derfor nødt til å bruke begrepene i undervisningen. Men det varierer nok hvor langt lærere går i å arbeide med elevers forståelse av begrepene, ikke minst ulike måter å forstå dem på. Læreplanen overlater slik sett mye til lærerne (og lærebøkene).

***Ludvigsenutvalget* hevder at begrepslæring er en forutsetning for dybdelæring i alle fag.**

Hva tenker *du* om dette?

Som over (spm 2). Men samfunnsfaglige begreper skiller seg på flere måter fra for eksempel en del naturfaglige begreper. I samfunnsfag er begrepene ofte abstrakte og referer til komplekse forhold, institusjoner og prosesser som omgir oss eller som er mer fjerne. På ulike måter tilhører fagbegrepene fagenes kjerne og språk, og forståelse av og evne til anvendelse av slike begreper kan derfor ofte henge sammen med dyktighet i faget.

Hvilke forventninger har *du* til den nye læreplanen i 2020 med tanke på begrepslæring?

Dette kan jeg ikke si noe konkret om. Det er imidlertid grunn til å tro at noen sentrale fagbegreper blir viktige i sammenheng med målet om dybdelæring. Dette kan muligens også bidra til å svekke oppfatningen av begrepene i samfunnsfag som noe man bare skal kunne pugge og definere.

Hvilke metoder fremmer begrepslæring i samfunnsfag?

Jeg tror på det å bruke varierte metoder, for eksempel; modellering, begrepsmodeller, anvendelse både skriftlig og muntlig, mm.

Har *du* en foretrukket metode?

Nei, jeg tror variasjon (gjerne en form for systematisk variasjon, dvs variasjon mellom flere arbeidsmåter som er kjente for elevene) er en god vei å gå.

7.11 Kategorisering av data

Dybdelæring

Lærer 1: Dybdelæring er et noe ukjent begrep, men jeg tror at det betyr å gå mer i dybden innenfor temaet. For eksempel å begynne med hva elevene kan fra før, og så jobbe videre ut i fra det.

Lærer 2: Vi har altfor liten tid til dybdelæring, fordi det krever tid til å stoppe opp og sette seg inn i stoffet på en annen måte. Noe av problemet i norsk skole er at vi «flyr» over mye pensum.

Lærer 3: Dybdelæring er læring som gjør at elevene får en dypere forståelse for et emne. For eksempel å jobbe over tid med et lite emne i samfunnsfag, i motsetning til å lese noen sider i en bok for å få svar på «Finn svaret»-spørsmål.

Hva tror du at Ludvigsenutvalget mener med at dybdelæring gir kompetanse i å lære?

Lærer 1: Det betyr at du er bevisst på hvordan du lærer, altså på en måte metakognitivisme. Du må også gå i dybden på temaet, for å få en interesse for å lære.

Lærer 2: Det betyr at elevene trenger tid til å sette seg grundig inn i stoffet. Da sitter kunnskapen mer, i motsetning til «puggeskolen». Nå er tendensen at lærere og elever stresser veldig for å komme igjennom pensum, og fokuset er enten eksamen eller en vurdering. Fokuset er ikke læring, altså for eksempel hva som «sitter» igjen etter et år. Vi favner over for mange ting, og dermed blir vi «dårlige» på mye i stedet for «gode» på noe, tror jeg.

Lærer 3: Det betyr at elever som får lov til å fordype seg i et tema vil få en større «forståelsesfront». For eksempel å fordype seg i et tema over en lang periode, altså å forholde seg til lærestoffet på en annen/ulike måte(r).

Ekspert (3a): «Som over (spm 2). Men samfunnsfaglige begreper skiller seg på flere måter fra for eksempel en del naturfaglige begreper. I samfunnsfag er begrepene ofte abstrakte og referer til komplekse forhold, institusjoner og prosesser som omgir oss eller som er mer fjerne. På ulike måter tilhører fagbegrepene fagenes kjerne og språk, og forståelse av og evne til anvendelse av slike begreper kan derfor ofte henge sammen med dyktighet i faget.»

Begrep og begrepslæring

Ekspert (3): *Begreper i dagens læreplan:* «Kompetansemålene benytter en rekke begreper, og den spesifiserer flere begreper elevene skal kunne redegjøre for, diskutere mm. Lærerne er derfor nødt til å bruke begrepene i undervisningen. Men det varierer nok hvor langt lærere går i å arbeide med elevers forståelse av begrepene, ikke minst ulike måter å forstå dem på. Læreplanen overlater slik sett mye til lærerne (og lærebøkene)».

Ekspert (3b): *Begreper i den nye læreplanen i 2020:* «Dette kan jeg ikke si noe konkret om. Det er imidlertid grunn til å tro at noen sentrale fagbegreper blir viktige i sammenheng med målet om dybdelæring. Dette kan muligens også bidra til å svekke oppfatningen av begrepene i samfunnsfag som noe man bare skal kunne pugge og definere».

Lærer 1: Begrepslæring er læring av ord, altså ordlæring. Det er på en måte kjennskap til ordets betydning.

Lærer 2: Begrepslæring er det å ta seg tid til å forstå ordene som ligger bak den kunnskapen vi, som lærere, skal lære fra oss. Det er veldig, veldig viktig. Hvis du skal definere noe rundt begrepslæring, så er det kanskje det viktigste vi gjør. Vi må bruke tid på begreper og ord, altså forklare de flere ganger og la elevene bruke dem i forskjellige sammenhenger. En forståelse av begrepene, som for eksempel lære seg en definisjon som de kan forklare med egne ord.

Lærer 3: Begrepslæring betyr at elevene har en forståelse for begrepet innenfor en kontekst, og så i tillegg kan klare å bruke det begrepet på en annen måte i en annen sammenheng. For eksempel å skrive setninger eller bruke begrepene muntlig. Vi har både generelle begreper og fagbegreper. Begreper er en «del» av språket.

Elever: Et begrep er et ord som er viktig for å forstå et tema. Hvis vi ikke forstår et begrep, forstår vi ikke «hele» teksten, fordi begreper er ofte viktige ord. Du kan søke opp ordet på internett eller bruke en ordbok for å forstå det. Begrepslæring er det å «lære» en tekst, altså lære de vanskelige ordene i en tekst.

Lærer 1: Sentrale begreper er «de mest sentrale begrepene» som elevene må ha i «bunn» for å forstå temaet, og ha en videre «forståelse» (utvikling). For eksempel «nazisme», «fascisme»

og «nasjonalisme» i temaet «mellomkrigstiden». Men det er vel også ord som står i kursiv. «Enkelte ganger kan vi ikke ta alt, fordi da «drukner» de i begreper» (7.6 Lærer 1).

Lærer 2: Sentrale begreper i samfunnsfag er begreper som ofte brukes utenfor klasserommet. For eksempel som du leser i aviser eller ser på nyheter, altså ord som er viktige. «Hverdags-språket er krydret med fagord» (7.7 Lærer 2). Fagord er sentrale begreper i «emnene», men disse er også spesielt viktige hvis de er «allmenn»-begreper.

Lærer 3: Sentrale begreper er begreper som kan «gjenfortelle» innholdet i et kapittel. For eksempel kan du «bryte opp» begrepet «velferdsstat» i «velferd» og «stat», altså å lære begrepene rundt de sentrale begrepene.

Elever: Sentrale begreper er begreper som er helt «basic» [grunnleggende] i et tema.

Lærer 1: Et fagspråk er vel egentlig det å kunne bruke begreper når du skal forklare. Enten på en prøve eller en muntlig høring. Når du skal forklare noe [prøve] må du vise at du kan bruke begrepene.

Jeg er mer opptatt av at de [elevene] kan bruke sentrale begreper enn at de får i oppgave å kunne for eksempel fem begreper, fordi da blir det veldig «styrt». For å få en høy måloppnåelse er det en selvfølge at de kan begrepene.

Lærer 2: Fagspråk er vel egentlig ord som hører til temaet, altså det som er «typisk» for faget. Faget har sin egen «sjargong». Hvert fag har sitt eget språk. For eksempel så er realfag mer konkret, mens novellespråket er ...

Lærer 3: Alle fag har sitt «fagområde», altså sin jurisdiksjon (fagspråk). Alle vil på en måte ha sin egen diskurs, og flere [fag] vil også ha sin egen «fagbegrepsbase». Denne basen er for å snakke mer spesifikt om temaer innenfor faget.

Hva skiller begrepslæring fra annen språkopplæring?

Lærer 1: I andre språk som fransk og engelsk, lærer elevene mer enn bare hva ordet betyr og hvordan det uttales. I begrepslæring, må elevene lære hva ordet «består» av og hvordan vi kan bruke ordet. For eksempel i hvilken sammenheng. Men det gjør de også i språkopplæring,

altså se på opprinnelsen til ordet. Vi kan dele opp ordene slik at de blir lettere å forstå («Knagger»). «Hvorfor heter begrepet/ordet det?», tror jeg er viktig (ordet Garderobe som eksempel på «lånord»/opprinnelse).

Lærer 2: «Språklærere» er vel opptatt av å stoppe opp og forklare ord, hele tiden. Når vi leser skjønnlitterære tekster ser vi på metaforer og «leser» mellom linjene, mens i samfunnsfag er det mer fagspråket i seg «selv». Veldig ofte opplever jeg at «vanlige ord»/hverdagsord for voksne ikke er «det» for elevene, altså «vanskelige ord» er ikke bare i «fagspråket».

Lærer 3: Begrepslæring er viktig, fordi begreper er meningsbærende enheter i språket. Et begrep eller et uttrykk, kan bety noe bestemt, men det kommer også an på i hvilken sammenheng de brukes. For eksempel vil «revolusjon» bety noe bestemt i samfunnsfag, men kan bety noe annet i en annen sammenheng. Ved å forstå et begrep, vil elevene knytte noe generelt til noe mer spesifikt. Generelle begreper i samfunnsfag vil kunne brukes på mange forskjellige måter. Elevene vil på en måte ha en begrepsforståelse, som gjør at de forstår mer. For eksempel vil de kunne «kople» flere tråder, forstå større sammenhenger.

Arbeider lærerfellesskapet eller skolen systematisk med begrepslæring?

Lærer 1: Gjennom satsningsområdet *Lesing i alle fag*, har vi fått et fokus på «lesebestillinger». For eksempel at elevene skal velge ut vanskelige ord eller nøkkelord fra en tekst. Det er også et fokus på bruk av læringsstrategier.

Lærer 2: Vi har hatt noen felles samlinger, men med et fokus på før-lesing og «vanskelige ord». Altså lesestrategier, samt leseforståelse gjennom *Ungdomstrinn i utvikling*.

Lærer 3: Jeg tror «det» ligger i all «pedagogikk», men lærerne gjør det på forskjellige måter. Systematikken ligger i en kollektiv forståelse at begrepslæring er en del av faget. Men det er ikke uttalt fra ledelsen at lærerne skal «jobbe» med begreper.

Elevene er aktive når vi arbeider med begrepene.

Lærer 1: Enig. De er aktive i forskjellige aktiviteter som for eksempel «lapper» med forklaring.

Lærer 2: Ja, enig. For eksempel får de oppgaver både individuelt og i grupper. Men det er ofte de samme elevene som er aktive.

Lærer 3: Ja. Hvis de jobber i grupper må de være aktive, fordi konteksten forventer det.

Elever: *Er dere aktive når dere arbeider med begreper i samfunnsfag?* Ja. «De som vil får lov til det» (7.9 Elever). Men det blir jo ofte de samme.

Nye begreper settes inn i en sammenheng eller kontekst.

Lærer 1: Ja. Jeg er enig.

Lærer 2: Ja. Det er jo spiralprinsippet hvor vi aktiverer forkunnskaper, og setter det inn i en sammenheng.

Lærer 3: [Enig]. Det bruker vi mye tid på, og vi kopler sammen begreper fra «common sense»-verden (hverdagsspråk) og fagspesifikke begreper (samfunnsfag). For eksempel begrepet «familie», altså familie i «dagliglivet» og familien som institusjon. Jeg prøver å problematisere begrepsuttrykkene i undervisningen.

Elever: Enig.

Vi arbeider med sentrale begreper over tid og på ulike måter.

Lærer 1: Enig. For eksempel lærer vi begreper i oppstarten av et nytt kapittel, og i avslutningen av kapitlet har vi aktiviteter som «lapper» (begrep). Men jeg ønsker mer systematikk i arbeidet med begreper.

Men jeg har også mye bilder i presentasjonene med PowerPoint. For eksempel et bilde av noen arbeidshansker som representerte arbeidsledighet, eller bilder av «kollektivisering», altså et kollektiv når vi studerer. «Hvorfor heter *det* [begrepet] *det*?», spør jeg elevene. Hvis jeg ikke får elevene til å reflektere over begrepene, tror jeg de bare pigger begrepene og dermed ikke husker de så godt.

I en annen PowerPoint om mellomkrigstiden, hadde jeg noen bilder som «gikk» igjen. For eksempel et surt fjes som representerte at både Italia, Tyskland og Russland var misfornøyd

med et eller annet. På hver «slide» med det sure fjeset snakker vi om hvorfor de var misfornøyd, og så oppsummerer vi til slutt. Bilder er minst like viktig som skrift.

Lærer 2: Ja, enig. Fordi spiralprinsippet er viktig. Variasjon er også viktig med tanke på motivasjon.

Lærer 3: Usikker. Vi gjør det noen ganger. Noen fagområder handler mer om en generell forståelse, mens andre «begrepstunge» kapitler bruker vi veldig mye tid på spesifikke begreper.

Begrepslæring over tid og på ulike måter er avhengig av temaet. Hvis begrepene ligger som et «hinder» for å forstå lærestoffet, må du bruke tid på begrepene.

Elever: Jeg liker å gjenfortelle det jeg lærer på skolen til de [foreldre] hjemme. Da bruker jeg ofte begrepene, slik at de skal forstå det bedre. Vi føler at begreper er noe som lærerne ofte spør om. Men det er helst læreren som forklarer og snakker om begrepene (lærerstyrt).

Elever: *Når arbeider dere mest med begreper i samfunnsfag? Introduksjon av et nytt emne/tema, hele perioden eller eget arbeid?* Vi gjør vel egentlig alle delene, men det kommer ofte mye begreper i oppstarten av et nytt kapittel som forklares etterhvert. Så vi jobber med begreper over hele perioden (alternativ 2), men vi har også en del lekser i KRLE og naturfag. Disse leksene handler ofte om begreper (forståelse), og det gjelder også andre fag.

Begrepene i naturfag er like viktig som de i samfunnsfag. Naturfaglige begreper er muligens viktigere, fordi naturfag er mer konkret (fakta). Fag som naturfag, KRLE, samfunnsfag, norsk og musikk inneholder mye begreper.

Jeg legger til rette for strukturelle forbindelser med begrepslæring.

Lærer 1: Å se hvordan ting henger sammen? Jeg vet ikke. Jeg gjør sikkert det.

Lærer 2: Ja. Jeg prøver alltid å sette ting inn i en sammenheng, slik at det ikke bare er «løsrevne» ord.

Lærer 3: Ja. Vi ser på sammenhengen mellom ulike typer begreper for å kunne gi en forklaring. For eksempel kan vi snakke om «industri» og «revolusjon», og sette disse sammen til «industrirevolusjon», slik at det dermed vil være en strukturell forbindelse mellom disse.

Hvorfor lære begreper i samfunnsfag?

Ekspert (2): «Jeg ser på fagbegreper som essensielle i samfunnsfag. De er verktøy for å snakke om, analysere og forklare forhold i samfunnet rundt oss. Dyp forståelse av sentrale begreper henger derfor tett sammen med forståelse av temaer i faget og, i forlengelse, samfunnet.»

Lærer 1: Hvis elevene ikke kan begrepene så har de vel egentlig ikke noen forutsetning for hverken dybdelæring eller utvikling i samfunnsfag, fordi det er enormt mye begreper i faget. Elevene vil også ha problemer med å forstå når de leser en tekst («det er mange som leser uten å forstå hva de leser»).

Lærer 2: Samfunnskunnskap er et fag med veldig mange fagspråk. Hvis elevene ikke forstår ordene så forstår de heller ikke faget. De møter flere nye ord som ikke er en del av hverdagsspråket.

Lærer 3: Alle fag har sin diskurs eller språk. Derfor er det viktig at elevene har et vokabular for å sette ord på, forstå mer av og snakke mer presist om en faglig kontekst. For å få en større forståelse for faget. For eksempel som gloser i Engelsk.

Elever (4): Vi arbeider med begrepslæring i samfunnsfag for å forstå tekstene bedre. Det hender ofte at begreper «kommer» igjen i andre fag eller tema, men også at de brukes i andre sammenhenger. Begreper er noe vi alltid får «bruk» for, altså vi får alltid «bruk» for viktige begreper i samfunnsfag. Det er for eksempel også viktig å lære begreper for å forstå nyhetene («... der ute»).

Hvordan lære begreper i samfunnsfag?

Lærer 1: Jeg prøver å **varierte** når jeg arbeider med begreper i samfunnsfag. I en klasse med mange fremmedspråklige [tospråklige], har jeg printet ut **ordforklaringer** fra nettsidene til Kosmos (lærebok) og lagt disse i en mappe. Jeg oppfordrer elevene til å bruke mappa med ordforklaringene når de leser eller gjør lekser. For eksempel kan de skrive ned fire vanskelige

ord som de vil at enten læreren eller en medelev skal **forklare**, hvis de ikke finner en forklaring på begrepet i mappa. Men ofte må de fremmedspråklige [tospråklige] også få en forklaring på forklaringen til begrepet.

Så har jeg noen ganger laget et **skjema** for en periode med overskriftene «kan fra før» og «kan nå». Fordi på et kurs med James Nottingham, lærte jeg at alle elever uavhengig av nivå må «kjenne» at de har en oppadgående læringskurve. Så, i stedet for å gi definisjonene, har jeg «gitt» begrepene, slik at elevene kan «krysse» de av underveis i perioden. For å kunne «krysse» av et begrep, må de kunne forklare begrepet.

Andre ganger har jeg «plukket» ut begrepet og laget **ordkort** med begrepene. For eksempel kan det stå «parlamentarisme» på et kort. I tillegg til å forklare begrepet, har jeg også nevnt «The Parliament» i England, og sammenlignet det med vårt Storting, slik at elevene får noen «knagger» til å feste begrepet på. De vanskeligste begrepene forklarer jeg ofte i **felleskap**. I gruppene trekker elevene forskjellige ordkort (begrep), og må forklare disse. Hvis de ikke klarer å forklare et begrep, legger de dette opp i hjørnet på pulten, slik at jeg [lærer] kan forklare (og legge det tilbake i «bunken» etterpå).

Jeg forklarer også begrepene på **tegnspråk**. [Lærer 1 er også tegnspråklærer]. Det er også «givende» for de fremmedspråklige [tospråklige]. For eksempel kan jeg vise tegnspråket for begrepet «Storting». Jeg synes «(...) det er utrolig kjekt» å bruke ulike språk opp mot læring i samfunnsfag (7.6 Lærer 1). Det blir også mer visuelt for elevene.

En vesentlig rammefaktor i arbeid med begreper er **tid**. For eksempel er tid en «svakhet» med ordkort, fordi jeg har ikke tid til å «sjekke» at alle forklaringene som elevene gir er riktige.

Lærer 2: Det er viktig å stoppe opp, **definere** og ta deg **tid** til nye ord. Jeg (eller vi) ønsker å jobbe «(...) veldig mye mer» med begrepstrening, fordi teori, skjemaer og vår kunnskap sier at det er viktig (7.7 Lærer 2). Men i løpet av en time, kunne vi for eksempel «bare» tatt for oss tre begreper, og det kan vi jo ikke gjøre. Begrepslæring er også avhengig av hvor klassen er i «utdanningsløpet». Vi bruker mer tid i en åttende klasse på **læringsstrategier** (begrepsstrategier), som for eksempel ordkunnskapskort eller «problemløsning», slik at elevene blir mer selvstendige med bruk av læringsstrategier for å lære begreper.

Andre metoder vi bruker er **tabeller eller kolonnenotater** hvor elevene gir en «definisjon»/forklaring til et begrep, «**lese med blyant**» hvor elevene setter en strek under begreper/ord, ulike **spill** som for eksempel **begrepsalias**, «**kortleker**», **par-arbeid** hvor elevene «sjekker» eller «hører» hverandres forklaringer, **begrepsprøver** hvor elevene må definere, forklare og gi eksempler, og «**spill**» på tavlen og **digitale spill** som **Jeopardy**.

I Jeopardy får elevene et kort/spørsmål som er verdt 15 poeng, og må forklare for å få «poeng». Det er ofte «korte» spørsmål i Jeopardy som krever «korte» svar, altså ikke noe særlig utdypende svar eller refleksjon rundt begreper.

Men i et klasserom er det også veldig **forskjellige elevkull**. Tospråklige elever trenger å lære mer enn bare begreper i faget eller «fagspråket». Vi må begynne med «hverdagspråket», og så prøve ut ulike «vinklinger» for å «favne bredt». Undervisningen må være interessant for de «flinke», og ikke for utfordrende for de som mangler begrepene i utgangspunktet. **Tid** er også en vesentlig faktor.

(Elever om begrepsprøver/-vurderinger: Prøvene er nokså like hvor vi skal forklare et begrep. For eksempel en oppgave (begrep) og en halv side hvor vi kan skrive. Vi må skrive mye på disse prøvene, og de er omfattende med mye informasjon. Jo flere begreper vi «pusher» inn, jo bedre «score» [karakter] får vi på prøven. Vi må også vise evne til refleksjon, altså en forståelse slik at vi kan formulere definisjonen med egne ord.)

Lærer 3: Jeg bruker ofte tid på å **definere** begreper, og så jobbe ut i fra begrepene. For eksempel å **skrive tekster**, og bruke begrepene til **gjennomfortelling**. Men arbeid med begreper varierer med tanke på tema i samfunnsfag. Begrepslæring varierer også i forhold til trinn og disiplin, altså samfunnskunnskap, geografi eller historie. På åttende trinn arbeider vi, for eksempel, ofte med **BISON-overblikk** med tanke på begreper, altså NB-ord.

Vi bruker mye tid på begrepslæring i geografi, fordi her er det flere begreper som elevene ikke kjenner til. For eksempel «mantel» og «indre og ytre kjerne» i jordas indre. Disse og andre begreper **skriver vi ofte ned** i oppstarten av kapitlet, og så **tar de «opp»** i ulike sammenhenger. Vi kan lage **spill**, **gjennomfortellinger**, **ordspillkort** hvor elevene skriver begrepet på en side og forklaringen på den andre siden, eller **spørreleker**.

En annen «metode» er å **«problematisere»** **hverdagsbegrep**, altså begreper som elevene på en måte kjenner til. For eksempel kan vi snakke om «familien» som en institusjon i samfunnskunnskap. Altså å **utvide begreper**, og sette de inn i en annen kontekst.

Elever: Begrepene kommer av seg «selv» når temaet er skikkelig **interessant**. Men **begrepsalias** er «(...) en helt fantastisk» metode (7.9 *Elever*). Begrepsalias gjør at vi konsentrerer oss om et begrep, og husker det bedre.

Vi kan også **skrive ned** begrepene eller **sette en strek** under vanskelige ord, når vi leser en tekst i klassen (felles). Etterpå kan vi spør læreren om en forklaring på de vanskelige ordene. Men flere av lærebøkene har også **forklaringer** i «marginen» eller helt bak i boken.

Lærerne skriver også ofte begreper på **tavlen** med en definisjon, så skriver vi det ned i boken og så **repeterer** vi begrepene i «hver time». Vi har også **begrepsprøver** hvor vi skal forklare begreper. Noen ganger får vi en karakter på begrepsprøvene, mens andre ganger får vi vite hvordan vi ligger an i forhold til begrepene.

For å lære begrepene, må vi «kople» begrepet til kunnskap, altså noe vi kan fra før. Det nytter ikke å bare repetere. Men vi må **«pugge»** også. For eksempel skrive et vanskelig begrep på et ark med betydningen på baksiden.

Begrepsprøver er ikke det «kjekkeste». Den beste måten å vurdere begrepsforståelsen på, er å vise at du kan bruke de i en sammenheng. For eksempel å skrive et avsnitt. På begrepsprøver viser du «forståelse», altså betydningen av begrepet. Men ikke hvordan begrepet skal brukes i et avsnitt eller en tekst, altså «kontekst».

Vi skriver også **«tekster»** i samfunnsfag. Disse «prøvene» hvor vi bruker begrepene er lange og omfattende. Det er viktig å ha med de sentrale begrepene for å få en «best mulig» karakter. Dette er noe «de som sikter høyt» vet, og de vet at det er en «selvfølge».

(Lærer 2 om begrepsprøver (7.7 Lærer 2): «Innholdet» i en begrepsprøve kan fort bli «pugge»-kunnskap. Men noen ganger får elevene i oppgave å skrive en forklaring til flere kursivord på en liste i oppstarten av et kapittel, og så får de den samme «oppgaven» i avslutningen av kapitlet. Da får de se en utvikling, altså «læring».

Jeg er også opptatt av refleksjon rundt begreper og innhold. Så når vi skriver i samfunnsfag, kan vi definere begreper eller skrive sammendrag. Jeg sier til elevene at det er viktig å lage problemstillinger og definere begrepet i innledningen, altså hvordan begrepet skal forståes.)

«Observasjon»/tilleggsinformasjon: *Metoden «begrepsalias» er den definitive «favoritten» blant denne klassen. De nevner også «begrepskort», «ord(spill)kort» eller «lapper» flere ganger. «Kahoot» ble nevnt av elevene i etterkant av intervjuet.*

Ekspert (4): «Jeg tror på det å bruke varierte metoder, for eksempel; modellering, begrepsmodeller, anvendelse både skriftlig og muntlig, mm.»

Ekspert (4a): *Har du en foretrukket metode?* «Nei, jeg tror variasjon (gjerne en form for systematisk variasjon, dvs variasjon mellom flere arbeidsmåter som er kjente for elevene) er en god vei å gå».

Lærer 1: Aktivere forkunnskaper om begreper er viktig. For eksempel er det flere vanskelige begreper i kapitlet om «unionsoppløsningen» som «embetsmenn», «byborgerskap» og «parlamentarisme». Det var veldig få som skjønnte begrepet «unionsoppløsning». Det er også flere fremmedspråklige [tospråklige] elever i klassen. Derfor måtte vi dele opp begrepet, og finne «knaggene».

Jeg kan også visualisere begrepene for elevene. For eksempel «kommunisme» som en strek og «kapitalisme» som en stige, altså alle er «like» i et kommunistisk samfunn (idealet er en «flat» struktur) og i et kapitalistisk samfunn kan du «klatre». Et annet eksempel er å visualisere «maktfordelingsprinsippet» som en krakk. Hvis du tar bort et ben fra krakken, «faller» du/samfunnet. Disse «tegnene» og andre symbol, navn på personer, årstall og begreper, brukes til å lage ordkort.

Jeg bruker også tegnspråk. For eksempel «kommunisme» er en knyttet hånd som «skytes» ut fra skulderen, og «kapitalisme» er å «gni» fingrene mot hverandre. Dette er veldig visuelt!

Lærer 2: «I dag skal vi jobbe med begreptrening», blir kjedelig. Du må finne på noe spennende som spill eller konkurranser, altså den type aktiviteter. Men det vi bruker mest tid

på når det gjelder begreper, er samtale. Altså klasseromssamtale, i fellesskap, hvor vi leser en tekst og ser nærmere på vanskelige begreper. Vi utvider begrepsforståelsen, lærer nye begreper og reflekterer rundt begrepene. Et begrep må settes i en sammenheng.

Så jobber vi selvfølgelig med anonymer og synonymer som norsklærere! «Hva kan være et antonym til dette begrepet» eller synonym, slik utvides også begrepsforståelsen.

Lærer 3: Begrepene må pugges. På samme måte som med gloser, må en del begreper og definisjoner pugges, og settes inn i en sammenheng. Det fungerer ikke å bare skrive ned begrepene, fordi det gir lite læringsutbytte. Elevene må få arbeide med begrepene både på egenhånd og i grupper, samt få bruke begrepene i egne setninger. Da avsløres også begrepsforståelsen hos elevene.

Det er viktig at begrepene blir en del av elevenes eget vokabular med hjelp av ulike aktiviteter som for eksempel «begrepssetninger», tankekart, gjenfortelling og «deloverskrifter» i tekster eller «begrepene» i temasetninger.

Erfaringer med begrepslæring i samfunnsfag

Lærer 1: Jeg opplever arbeidet med begrepslæring i samfunnsfag som viktig. Men det blir ikke alltid gjennomført slik som jeg ønsker det (forventninger).

For eksempel så har jeg et ønske om å gi en liste med begreper til elevene for hvert kapittel, men det er ofte enklere å bruke et tidligere opplegg som en PowerPoint. Men jeg har et fokus på elevenes forståelse ved lesing av tekster, og jeg jobber alltid med begrepene.

Lærer 2: Vi kan ikke være samfunnsfaglærere uten å arbeide med begrepslæring.

Lærer 3: Med tanke på kompetansemål i samfunnsfag, så er begrepslæring en sentral del i faget. Det er også viktig med tanke på vurderinger, fordi elevene bruker begrepene når de forklarer «stoffet» (temaer) på prøver.

Begrepslæring skaper også en større forståelse hos elevene, og de vil kunne plassere ting (kunnskap) i en sammenheng. Et fag uten begreper, hadde vært et fattig fag.

Elever: Begrepslæring er interessant (og «kjekt»), fordi vi lærer nye ting. Vi forstår mer og får en større forståelse. Men det kan også være kjedelig, fordi «læringen er på en måte ganske lik» med liten variasjon. For noen [elever] kan det også være vanskelig å lære begrepene. Det tar også mye tid for å få de [begrepene] til å «henge».

Hvordan tror du elevene opplever å arbeide med begrepslæring?

Lærer 1: Jeg tror egentlig at elevene synes det er spennende å arbeide med begrepene, fordi da blir forståelsen større. De vil finne ut «hvorfor» begrepene heter det de gjør.

Lærer 2: Jeg tror egentlig ikke at elevene er klar over læringen av begrepene.

Lærer 3: Hvordan elevene opplever arbeidet med begrepslæring i samfunnsfag vil være veldig individuelt. Men jeg tror ikke at arbeid med begrepene vil motivere de som allerede er lei av skolen. Dessuten er de fleste elevene i ungdomsskolen ytre motivasjonsstyrt med tanke på vurderinger (15-20 fagbegrep) hvor de får en karakter.

Jeg har litt tro på «god, gammaldags tvang» hvor vi har forventninger til elevene. Men jeg tror også at elevene synes det er meningsfullt å kunne bruke begrepene, altså som et verktøy.

Hva synes du er utfordrende med begrepslæring?

Lærer 1: Jeg opplever at de «svake» elevene ikke er helt ærlige med seg selv når de skal sette en kryss på begreper de kan på begrepslisten. Jeg kan heller ikke «sjekke» at elevene forklarer begrepene rett på «ordkort» (gruppeaktivitet). Tid er også en faktor.

Lærer 2: Jeg vet ikke alltid hvilke begreper som er vanskelige å forstå for elevene. Det er ikke alltid fagbegrepene som er vanskelige, men det kan også være deler av hverdagsspråket som er vanskelig. De «vanlige» ordene forsvinner litt.

Læringsutbyttet (begrepslæring)

Hvordan tror du elevenes mestring av fagspråket i samfunnsfag påvirker mulighetene for videre læring og utvikling?

Lærer 1: Å lære sentrale begreper er en del av opplæringen på ungdomsskolen, fordi på videregående er det en forventning om at de skal kunne disse. Dessuten møter de flere

begreper i aviser, nyheter og «overalt». Noen ganger blir jeg faktisk overrasket over hvor mange ord de [elevene] ikke forstår.

Lærer 2: Det er viktig å kunne lese og forstå fagspråk. For å klare seg, og ikke «falle fra», på videregående må de forstå de enorme mengdene med nye ord. Det er også viktig å lære å bruke strategier for å finne ut av nye begreper.

Lærer 3: Det er sterkt undervurdering i samfunnsfag. Det er et større fokus på det i andre fag som matematikk eller naturfag. Hvis du er «begrepsfattig» i samfunnsfag så får du et dårlig abstraksjonsnivå, altså du vil kun ha mulighet til å snakke generelt om termer. Du vil ikke kunne vise evne til refleksjon, fordi du ikke har begreper å bruke.

Hvordan opplever du elevenes læringsutbytte av å arbeide med begrepslæring i samfunnsfag?

Lærer 1: James Nottingham sier at elevene må «oppleve» læring. Derfor er det viktig å aktivere forkunnskaper med «hva kan du fra før?», og senere se «hva kan du nå?». Elevene må også få en bestilling når de leser tekster. Jeg tror at elevene får bedre karakterer av å arbeide med begrepene, og at de får en større forståelse, samt utvikler språket.

Lærer 2: Læringsutbyttet i samfunnsfag er ikke så stort hvis du ikke lærer begrepene. Det er vanskelig å forklare noe (tema) hvis du ikke kan begrepene. Men jeg tror nok at den norske skolen må gå bort fra «pugging» og mot en større forståelse av begreper/tema, altså mer «gjenfortelling» av «stoffet» hvor elevene bruker språket.

Lærer 3: Å jobbe med begrepene gir et stort læringsutbytte. Men det kan fort bli «ensporet», altså å kun tenke på begrepene. For eksempel å bare skrive ned begrepene gir et lite læringsutbytte. Det er viktig å se sammenhenger, og snakke om andre størrelser enn bare konkrete begreper, men de er selvfølgelig grunnleggende.